

VIDAUS REIKALŲ
MINISTERIJA

ATASKAITA APIE VIEŠOJO SAUGUMO BŪKLĘ LIETUVOJE 2005–2024 M.

Dr. Eglė Vileikienė
Miglė Gelčytė

Turinys

Įvadas _____	1
1. Užregistruotų nusikalstamų veikų analizė _____	2
1.1. Pagrindinės 2005–2024 m. užregistruotų nusikalstamų veikų tendencijos _____	4
1.2. Detalesnė aktualiausių nusikalstamų veikų analizė _____	8
1.2.1. Tyčiniai nužudymai _____	9
1.2.2. Sunkūs sveikatos sutrikdymai _____	12
1.2.3. Fizinio skausmo sukėlimas ir nežymus sveikatos sutrikdymas _____	14
1.2.4. Išžaginimai _____	16
1.2.5. Plėšimai _____	18
1.2.6. Sukčiavimai _____	20
1.2.7. Vagystės _____	24
1.2.8. Neteisėtas disponavimas narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis _____	27
1.2.9. Viešosios tvarkos pažeidimai _____	32
2. Gyventojų požiūrio į teisėsaugos institucijas, saugumo jausmo suvokimo ir viešojo saugumo būklės vertinimo analizė _____	35
2.1. Viktimologinė gyventojų patirtis _____	35
2.2. Kriminogeninės situacijos vertinimas ir saugumo jausmo suvokimas _____	41
2.3. Užsieniečių antplūdžio Lietuvoje atvejo analizė _____	50
2.4. Teisėsaugos institucijų vertinimas _____	56
2.5. Pasiruošimas stichinėms ar žmogaus sukeltoms nelaimėms _____	61
3. Eismo saugumo analizė _____	66
3.1. Pagrindiniai eismo saugumo rodikliai _____	66
3.2. Eismo įvykiuose nukentėję eismo dalyviai _____	67
3.3. Eismo įvykių kaltininkai _____	69
3.3.1. Eismo įvykiai kilę dėl neblaivių vairuotojų kaltės _____	70

TURINYS

3.3.2. Eismo įvykiai kilę dėl neblaivių pėsčiųjų ir dviratininkų kaltės _____	72
3.3.3. Eismo įvykiai, kilę dėl pradedančiųjų vairuotojų ir neturinčių teisės vairuoti transporto priemonę asmenų kaltės _____	73
3.4. Lietuvos eismo saugumo situacija kitų Europos Sąjungos šalių narių kontekste _____	75
4. Gaisrų ir gelbėjimo darbų analizė _____	79
4.1. Gaisrų padariniai _____	80
4.2. Gaisrų priežastys _____	81
4.3. Lietuvos gaisrų situacija kitų Europos Sąjungos šalių kontekste _____	84
4.4. Gelbėjimo darbų apžvalga _____	86
Išvados _____	89
Priedas _____	93

Įvadas

Ataskaita apie viešojo saugumo būklę Lietuvoje 2005–2024 m. apima šias sritis: užregistruotų nusikalstamų veikų analizę, eismo saugumo, gaisrų ir kitų gelbėjimo darbų apžvalgą bei Lietuvos gyventojų apklausų rezultatų analizę.

Pirmoje dalyje, remiantis Nusikalstamų veikų žinybinio registro (toliau – NVŽR) duomenimis, pateikiama kriminogeninės situacijos apžvalga. Pirmame skyriuje apžvelgiamos bendros užregistruotų nusikalstamų veikų tendencijos, atskirai aptariamos viešose vietose padaromos nusikalstamos veikos. Antrame skyriuje detaliau analizuojamos gyventojams aktualiausios nusikalstamų veikų rūšys: tyčiniai nužudymai, sunkūs sveikatos sutrikdymai, fizinio skausmo sukėlimas ir nežymus sveikatos sutrikdymas, išžaginimai, plėšimai, sukčiavimai, vagystės, neteisėtas disponavimas narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis ir viešosios tvarkos pažeidimai. Duomenys nagrinėjami keliais aspektais: lyginant užregistruotų ir ištirtų nusikalstamų veikų santykį bei aprašant įtariamų (kaltinamų) ir nukentėjusių nuo šių nusikalstamų veikų asmenų demografines charakteristikas.

Antroje dalyje analizuojami Vidaus reikalų ministerijos (toliau – VRM) ir Policijos departamento prie VRM užsakymu atliktų Lietuvos gyventojų apklausų rezultatai. Detaliau aptariamas gyventojų kriminogeninės situacijos, rizikos tapti auka ir saugumo jausmo vertinimas, analizuojama gyventojų viktimologinė (t. y. nukentėjusių nuo nusikalstamų veikų) patirtis. Taip pat nagrinėjamas gyventojų požiūris į viešojo saugumo institucijas bei svarbiausias viešojo saugumo problemas didesnę dėmesį skiriant nelegaliai migracijai.

Trečioje dalyje, remiantis Lietuvos kelių policijos tarnybos duomenimis, analizuojama su eismo saugumu susijusi statistinė informacija. Detaliau nagrinėjami statistiniai duomenys apie eismo įvykius, kurių metu nukentėjo ar žuvo. Taip pat nagrinėjami eismo įvykių kaltininkai, atkreipiamas dėmesys į eismo įvykius, kilusius dėl neblaivių asmenų kaltės.

Ketvirtoje dalyje, remiantis Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento prie VRM duomenimis, analizuojami su gaisrais ir kitais gelbėjimo darbais susiję statistiniai duomenys. Detaliau nagrinėjami duomenys apie gaisrus, kurių metu žuvo, buvo sužeisti ar išgelbėti žmonės, taip pat analizuojamos gaisrų priežastys.

1. Užregistruotų nusikalstamų veikų analizė

Analizuojant 2024 m. užregistruotų nusikalstamų veikų statistinius duomenis, reikėtų atsižvelgti į pastarųjų dvidešimties metų tendencijas, kurios leidžia įžvelgti ilgalaikius kriminogeninės situacijos pokyčius. 2005 m. ataskaitos tašku pasirinkti neatsitiktinai. Nuo 2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojo naujos redakcijos Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (toliau – BK) ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. Atsirado „nusikalstamų veikų“ sąvoka, apimanti nusikaltimus ir baudžiamuosius nusižengimus, pasikeitė dalies nusikalstamų veikų kvalifikacija. Dėl šių priežasčių nėra korektiška lyginti ankstesnių metų užregistruotų nusikalstamų veikų statistinius duomenis, ypač pagal atskiras jų rūšis. Nuo 2004 m. pradėti kaupti duomenys apie nuo nusikalstamų veikų nukentėjusius fizinius ir juridinius asmenis. Tačiau tik nuo 2005 m. nusistovėjo šių duomenų rinkimo tvarka.

Atkreiptinas dėmesys, kad nuo 2016 m. ir 2020 m. keitėsi Nusikalstamų veikų žinybinio registro (toliau – NVŽR) pagrindinių statistinių rodiklių skaičiavimo tvarka. Statistinis rodiklis „Užregistruotų nusikalstamų veikų skaičius“ skaičiuojamas pagal ikiteisminio tyrimo dėl padarytų nusikalstamų veikų pradėjimo datą. Pagal anksčiau galiojusią statistinių rodiklių apskaičiavimo tvarką duomenys apie užregistruotas nusikalstamas veikas ataskaitose buvo skaičiuojami pagal duomenų apie pradėtus ikiteisminius tyrimus dėl nusikalstamų veikų įrašymo į NVŽR duomenų bazę datą.

Statistinis rodiklis „Ištirtų nusikalstamų veikų skaičius“ skaičiuojama¹ pagal procesinio sprendimo dėl ikiteisminio tyrimo pabaigos priėmimo datą. Pagal anksčiau galiojusią statistinių rodiklių apskaičiavimo tvarką duomenys apie ištirtas nusikalstamas veikas buvo skaičiuojami pagal duomenų apie priimtą procesinį sprendimą dėl ikiteisminio tyrimo pabaigos įrašymo į NVŽR duomenų bazę datą. Pasikeitus skaičiavimo tvarkai tik su išlyga galima lyginti 2016–2024 m. su ankstesnių metų užregistruotų ir ištirtų nusikalstamų veikų statistinius rodiklius.

Nagrinėjant užregistruotų nusikalstamų veikų statistiką, tikslinga apžvelgti situaciją kitose Europos Sąjungos (toliau – ES) šalyse narėse. Pagrindinis šaltinis, kuriame pateikiama daugelio ES šalių baudžiamoji statistika, yra Eurostato duomenys. Tačiau negalima korektiškai lyginti šių duomenų, nes skiriasi įvairių šalių baudžiamieji įstatymai, nevienodas nusikalstamų veikų kvalifikavimas ir registracijos tvarka. Kita problema – minėtoje interneto svetainėje pateikiami ne visų ES šalių narių ir ne visų metų duomenys, trūksta naujausių pastarųjų metų duomenų.

Dėl minėtų priežasčių šioje apžvalgoje aptariami bendri kaimyninių Baltijos šalių Latvijos ir Estijos statistiniai duomenys. Tačiau ir šie duomenys lyginami su tam tikromis išlygomis. Be anksčiau aptartų problemų, susijusių su baudžiamosios statistikos lyginamąja analize, korektiškai galima lyginti tik tos pačios šalies 2005–2024 m. tendencijas². Nagrinėjant šį laikotarpį matyti, jog nuo 2005 iki 2007 m. Baltijos šalyse stebimas užregistruotų nusikalstamų veikų skaičiaus mažėjimas, o 2008 m. užregistruotas nusikalstamų veikų skaičiaus augimas. Nuo 2010 m. Latvijoje ir Estijoje užregistruotų nusikalstamų veikų

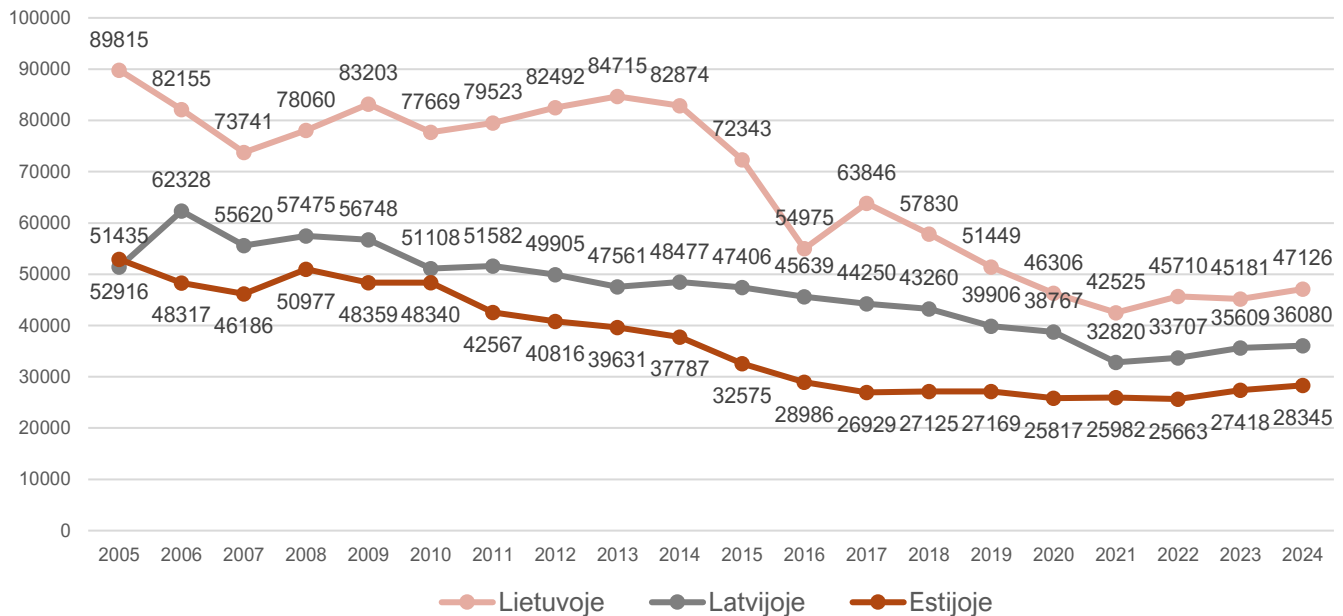
¹ Kelis kartus pasikeitė rodiklio skaičiavimo formulė. Iki 2016 m. galiojusią tvarką, ištirtų nusikalstamų veikų dalis buvo skaičiuojama nuo per ataskaitinį laikotarpį užregistruotų nusikaltimų skaičiaus, o pagal nuo 2016 m.– ne tik nuo jo, bet ir nuo iki ataskaitinio laikotarpio užregistruotų, tačiau ištirtų ataskaitiniu laikotarpiu, nusikalstamų veikų skaičiaus. Nuo 2020 m. formulės apskaičiavimo tvarka vėl kito. Rodiklio skaičiavimo formulės pateiktos priede.

² Išimtis tik Lietuvos statistiniai duomenys, kurie dėl anksčiau minėtų priežasčių pateikiami iki 2015 m. ir nuo 2016 m.

ATASKAITA APIE VIEŠOJO SAUGUMO BŪKLĘ LIETUVOJE

skaičius palaipsniui mažėjo, tuo tarpu Lietuvoje kelerius metus iš eilės stebimas užregistruotų nusikalstamų veikų augimas bei skaičiaus svyravimai (žr. 1.1. pav.).

1.1. pav. Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje užregistruotos nusikalstamos veikos 2005–2024 m.³

Lyginant bendrą 2024 m. užregistruotų nusikalstamų veikų skaičių, tenkantį 100 000–čių gyventojų, galima pastebėti, kad šis rodiklis Estijoje yra didžiausias – 2062⁴, tuo metu Latvijoje jis buvo šiek tiek mažesnis – 1922 o Lietuvoje mažiausias – 1643.

Taip pat svarbu įvertinti analizuojamos oficialios užregistruotų nusikalstamų veikų statistikos latentškumą. Įvairiais viktimologiniais tyrimais nustatyta, kad apie dalį nusikalstamų veikų, ypač vagysčių, gyventojai nelinkę pranešti teisėsaugos institucijoms. Remiantis 2024 m. Eurobarometro duomenimis⁵, pasitikėjimas policija Estijoje ir Lietuvoje yra labai aukštas (atitinkamai 80 proc. ir 81 proc.), tuo metu Latvijoje – daug mažesnis 59 proc. Todėl tikėtina, kad Lietuvoje ir Estijoje palyginti su Latvija gali būti mažesnis latentinių nusikaltimų lygis. Vis tik šioms prielaidoms pagrįsti reikalingi išsamūs tarptautiniai viktimologiniai tyrimai.

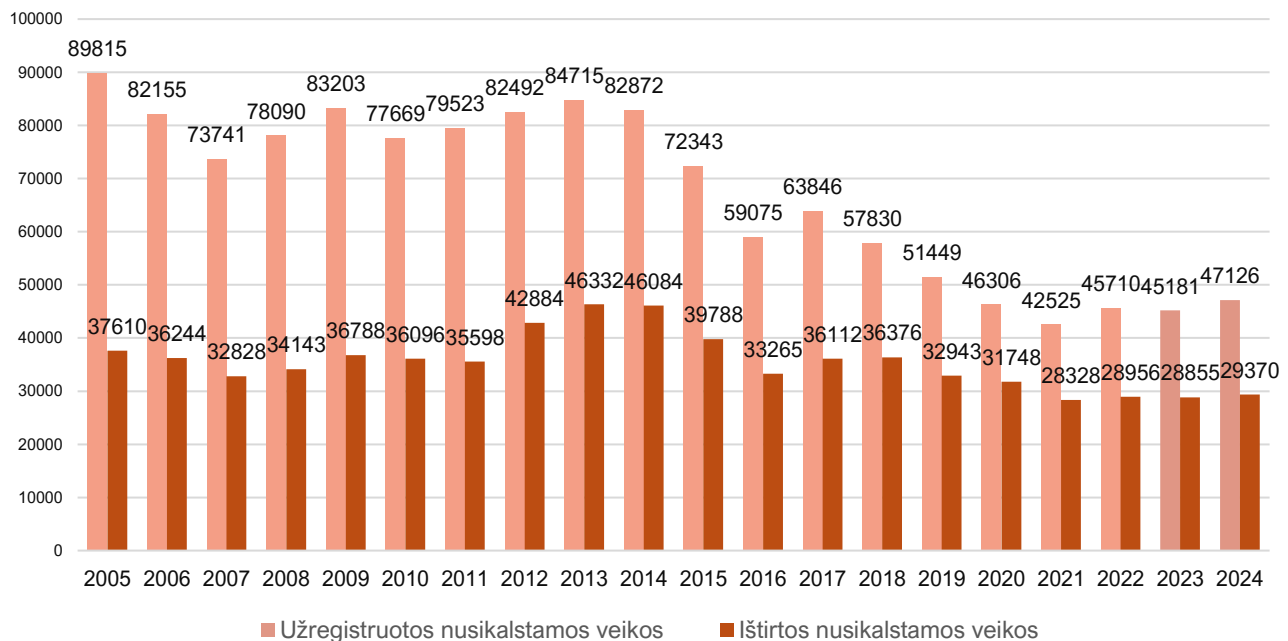
³ Oficialūs 2022-2024 m. duomenys Estijoje nėra paskelbti. Apie 2022 m. užregistruotų nusikaltimų skaičių informacija yra The Baltic Guide. <https://balticguide.ee/en/crime-fell-slightly-in-estonia-in-2022/>. Apie 2023 m. - <https://estonianworld.com/life/estonian-crime-numbers-up-in-2023/>. Apie 2024 m. – <https://news.err.ee/1609612382/crime-especially-property-crime-up-in-estonia>. Estijos statistikos agentūra <http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/Saveshow.asp> Latvijos Centrinis statistikos portalas <https://stat.gov.lv/en>

⁴ Kadangi oficialiuose Estijos statistikos šaltiniuose šie duomenys nėra pateikiami, šis skaičius yra paimti iš viešai prieinamos informacijos.

⁵ Visose ES šalyse narėse pagal tą pačią metodologiją atliekamas tyrimas. Standard Eurobarometer 99, 2023 m. pavasaris. file:///C:/Users/m00129/Downloads/Eurobarometer_Standard_99_Spring%202023_data_annex_en.pdf

1.1. Pagrindinės 2005–2024 m. užregistruotų nusikalstamų veikų tendencijos

2024 m. Lietuvoje užregistruota 47126 nusikalstama veikos, t. y. net 47,5 proc. mažiau nei 2005 m. Lyginant pastarųjų dvidešimties metų statistinius duomenis, matyti, kad iki tol mažėjęs užregistruotų nusikalstamų veikų skaičius nuo 2008 m. pradėjo augti. Šis užregistruotų nusikalstamų veikų augimas tęsėsi ir 2009 m., o 2010 m. sumažėjo (žr. 1.2. pav.). 2012 ir 2013 m. nusikalstamų veikų skaičius vėl padidėjo, šiam augimui turėjo įtakos Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo įsigaliojimas. Atkreiptinas dėmesys, kad nors 2009, 2012 ir 2013 m. užregistruotų nusikalstamų veikų skaičius augo, jis nepasiekė 2005 m. lygio.

1.2. pav. Lietuvoje užregistruotos nusikalstamos veikos 2005–2024 m.

2005–2015 m. stebima ir dar viena teigiama tendencija – nuo 41,9 iki 55 proc. išaugo ištirtų nusikalstamų veikų dalis. 2016 m. ir 2020 m. pasikeitė ištirtų nusikalstamų veikų statistinio rodiklio skaičiavimo formulė, bet vis tiek galima stebėti ištirtų nusikalstamų veikų dalies padidėjimą – 2016 m. ištirta 45 proc. veikų, 2019 m. – 53,4 proc., 2020 m. – 56,9 proc., 2021 m. – 55 proc., 2022 m. – 54 proc., 2023 – 53,8 proc., 2024 m. – 52,1 proc.

Valstybės duomenų agentūros prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės duomenimis, 2024 m. pradžioje Lietuvoje gyveno 2 886,5 tūkst. gyventojų, palyginimui 2000 m. pradžioje – buvo 3 512,1 tūkst. žmonių. Per pastaruosius du dešimtmečius šalyje nuolat mažėjo gyventojų skaičius – nuo 2000 m. iki 2024 m. jis sumažėjo daugiau nei 625,6 tūkst., t. y. net penktadaliu.

Viena iš priežasčių, lėmusių šias tendencijas, buvo neigiamas gyventojų priaugis, kai gyventojų mirtingumas yra didesnis už gimstamumą. Pvz., 2000 m. jis buvo – 4 770, o 2024 m. išaugo iki – 18 367

ATASKAITA APIE VIEŠOJO SAUGUMO BŪKLĘ LIETUVOJE

(žr. 1.1. lentelę). Antra priežastis, lėmusi Lietuvos gyventojų skaičiaus mažėjimą, yra nepalankios migracijos tendencijos. Vien Valstybės duomenų agentūros duomenimis, per pastaruosius du dešimtmečius kasmet iš Lietuvos išvykdavo keliasdešimt tūkstančių žmonių. Pvz., 2000 m. dėl migracijos gyventojų skaičius sumažėjo daugiau nei 20 tūkst. (išvyko 21 816, atvyko 1 510 žmonių), 2005 m. – beveik 51 tūkst., o 2010 m. – beveik 78 tūkst. žmonių, 2015 m. virš 22 tūkst. Ypač emigracija išaugo Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą. Atkreiptinas dėmesys, kad 2019 m. buvo pirmieji metai, kai tarptautinės migracijos neto buvo teigiamas – į Lietuvą atvyko 40 067, o išvyko 29 273 žmonės. Ši tendencija tęsėsi iki pat 2024 m. (2020 m. migracijos neto teigiamas – 10 tūkst., 2021 m. migracijos neto teigiamas – beveik 20 tūkst., 2022 m.– net virš 70 tūkst., 2023 m.– virš 40 tūkst., 2024 m. virš 23 tūkst.). 2022 – 2023 m. pokytis matomas dėl Rusijos sukulto karo Ukrainoje, dėl kurio į Lietuvą atvyko karo pabėgėliai bei imigravę Baltarusijos piliečiai bėgantys nuo Minsko režimo.

1.1. lentelė. Gyventojų skaičiaus pokyčiai 2000–2024 m.

	2000	2005	2010	2015	2020	2024
Gimė	34 149	29 510	30 676	31 475	25 144	19 086
Mirė	38 919	43 799	42 120	41 776	43 547	37 453
Natūrali gyventojų kaita	-4 770	-14 289	-11 444	-10 301	-18 403	-18 367
Išvyko	21 816	57 885	83 157	44 533	23 103	28 705
Atvyko	1 510	6 789	5 213	22 130	43 096	51 845
Migracijos neto	-20 306	-51 096	-77 944	-22 403	20 775	23 140

Dėl anksčiau aptartų šalyje vykstančių socialinių demografinių procesų, analizuojant užregistruotų nusikalstamų veikų skaičių, tikslinga atsižvelgti ir į jų skaičių, tenkantį 100 000–čių gyventojų. Lyginant šiuos rodiklius, matyti tos pačios tendencijos. 2005 m. 100 000–čių gyventojų teko 2631 užregistruota nusikalstama veika, šis rodiklis 2007 m. sumažėjo iki 2179, vėlesniu laikotarpiu, t. y. 2008–2009 m., jis vėl išaugo. Atkreiptinas dėmesys, kad 2013–2014 m. šis rodiklis buvo pats didžiausias, o 2021 m. – pats mažiausias per visą lyginamąjį laikotarpį. 2024 m. 100 000–čių gyventojų teko 1643 nusikalstamos veikos (žr. 1.2. lentelę).

1.2. lentelė. Užregistruotų nusikalstamų veikų skaičius, tenkantis 100 000–čių gyventojų 2005–2024 m.

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Užregistruota	89815	82155	73741	78060	83203	77669	79523	82492	84715	82872
100 000–čių gyventojų	2631	2414	2179	2306	2492	2359	2471	2757	2866	2828
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Užregistruota	72343	59075	63846	57830	51449	46306	42525	45710	45181	47126
100 000–čių gyventojų	2492	2059	2263	2065	1843	1657	1528	1615	1575	1643

Lyginant 2005 ir 2024 m. užregistruotų nusikalstamų veikų duomenis matyti, kad keitėsi tam tikrų veikų proporcijos (žr. 1.3. lentelę). Per pastaruosius dvidešimt metų nuo 0,4 iki 0,2 proc. sumažėjo tyčinių nužudymų, nuo 5,8 iki 0,7 proc. – plėšimų, o nuo 48,4 iki 26,5 proc. vagysčių lyginamoji dalis. Atitinkamai

ATASKAITA APIE VIEŠOJO SAUGUMO BŪKLĘ LIETUVOJE

nuo 7,9 iki 1,5 proc. sumažėjo užregistruotų vagysčių iš gyvenamųjų patalpų, nuo 4,6 iki 0,8 proc. automobilių vagysčių ir nuo 8,1 iki 1,4 proc. – vagysčių iš transporto priemonių dalis.

Atkreiptinas dėmesys, kad nuo 2015 m. pakeista nedidelės turto vertės riba iš prieš tai buvusios „nuo 1 MGL⁶“ į „daugiau nei 3, bet neviršijant 5 MGL“, o tai turėjo įtakos užregistruotų vagysčių ir sukčiavimų skaičiaus mažėjimui.

Lyginamoju laikotarpiu matyti ir kitos tendencijos. Pirma, sumažėjo viešosios tvarkos pažeidimų lyginamoji dalis – nuo 4,4 iki 2,1 proc. Antra tendencija susijusi su 2011 m. pabaigoje įsigaliojusiu Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymu, pvz., 2012 m. pagal BK 140 str. („Fizinio skausmo sukėlimas ir nežymus sveikatos sutrikdymas“). Lyginant 2005 m. ir 2024 m. šių nusikalstamų veikų išaugo nuo 1,5 iki 13,9 proc. (nuo 1373 iki 7842).

Kita tendencija nuo 2 iki 9,6 proc. išaugo nusikalstamų veikų, susijusių su disponavimu narkotinėmis medžiagomis (BK 259–268 str.) lyginamoji dalis. Šiam augimui taip pat turėjo įtakos tai, kad nuo 2017 m. įsigaliojus naujam Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksui, panaikinta administracinė atsakomybė už nedidelio kiekio narkotikų įgijimą ir laikymą. Atitinkamai išaugo baudžiamųjų nusižengimų, užregistruotų pagal BK 259 straipsnį skaičius.

1.3. lentelė. Užregistruotos nusikalstamos veikos 2005 ir 2024 m.

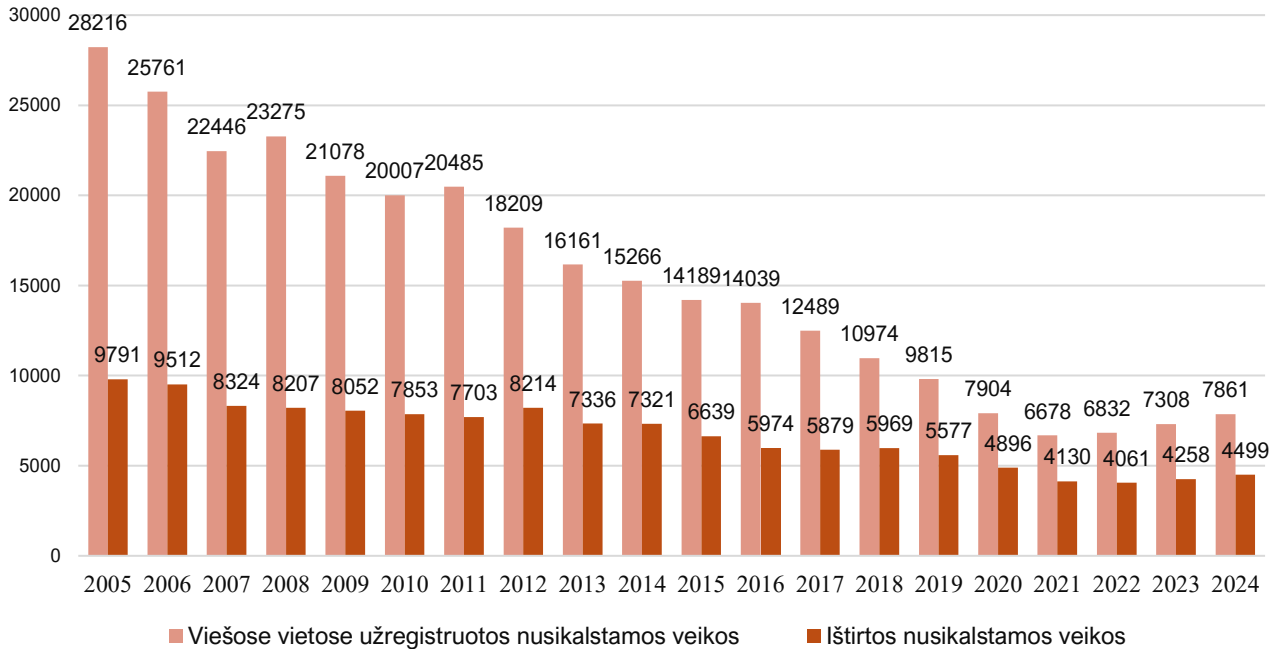
	Bendras skaičius		Lyginamoji dalis, proc.		Skaičiaus pokytis
	2005	2024	2005	2024	+/-
Tyčiniai nužudymai su pasikėsinimais (BK 129–131 str.)	390	92	0,4	0,2	-76%
Sunkūs sveikatos sutrikdymai (BK 135 str.)	354	114	0,4	0,2	-68%
Išžaginimai su pasikėsinimais	265	86	0,3	0,2	-68%
Plėšimai	5206	336	5,8	0,7	-94%
Fizinio skausmo sukėlimas ir nežymus sveikatos sutrikdymas (BK 140 str.)	1373	6564	1,5	13,9	+378%
Sukčiavimai	3614	4800	4,0	10,2	+33%
Viešosios tvarkos pažeidimai	3973	968	4,4	2,1	-76%
Vagystės	43473	12496	48,4	26,5	-71%
Vagystės iš gyvenamųjų patalpų	7065	695	7,9	1,5	-90%
Automobilių vagystės	4138	397	4,6	0,8	-90%
Vagystės iš transporto priemonių	7278	640	8,1	1,4	-91%
Nusikaltimai el. duomenų ir informacinių sistemų saugumui (BK 196-198 str.)	18	575	0	1,2	+3094%
Disponavimas narkotinėmis medžiagomis (BK 259–268 str.)	1818	4518	2,0	9,6	+149%
Užregistruotos nusikalstamos veikos	89845	47126	100	100	-48%

Analizuojant nusikalstamų veikų struktūros pokyčius svarbus ir dar vienas aspektas, t. y. kuri dalis nusikalstamų veikų buvo padaryta viešose vietose. Lyginant pastarųjų dvidešimt metų statistinius duomenis, matyti, kad nuo 28 216 iki 7 861, arba net 72,1 proc. sumažėjo viešose vietose padaromų nusikalstamų veikų skaičius (žr. 1.3. pav.). Taip pat sumažėjo ir viešose vietose padaromų nusikalstamų

⁶ MGL – minimalus gyvenimo lygis. Šiuo metu 1 MGL prilygsta 50 eur.

ATASKAITA APIE VIEŠOJO SAUGUMO BŪKLĘ LIETUVOJE

veikų dalis, lyginant su visomis užregistruotomis nusikalstamomis veikomis: 2005 m. jos sudarė 31,4 proc. visų nusikalstamų veikų, o 2024 m. – 16,7 proc. Šiuo atveju negalima vienareikšmiškai teigti, jog tai, kad sumažėjo viešose vietose padaromų nusikalstamų veikų dalis, yra teigiama tendencija. Tikėtina, kad viena iš mažėjimo priežasčių gali būti susijusi su policijos pareigūnų aktyvumu patruliuojant, tačiau šiai prielaidai patvirtinti reikalinga išsamesnė policijos pajėgumų panaudojimo analizė.

1.3. pav. Viešose vietose užregistruotos nusikalstamos veikos 2005–2024 m.

Remiantis 2005–2024 m. laikotarpiu viešosiose vietose užregistruotų nusikalstamų veikų skaičius nuosekliai mažėjo – nuo 28 216 atvejų 2005 m. iki 7 861 atvejo 2024 m. Tuo pačiu laikotarpiu ištirtų nusikaltimų skaičius kito mažiau, nuo 34,7 proc. 2005 m. iki 47,9 proc. 2024 m., kai kuriais metais viršydamas 50 proc.

1.4. lentelė. Viešose vietose užregistruotos ir ištirtos nusikalstamos veikos 2005–2024 m.

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Užregistruota	28216	25761	22446	23275	21078	20007	20485	18209	16161	15266
Ištirta	9791	9512	8324	8207	8052	7853	7703	8214	7336	7321
Ištirta, proc.	34,7	36,9	37,1	35,3	38,2	39,3	37,6	45,1	45,4	48

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Užregistruota	14183	14039	12489	10974	9815	7904	6678	6832	7308	7861
Ištirta	6639	5974	5879	5969	5577	4896	4130	4061	4258	4499
Ištirta, proc.	46,8	35,7	39,2	44,7	46,8	49,6	50,2	49,7	54	47,9

Nagrinėjant atskirų nusikalstamų veikų ištyrimą, reikia atsižvelgti tiek į absoliučius skaičius, t. y. kiek nusikalstamų veikų ištiriama per kalendorinius metus, tiek ir į ištirtų nusikalstamų veikų dalį, t. y. visų kalendoriniais metais užregistruotų ir ištirtų bei ištirtų ankstesniais metais užregistruotų nusikalstamų

ATASKAITA APIE VIEŠOJO SAUGUMO BŪKLĘ LIETUVOJE

veikų dalį. Lyginant užregistruotų ir ištirtų tam tikrų nusikalstamų veikų skaičių ir jų kitimo tendencijas tiriamuoju laikotarpiu, galima būtų įžvelgti ir dar vieną svarbų aspektą, t. y. teisėsaugos pareigūnų darbo pajėgumą turimais žmogiškaisiais, techniniais ir materialiniais ištekiais. Apkreiptinas dėmesys, kad pastaraisiais metais nuolat mažėjo policijos pareigūnų skaičius: pvz., 2000 m. policijoje dirbo 12 731 pareigūnas, o 2023 m. I pusmetyje – tik 7314 pareigūnų⁷.

Per pastaruosius dvidešimt metų užregistruotų sunkių ir labai sunkių nusikaltimų skaičius svyravo nuo 4571 iki 2103 – buvo sumažėjęs 2008 m., o 2012 m. išaugo iki 4634, vėliau stebimos mažėjimo tendencijos. Įdomu tai, kad per visą lyginamąjį laikotarpį 2012 m. buvo ir užregistruota, ir ištirta daugiausiai šių nusikalstamų veikų (žr. 1.5. lentelę). Teisėsaugos institucijos turi ribotus žmogiškuosius, materialinius ir techninius išteklius, todėl visų nusikalstamų veikų ištirti nėra galimybių. Sunkūs ir labai sunkūs nusikaltimai sudaro apie 5 proc. visų užregistruotų nusikalstamų veikų, tačiau dėl jų specifikos ir pavojingumo visuomenei jų atskleidimui teikiama pirmenybė, t. y. viena iš gana didelio minėtų nusikaltimų ištyrimo priežasčių.

1.5. lentelė. Sunkūs ir labai sunkūs nusikaltimai 2005–2024 m.

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Užregistruota	4571	3776	3713	3498	4253	4199	4364	4634	4384	4063	3778
Lyginamoji dalis, proc.	5,1	4,6	5	4,5	5,1	5,4	5,5	5,6	5,2	4,9	5,2
Ištirta, proc.	61,2	62,2	60,2	68,5	62,1	76,2	68	76,9	69,2	76,5	69,7

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Užregistruota	3315	2835	3205	2747	2832	2751	2507	2062	2103
Lyginamoji dalis, proc.	5,6	4,4	5,5	5,3	6,1	6,5	5,5	4,5	4,5
Ištirta, proc.	48,1	52,3	52,1	52	47,9	51,5	53,6	57,3	54,2

1.2. Detalesnė aktualiausių nusikalstamų veikų analizė

Šiame skyriuje detaliau analizuojamos pagrindinės nusikalstamos veikos, geriausiai atspindinčios kriminogeninę situaciją šalyje: tyčiniai nužudymai, sunkūs sveikatos sutrikdymai, fizinio skausmo sukėlimas ir nežymūs sveikatos sutrikdymai, išžaginimai, plėšimai, sukčiavimai, vagystės (atskirai aptariant automobilių vagystes ir vagystes iš gyvenamųjų patalpų), disponavimas narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis bei viešosios tvarkos pažeidimai. Analizuojama atsižvelgiant į kelis svarbiausius rodiklius: užregistruotų ir ištirtų nusikalstamų veikų skaičių, nustatytus įtariamus (kaltinamus) ir nukentėjusius asmenis.

Per pastaruosius dvidešimt metų pastebimai sumažėjo užregistruotų tyčinių nužudymų (net 76,4 proc.), sunkių sveikatos sutrikdymų (67,8 proc.) ir išžaginimų (67,5 proc.) atvejų (žr. priedo 1 pav.). Dar didesnis užregistruotų nusikalstamų veikų skaičiaus mažėjimas matyti plėšimų atveju – sumažėjo net 93,4 proc., atitinkamai 71 proc., sumažėjo bendras užregistruotų vagysčių skaičius (žr. priedo 2 pav.).

⁷Šaltinis: <https://policija.lrv.lt/public/canonical/1740978344/10416/2024%20m.%20policijos%20veiklos%20ataskaita%20fin.pdf>

1.2.1. Tyčiniai nužudymai

Nužudymai yra patys sunkiausi nusikaltimai žmogaus gyvybei. Kriminologų teigimu, nužudymų lygis yra vienas iš rodiklių, kurį galima lyginti su kitomis šalimis ir kuris tuo pačiu iš dalies atspindi šalies gyventojų gebėjimą spręsti problemas smurtiniu ar nesmurtiniu būdu. Ataskaitoje analizuojami tik tyčiniai nužudymai su pasikėsinimais pagal BK 129–131 str.

Tyčinių nužudymų lyginamoji dalis sudaro mažiau nei pusė procento tarp visų šalyje užregistruotų nusikalstamų veikų. Apžvelgiant užregistruotų nužudymų skaičiaus pokyčius per pastaruosius dvidešimt metų, matyti kelios teigiamos tendencijos. Viena, jau anksčiau minėta, kad visų pagrindinių užregistruotų smurtinių nusikaltimų skaičius nuo 2005 m. mažėjo. Nužudymų nuo 2005 metų sumažėjo net 76,4 proc. Kita teigiama tendencija – tolygiai mažėjo ir jų lyginamoji dalis: 2005 m. jie sudarė 0,4 proc., o 2024 m. – 0,2 proc. visų užregistruotų nusikalstamų veikų.

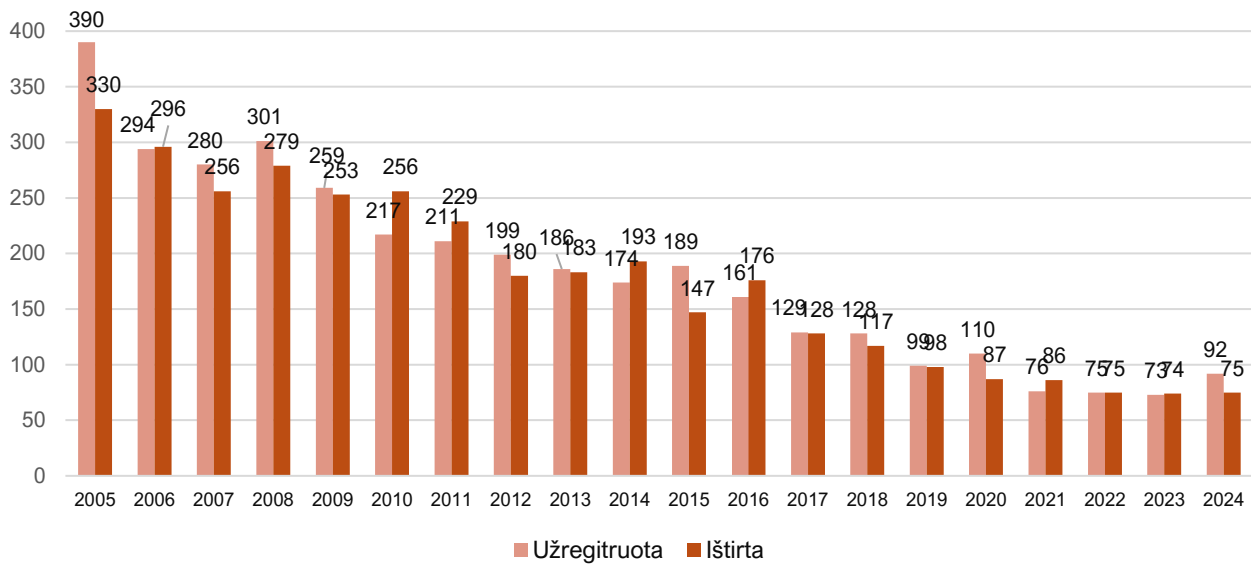
Nagrinėjant registruotų nužudymų ir pasikėsinimų nužudyti skaičių per pastaruosius penkerius metus, matyti svyravimo tendencijos. 2020 m. buvo užregistruoti 110 tokio pobūdžio nusikaltimai, o mažiausias skaičius fiksuotas 2023 m. – vos 73 atvejai. 2024 m. nužudymų skaičius vėl šiek tiek išaugo – iki 92 atvejų.

1.6. lentelė. Užregistruoti ir ištirti nužudymai (su pasikėsinimais) pagal BK 129–131 str. 2005–2024 m.

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Užregistruota	390	294	280	301	259	217	211	199	186	174	189
Ištirta	330	296	256	279	253	256	229	180	183	193	147
Ištirta, proc.	84,6	100,7	91,4	92,7	97,7	118	108,5	90,5	94,4	110,9	77,8
Užregistruota 100 000 gyventojų	11,4	8,6	8,3	8,9	7,7	6,6	6,6	6,6	6,3	5,9	6,5
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024		
Užregistruota	161	129	128	99	110	76	75	73	92		
Ištirta	176	128	117	98	87	86	75	74	75		
Ištirta, proc.	67,7	64,6	66,1	66,2	58,5	69,9	69,4	67,9	58,1		
Užregistruota 100 000 gyventojų	5,6	4,6	4,6	3,5	3,9	2,7	2,7	2,5	3,2		

Pastebėta ir dar viena teigiama tendencija – tai gana didelė ištirtų nužudymų dalis (žr. 1.6. lentelę). Beveik visu tiriamuoju laikotarpiu tais metais užregistruotų ir tais metais ištirtų nužudymų skaičius mažai skyrėsi. Tačiau analizuojant tik ištirtų nužudymų lygį, gali susidaryti klaidingas įspūdis, kad ištiriami beveik visi užregistruoti nužudymai. Tai nevisiška tiesa, nes gana didelė nužudymų dalis ištiriama po kelerių metų. Kadangi nužudymų skaičius nuolat mažėjo, tikėtina, jog teisėsaugos pareigūnai turėjo daugiau galimybių ištirti anksčiau padarytus nusikaltimus, tačiau vis tiek tam tikra nužudymų dalis likdavo neištirta. Lyginant absoliučiais skaičiais, tiriamuoju laikotarpiu ištirtų nužudymų skaičius sumažėjo nuo 330 iki 75 (žr. 1.4. pav.). Atkreiptinas dėmesys, kad 2006, 2010, 2011, 2014, 2016, 2021 ir 2023 m. ištirtų nužudymų buvo daugiau, nei tais metais užregistruotų.

ATASKAITA APIE VIEŠOJO SAUGUMO BŪKLĘ LIETUVOJE

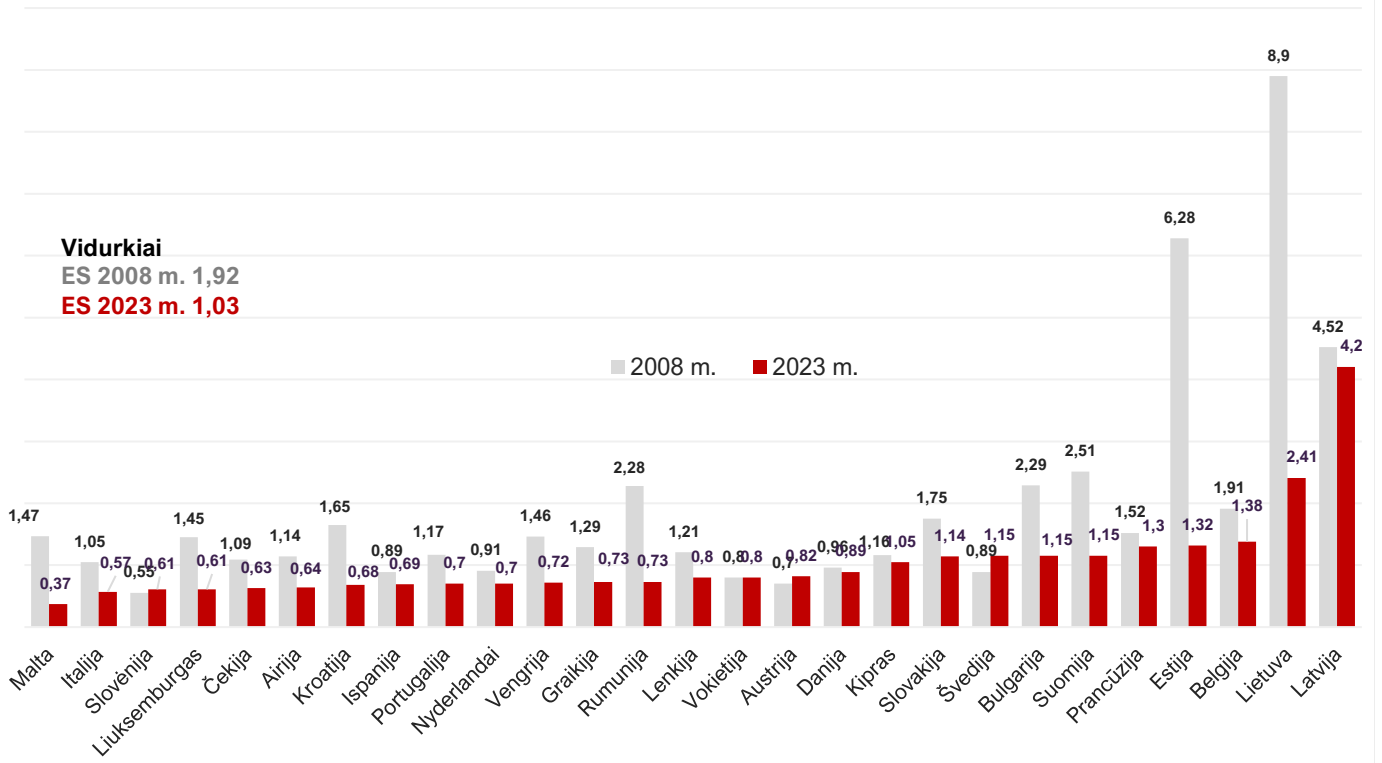
1.4. pav. Užregistruoti ir ištirti nužudymai (su pasikėsinimais) 2005–2024 m.

Nepaisant palankių nužudymų skaičiaus mažėjimo tendencijų, palyginti su kitomis ES šalimis narėmis, Lietuvoje nužudymų lygis yra vienas didžiausių. Remiantis Eurostato duomenimis⁸, 2023 m. mūsų šalyje 100 000 gyventojų teko 2,41 nužudymo (be pasikėsinimų), tuo metu visoje ES jis buvo du kartus mažesnis – 1,03 (žr. 1.5. pav.). Atkreiptinas dėmesys, kad Eurostato nužudymų lygį skaičiuoja be pasikėsinimų. Kaimyninės šalys taip pat išsiskiria iš bendro ES konteksto: Latvijoje nužudymų lygis 2023 m. buvo pats aukščiausias ES – net 4,2, Estijoje – trigubai mažesnis – 1,32. Gana aukštas nužudymų lygis buvo Belgijoje – 1,38, bei Prancūzijoje – 1,3, tuo metu pats žemiausias Maltoje (0,37) ir Italijoje 0,57.

Palyginus ES šalių narių 2008–2023 m. duomenis matyti, kad nužudymų lygio mažėjimo tendencijos būdingos ir daugeliui ES šalių narių. Per šešiolika metų nužudymų lygis labiausiai sumažėjo Lietuvoje (nuo 8,9 sumažėjo iki 2,41), Estijoje (nuo 6,28 iki 1,32), Rumunijoje (nuo 2,28 iki 0,73). Tačiau keliose šalyse šis rodiklis padidėjo: Švedijoje (2008 m. buvo 0,89, o 2023 m. išaugo iki 1,15), Slovėnijoje (nuo 0,55 iki 0,61), Austrijoje (nuo 0,7 iki 0,82) (žr. priedo 1.5 pav.).

⁸ https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/crim_off_cat/default/table?lang=en

ATASKAITA APIE VIEŠOJO SAUGUMO BŪKLĘ LIETUVOJE

1.5. pav. Nužudymų skaičius 100 000–čių gyventojų ES šalyse narėse, 2008 ir 2023 m.⁹

Grįžtant prie situacijos Lietuvoje, 2024 m. 100 000–čių gyventojų buvo užregistruota 3,2 tyčinio nužudymo (su pasikėsinimais). Atkreiptinas dėmesys, kad šis rodiklis nuo 2005 m. sumažėjo daugiau nei tris kartus – nuo 11,4 iki 3,2. Nepaisant žymaus nužudymų lygio mažėjimo, mažai tikėtina, kad per artimiausius metus Lietuva priartės prie ES vidurkio.

Paaiškinimų, kodėl Lietuvoje nužudymų skaičius tenkantis 100 000–čių gyventojų net kelis kartus viršija ES vidurkį, galime rasti A. Čepo, A. Dobrynino ir G. Valicko straipsnyje „Nužudymai Lietuvoje: teisiniai, sociologiniai ir psichologiniai aspektai“¹⁰. Autoriai įvardija keletą priežasčių. Viena ta, kad Lietuvoje, palyginti su kitomis ES šalimis, yra gana plačiai konstruojama nužudymų sąvoka – „LR BK įtvirtina plačią nužudymo sąvoką, kuri apima ir nusikaltimus, kitose valstybėse laikomus atskiromis nusikaltimų kategorijomis (pvz., sveikatos sutrikdymus, sukėlusius nukentėjusiojo mirtį). Lietuvos teismai ne visais atvejais tiksliai atriboja tyčinius nužudymus ir neatsargius gyvybės atėmimus“. Kita priežastis – teismų praktikoje siauriamos būtinosios ginties ribos, ir taip išplečiama nužudymo sąvoka.

Tolesnėje analizėje detaliau apžvelgiamos įtariamų (kaltinamų) ir nukentėjusių asmenų pagrindinės demografinės charakteristikos. Atkreiptinas dėmesys, kad duomenis apie nukentėjusius ir įtariamus (kaltinamus) asmenis galima lyginti su tam tikromis išlygomis, nes pastarieji nėra išsamūs – ne visi nužudymai yra ištiriami ir ne visi įtariamieji yra nustatomi. Taip pat svarbu ir tai, kad 1.6. pav. pateikiami duomenys apie 2024 m. ištirtus nužudymus ir nustatytus įtariamuosius (kaltinamuosius), tuo metu, kai

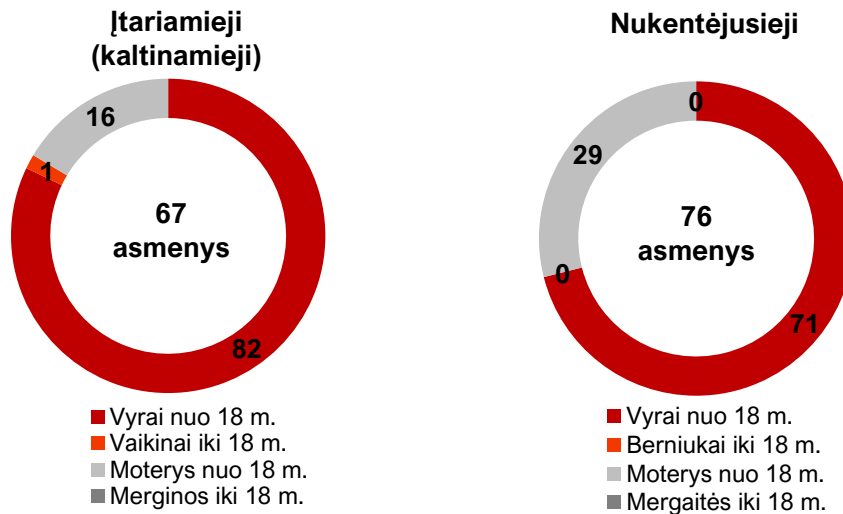
⁹ https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/crim_off_cat/default/table?lang=en

¹⁰ Teisės problemos. 2013. Nr. 1 (79). <http://teise.org/wp-content/uploads/2016/09/12013-1-Cepas-Dobryninas-Valickas.pdf>

ATASKAITA APIE VIEŠOJO SAUGUMO BŪKLĘ LIETUVOJE

pats nužudymas galėjo būti padarytas ir prieš kelerius metus. Nepaisant visų minėtų išlygų, matyti tam tikros tendencijos. 8 iš 10 įtariamųjų (kaltinamųjų) buvo vyrai (56 pilnamečiai ir 1 nepilnametis). Tuo metu tarp nustatytų įtariamųjų (kaltinamųjų) tik dvi iš dešimties buvo moterys (visos pilnametės).

Analizuojant nukentėjusių asmenų demografinius duomenis, matyti, kad 3 iš 10 nukentėjusių asmenų buvo moterys (visos pilnametės).

1.6. pav. Įtariamų (kaltinamų) ir nukentėjusių asmenų nuo tyčinių nužudymų (su pasikėsinimais) pagrindinės demografinės charakteristikos (2024 m.), proc.

1.2.2. Sunkūs sveikatos sutrikdymai

Panašiai kaip ir tyčinių nužudymų, sunkių sveikatos sutrikdymų lyginamoji dalis sudaro 0,2 – 0,4 proc. tarp visų šalyje užregistruotų nusikalstamų veikų. Tiriamuoju laikotarpiu matyti kelios teigiamos tendencijos. Pirmoji, kad sunkių sveikatos sutrikdymų per pastaruosius dvidešimt metų sumažėjo nuo 354 iki 114, t. y. net 67,8 proc. Kita teigiama tendencija, kad šiek tiek sumažėjo ir jų lyginamoji dalis: 2005–2007 m. jie sudarė 0,4 proc. visų užregistruotų nusikalstamų veikų, o 2008 – 2024 m. – 0,2–0,3 proc. (žr. 1.7. lentelę).

Per pastaruosius metus nuosekliai mažėjo užregistruotų atvejų, 2021 m. sunkių sveikatos sutrikdymų skaičius buvo pats mažiausias per visą lyginamąjį laikotarpį. 2022 m. atvejų šiek tiek padaugėjo – užregistruotos 127 nusikalstamos veikos, 2023 m. 123 veikos, o 2024 m. sumažėjo iki 114 atvejų. Lietuvoje 100 000 gyventojų teko 4,3 sunkaus sveikatos sutrikdymo atvejo. Atkreiptinas dėmesys, kad ir šis rodiklis nuo 2005 m. su nedidelėmis išimtimis nuolat mažėjo (nuo 11,8 iki 4).

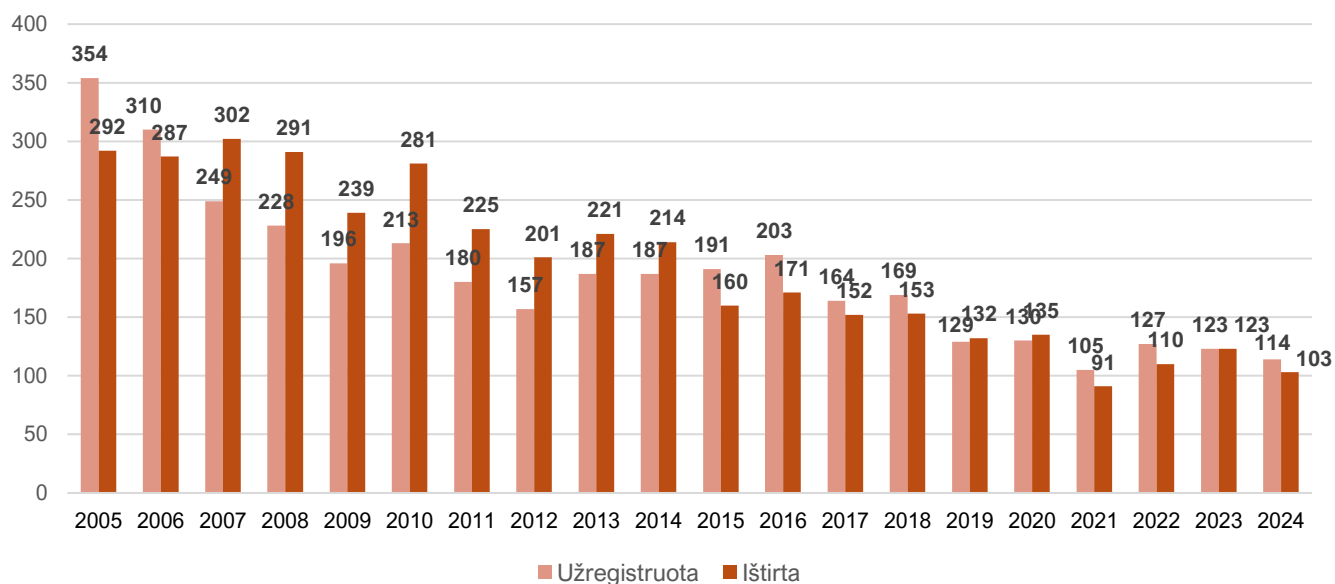
ATASKAITA APIE VIEŠOJO SAUGUMO BŪKLĘ LIETUVOJE

1.7. lentelė. Užregistruoti ir ištirti sunkūs sveikatos sutrikdymai (BK 135 str.) 2005–2024 m.

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Užregistruota	354	310	249	229	196	213	180	157	187	187
Ištirta	292	287	302	291	239	281	225	213	221	214
Ištirta, proc.	82,5	92,6	121,3	127,1	121,9	131,9	125	135,7	118,2	114,4
Užregistruota 100 000 gyventojų	11,8	10	8,5	7,4	6,6	7,4	6,4	5,2	6,3	6,4

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Užregistruota	191	203	164	169	129	130	105	127	123	114
Ištirta	160	171	152	153	132	135	91	110	123	103
Ištirta, proc.	83,8	59,2	64,4	62,7	68	69,5	58,8	61,8	71,9	67,3
Užregistruota 100 000 gyventojų	6,6	7,1	5,8	6	4,6	4,7	3,8	4,5	4,3	4

Dar viena teigiama tendencija – tai gana didelė šių nusikaltimų ištyrimo dalis (žr. 1.8. lentelę). Nuo 2007 iki 2014 m. stebima tendencija¹¹, kad ištirtų sunkių sveikatos sutrikdymų skaičius viršydavo tais metais užregistruotų nusikaltimų skaičių. Taip galėjo atsitikti dėl kelių priežasčių. Viena jų, kad iš tikro išaugo minėtų ištirtų nusikaltimų, kai buvo ištiriama vis daugiau ankstesniais metais užregistruotų atvejų. 1.7. pav. matyti, kad, nors užregistruotų sunkių sveikatos sutrikdymų atvejų ir mažėjo, ištirtų nusikaltimų skaičius beveik nepakito. Tačiau galima ir kita priežastis – dalis sveikatos sutrikdymų galėjo būti užregistruojami kaip nesunkūs, o vėliau po ekspertų išvados jie galėjo būti perkvalifikuojami į sunkius sveikatos sutrikdymus, kurie matyti antroje – ištirtų nusikaltimų – kreivėje. Siekiant patvirtinti šias prielaidas, reikia atlikti išsamesnę baudžiamųjų bylų analizę.

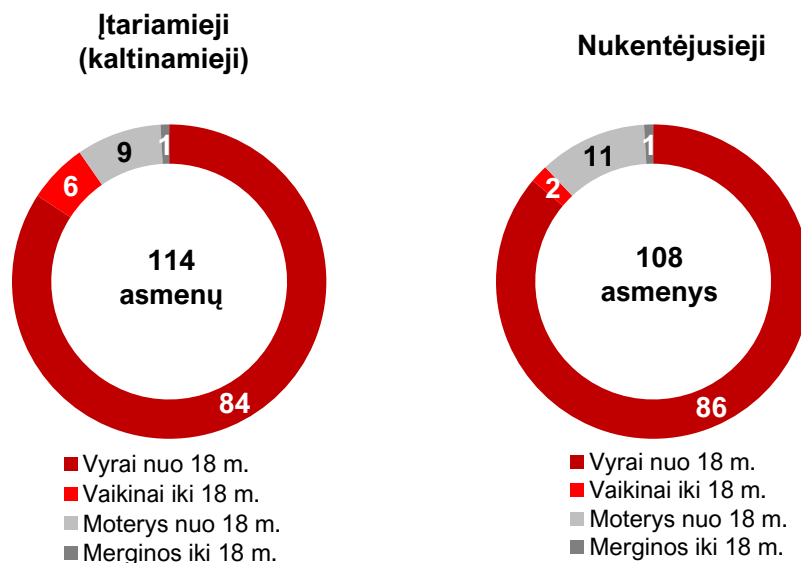

1.7. pav. Užregistruoti ir ištirti sunkūs sveikatos sutrikdymai 2005–2024 m.

¹¹ Nuo 2016 m. ir 2020 m. pasikeitus ištirtų nusikalstamų veikų apskaičiavimo metodikai santykinai sumažėjo ištirtų nusikalstamų veikų dalis.

ATASKAITA APIE VIEŠOJO SAUGUMO BŪKLĘ LIETUVOJE

Analizuojant sunkiais sveikatos sutrikdymais įtariamų (kaltinamų) ir nukentėjusių asmenų pagrindines demografines charakteristikas, matyti, kad 2024 m. 8 iš 10 įtariamųjų buvo vyrai (96 suaugusių ir 7 nepilnamečiai), 2 iš 10 – moterys (10 pilnamečių ir 1 nepilnametė) (žr. 1.8. pav.).

1.8. pav. Įtariamų (kaltinamų) ir nukentėjusių asmenų nuo sunkių sveikatos sutrikdymų pagrindinės demografinės charakteristikos (2024 m.), proc.

Analizuojant nukentėjusių asmenų demografinius duomenis, matyti, kad tarp nukentėjusių nuo sunkių sveikatos sutrikdymų asmenų dešimtdalį sudarė moterys (11 pilnamečių ir 1 nepilnametė), 9 iš 10 - vyrai (93 suaugusieji ir 2 nepilnamečiai).

1.2.3. Fizinio skausmo sukėlimas ir nežymus sveikatos sutrikdymas

2011 m. pabaigoje įsigaliojus Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymui, nuo 2012 m. stebimas staigus užregistruotų nusikalstamų veikų pagal BK 140 str. („Fizinio skausmo sukėlimas ir nežymus sveikatos sutrikdymas“) augimas. 2005 m. pagal šį BK straipsnį buvo užregistruotos 1373, 2012 m. – 7890, 2015 m. – 9290, 2020 m. – 9242, 2024 m. – 6564 nusikalstamos veikos (žr. 1.8. lentelę). Atitinkamai išaugo ir šių nusikalstamų veikų lyginamoji dalis – 2005 m. jos sudarė 1,5 proc., 2012 m. – 9,6 proc., 2015 m. – 12,8 proc., 2020 m. – 20 proc., o 2024 m. – 13,9 proc.

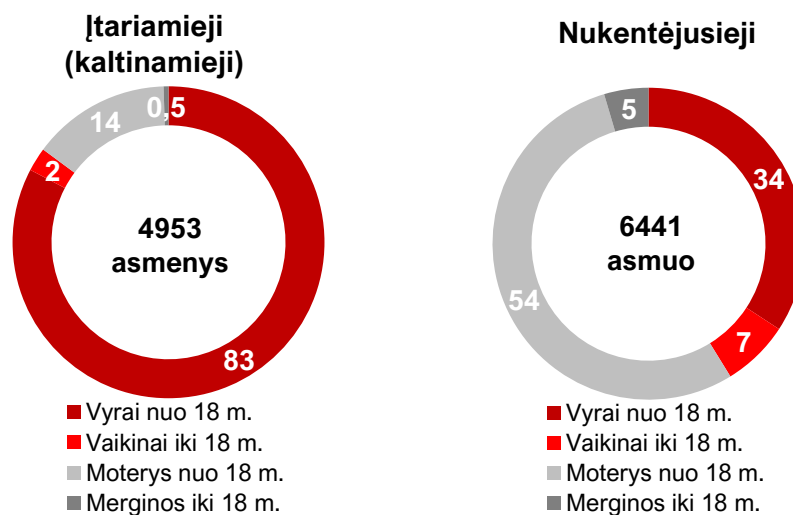
ATASKAITA APIE VIEŠOJO SAUGUMO BŪKLĘ LIETUVOJE

1.8. lentelė. Užregistruoti ir ištirti fizinio skausmo sukėlimo ir nežymus sveikatos sutrikdymai 2012 – 2024 m.

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Užregistruota	7890	10017	9557	9290	8886	11033
Ištirta	6456	8595	8649	8500	8017	8824
Ištirta, proc.	81,8	85,8	90,5	91,5	77,4	71,5
Užregistruota 100 000 gyventojų	263,7	338,9	326,1	320	309,7	391

	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Užregistruota	11609	9970	9242	7647	7842	7533	6564
Ištirta	10061	8355	8012	6404	6362	6255	5799
Ištirta, proc.	74,7	72,7	74,9	72,2	70,4	70,1	66
Užregistruota 100 000 gyventojų	414,5	357,1	330,8	274,7	277,1	262,7	228,9

2024 m. statistiniai duomenys rodo, kad dauguma įtariamųjų buvo suaugę vyrai (4095 vyrai ir 122 nepilnamečiai), atitinkamai moterų tik 14,5 proc. (711 moterų ir 25 nepilnmetės). Tarp nukentėjusių priešingai – dominuoja moterys – 59 proc. (3491 moteris ir 296 nepilnmetės). Atitinkamai nukentėjo 41 proc. vyrų (2204 vyrai ir 450 nepilnamečių) (žr. 1.9. pav.).

1.9. pav. Įtariamų (kaltinamų) ir nukentėjusių asmenų nuo fizinio skausmo sukėlimo ir nežymaus sveikatos sutrikdymo pagrindinės demografinės charakteristikos (2024 m.), proc.

Atkreiptinas dėmesys, kad pastaraisiais metais pastebimai keitėsi nukentėjusiųjų lyčių santykis – santykinai rečiau nukenčia moterys, o dažniau – vyrai. Pvz., 2015 m. tarp nukentėjusiųjų moterų dalis buvo 81 proc., o 2024 m. – 59 proc. Tikėtina, kad šiuos pokyčius galėjo nulemti sumažėjusi latentinių nusikaltimų, kuriuose nukentėjo vyrai, dalis – kuomet daugiau vyrų išdrįso pranešti teisėsaugos institucijoms. Siekiant patvirtinti šias prielaidas, reikia atlikti išsamesnę kriminologinę analizę.

ATASKAITA APIE VIEŠOJO SAUGUMO BŪKLĘ LIETUVOJE

Apie smurto šeimoje problemą byloja ir gyventojų apklausos. Pvz., remiantis 2016 m. Eurobarometro duomenimis¹², 33 proc. Lietuvos gyventojų nurodė, kad jų draugų ar šeimos rate yra bent vienas asmuo, nukentėjęs nuo bet kokios rūšies šeiminio smurto. Svarbu paminėti, kad Lietuvoje šis rodiklis yra vienas didžiausių, lyginant su kitomis ES šalimis narėmis (ES vidurkis yra 24 proc.). Pagal kitą rodiklį – kuri dalis gyventojų mano, kad smurtas prieš moteris artimoje aplinkoje yra labai paplitęs – Lietuva, lyginant su kitomis ES šalimis narėmis, atsiduria sąrašo pabaigoje. Daugiausia manančių, kad tai labai išplitęs reiškinys buvo Portugalijoje (54 proc.), Italijoje (45 proc.), Rumunijoje (36 proc.), Jungtinėje Karalystėje (32 proc.), Airijoje ir Lietuvoje (31 proc.), tuo metu ES vidurkis – 25 proc.

1.2.4. Išžaginimai

Panašiai, kaip ir jau aptarti kiti labai sunkūs nusikaltimai, išžaginimai sudaro vos 0,2–0,3 proc. nuo visų užregistruojamų nusikalstamų veikų. Tačiau yra ir keletas esminių skirtumų. Vienas jų, kaip rodo tarptautiniai viktimologiniai tyrimai, gana didelis jų latentškumas, kai nusikaltimo aukos dėl tam tikrų priežasčių nelinkusios pranešti teisėsaugos institucijoms, kad buvo išžagintos. Tarp galimų priežasčių gali būti artimi aukos ir pažeidėjo santykiai, netikėjimas, kad nusikaltimas bus atskleistas ar patirtas gėdos ir pažeminimo jausmas. Dėl minėtų priežasčių statistinius duomenis apie užregistruotus išžaginimus, jų aukas ir pažeidėjus reikėtų vertinti atsargiai.

2024 m. Lietuvoje 100 000–čių gyventojų buvo užregistruota 3 išžaginimai¹³. Atkreiptinas dėmesys, kad šis rodiklis nuo 2005 m. iki 2009 m. nuolat mažėjo (nuo 11,8 iki 3,4), 2010 m buvo išaugęs iki 6,3, o 2011 m. pradėjo mažėti (žr. 1.9. lentelę).

1.9. lentelė. Užregistruoti ir ištirti išžaginimai (su pasikėsinimais) 2005–2023 m.

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Užregistruota	265	253	200	164	149	208	191	178	133	158
Ištirta	172	180	105	125	124	155	156	129	85	120
Ištirta, proc.	64,9	71,1	52,5	76,2	83,2	74,5	81,7	72,5	63,9	75,9
Užregistruota 100 000 gyventojų	7,7	7,4	5,9	4,8	4,5	6,3	5,9	5,9	4,5	5,4

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Užregistruota	155	110	124	116	94	72	68	67	92	86
Ištirta	81	87	73	90	83	40	67	47	62	44
Ištirta, proc.	52,3	53	44,2	55,6	63,4	44,9	64,4	54,7	53,4	40,7
Užregistruota 100 000 gyventojų	5,3	3,8	4,4	4,1	3,4	2,6	2,4	2,4	3,2	3

Tiriamuoju laikotarpiu nuo 265 iki 86, arba 67,5 proc., sumažėjo užregistruotų išžaginių. Skirtingai nei ankščiau aptarti nusikaltimai, užregistruotų išžaginių kreivė labai nepastovi: matyti augimo,

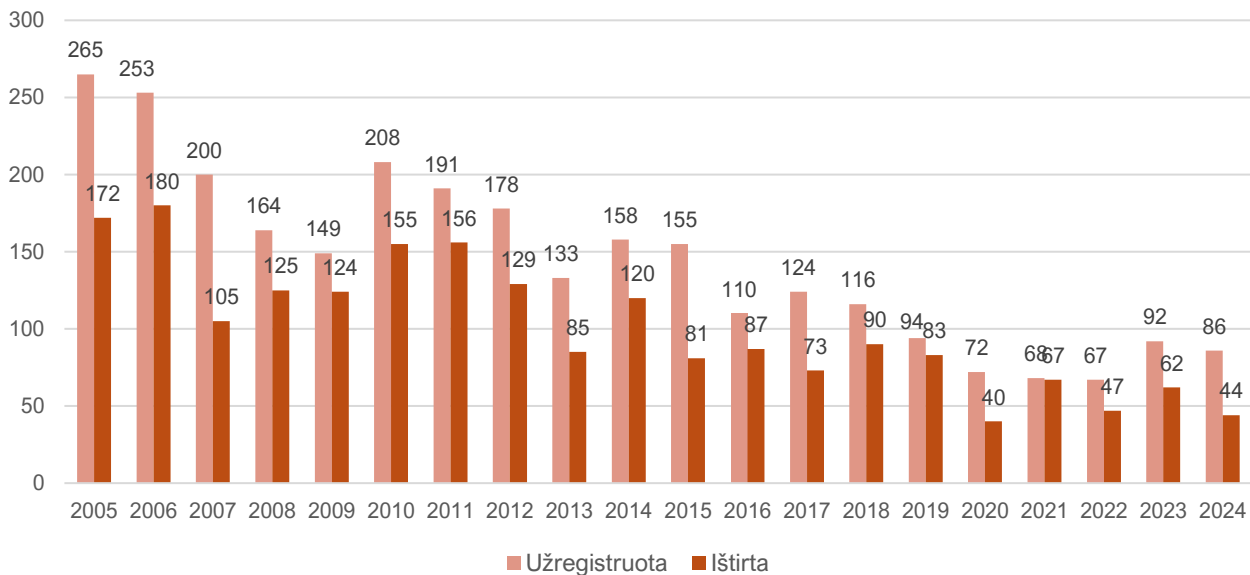
¹² Visose ES šalyse narėse pagal tą pačią metodologiją atliekamas tyrimas. Special Eurobarometer 449: Gender-based violence. https://data.europa.eu/euodp/en/data/dataset/S2115_85_3_449_ENG

¹³ Šis rodiklis skaičiuojamas taip pat kaip ir kitų nusikalstamų veikų atveju, t. y. visiems gyventojams, nors nuo šio nusikaltimo gali nukentėti tik moterys. Jeigu jis būtų skaičiuojamas tik moterų skaičiui jis būtų maždaug du kartus didesnis.

ATASKAITA APIE VIEŠOJO SAUGUMO BŪKLĘ LIETUVOJE

tada mažėjimo, vėl augimo ir mažėjimo tendencijos. Neturint išsamių viktimologinių tyrimų duomenų, sunku įvardinti, ar tai teigiama, ar neigiama tendencija. Išaugęs užregistruotų išžagininimų skaičius gali būti siejamas su sumažėjusiu jų latentišku ir išaugusiu pasitikėjimu teisėsaugos institucijomis.

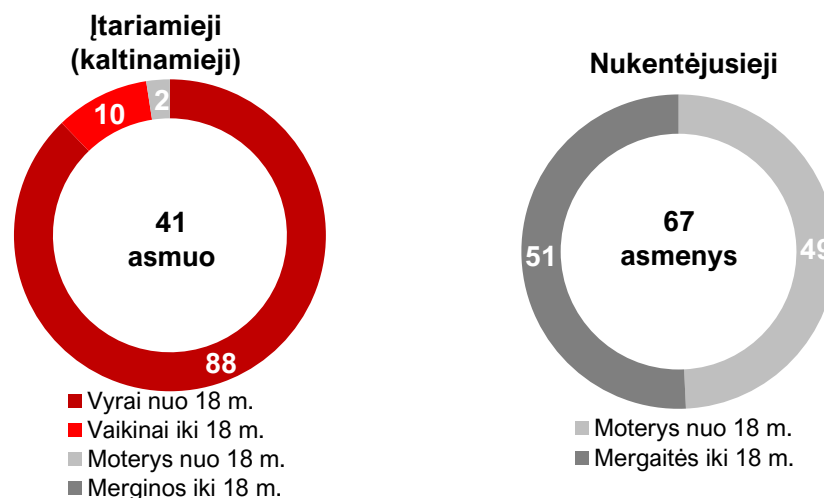
Analizuojant užregistruotų ir ištirtų išžagininimų skaičiaus pokyčius, matyti kelios tendencijos. Viena jų – skirtingai nei nužudymų ar sunkių sveikatos sutrikdymų atveju, ištirtų išžagininimų dalis yra mažesnė. Kita tendencija, kad užregistruotų ir ištirtų išžagininimų kreivės (žr. 1.10. pav.) kinta panašiai, t. y. sumažėjus užregistruotų išžagininimų skaičiui, sumažėja ir tais metais ištirtų nusikaltimų skaičius, ir atvirkščiai. Tiriamuoju laikotarpiu buvo užregistruota vidutiniškai 144, o išaiškinti 101 išžagininimo atvejais, t. y. vidutiniškai išaiškinami du iš trijų nusikaltimų.

1.10. pav. Užregistruoti ir ištirti išžagininimai 2005–2024 m.

Aprašant pagrindines įtariamų (kaltinamų) ir nukentėjusių asmenų demografines charakteristikas, matyti, kad šiuo atveju pažeidėjai paprastai yra vyrai, o nukentėjusios – tik moterys. Vis tik pasitaiko retų atvejų kai išžagininimu yra įtariamos moterys. Pvz., 2011 m. buvo trys, o 2012 m. – du atvejai, kai įtarimai (kaltinimai) buvo pareikšti moterims, pvz., dalyvavusioms darant arba kurstant daryti nusikalstamą veiką.

2024 m. tarp įtariamų (kaltinamų) asmenų buvo nustatyta 36 vyrai, 4 nepilnamečiai ir 1 moteris, o tarp nukentėjusiųjų buvo 49 moterys ir 51 nepilnametė mergaičių (žr. 1.11. pav.).

1.11. pav. Įtariamų (kaltinamų) ir nukentėjusių asmenų nuo išžaginimų pagrindinės demografinės charakteristikos (2024 m.), proc.

Nuo išžaginimų, kaip ir kitų seksualinių nusikaltimų (pagal BK – nusikalstamų veikų, susijusių su seksualinio apsisprendimo laisve ir neliečiamumu) atveju, didelę nukentėjusių asmenų dalį sudaro vaikai iki 18 metų. Tuo jie skiriasi nuo kitų nusikalstamų veikų, kur nukentėjusių vaikų dalis yra gerokai mažesnė. Remiantis tik užregistruotais atvejais, matyti, kad mergaitės sąlyginai dažnai tampa išžaginimų aukomis. Tačiau, siekiant pagrįsti šią prielaidą, reikia atlikti išsamius viktimologinius tyrimus. Gali būti, kad suaugusios moterys tiesiog mažiau linkusios pranešti teisėsaugos institucijoms apie seksualinės prievartos atvejus.

1.2.5. Plėšimai

Plėšimų lyginamoji dalis tarp visų šalyje užregistruotų nusikalstamų veikų yra kelis kartus didesnė nei jau aptartų nusikaltimų rūšių. Per pastaruosius dvidešimt metų lyginamoji plėšimų dalis tolygiai mažėjo: 2005 m. jie sudarė 5,8 proc., 2015 m. – 2,2 proc., o 2024 m. – 0,7 proc. nuo visų užregistruotų nusikalstamų veikų. Panašiai kaip ir anksčiau aptartų sunkių smurtinių nusikaltimų atveju, lyginamuoju laikotarpiu stebimos nuolatinio mažėjimo tendencijos – net 93,5 proc. sumažėjo užregistruotų plėšimų atvejų. Tai yra vienas didžiausių teigiamų pokyčių tiriamuoju laikotarpiu (žr. 1.10. lentelę).

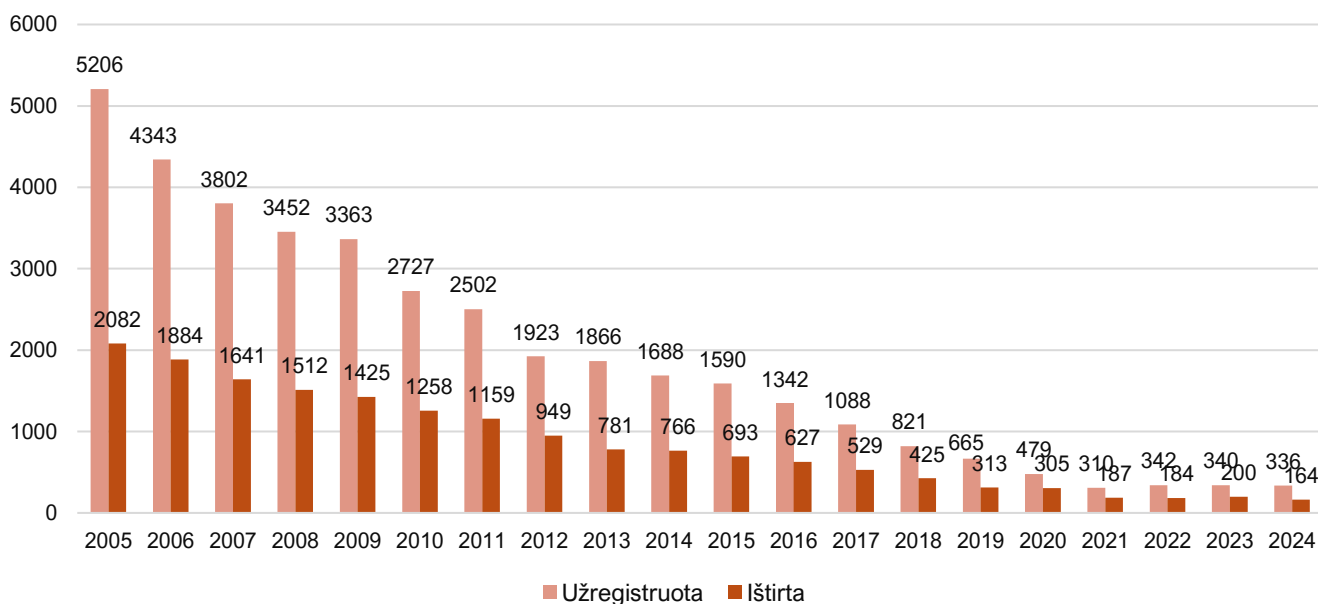
ATASKAITA APIE VIEŠOJO SAUGUMO BŪKLĘ LIETUVOJE

1.10. lentelė. Užregistruoti ir ištirti plėšimai 2005–2024 m.

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Užregistruota	5206	4343	3802	3452	3363	2727	2502	1923	1866	1688
Ištirta	2082	1884	1641	1512	1425	1258	1159	949	781	766
Ištirta, proc.	40	43,4	43,2	43,8	42,4	46,1	46,3	49,3	41,9	45,4
Užregistruota 100 000 gyventojų	152	127,6	112,3	102	100,7	82,8	77,7	64,3	63,1	57,6

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Užregistruota	1590	1342	1088	822	665	479	310	342	340	336
Ištirta	693	627	529	425	313	305	187	184	200	164
Ištirta, proc.	43,6	38,7	39,5	41,1	39	48,3	46,5	44,4	46,5	39,9
Užregistruota 100 000 gyventojų	54,8	46,8	38,6	29,3	23,8	17,1	11,1	12,1	11,8	11,7

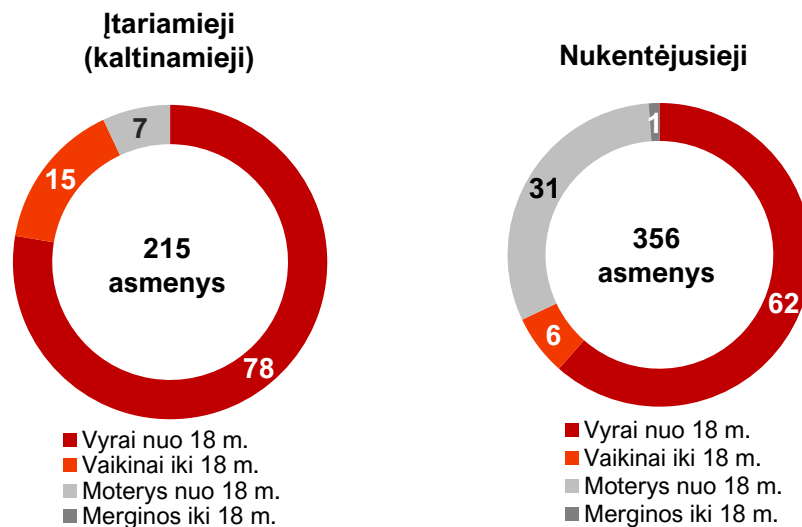
Palyginus užregistruotų ir ištirtų plėšimų santykį, matyti tam tikros tendencijos. Viena jų – iki 2012 m. nuo 40 iki 49,3 proc. augo ištirtų plėšimų dalis, tačiau 2013 m. ji krito iki 2005 m. lygio. Vėlesniu laikotarpiu (2016–2020 m.) ištirtų plėšimų lygis augo – 2020 m. pasiekė 48,3 proc., tačiau 2021–2023 m. vėl nukrito keliais procentiniais punktais, tačiau kritimą galima sieti su ištirtų nusikalstamų veikų procento skaičiavimo pokyčiais. Lyginant absoliučiais skaičiais, matyti panašus užregistruotų ir ištirtų plėšimų kreivių kritimas (žr. 1.12. pav.), t. y. sumažėjus užregistruotų plėšimų skaičiui, sumenko ir ištirtų plėšimų kiekis, tačiau teigiamas pokytis tas, kad sumažėjo atotrūkis tarp šių kreivių, pvz., 2005 m. buvo išaiškinti du iš penkių užregistruotų plėšimų, o 2024 m. – vienas iš dviejų.

1.12. pav. Užregistruoti ir ištirti plėšimai 2005–2024 m.

Analizuojant plėšimais įtariamų (kaltinamų) ir nukentėjusių asmenų pagrindines demografines charakteristikas, matyti kelios įdomios tendencijos (žr. 1.13. pav.). Absoliuti dauguma (net 93 proc.) įtariamų (kaltinamų) asmenų buvo vyrai, iš jų 15 proc. įtariamųjų buvo nepilnamečiai (167 suaugusiųjų ir

33 nepilnamečių). Plėšimus pakankamai retai padaro moterys (13 suaugusiųjų).

1.13. pav. Įtariamų (kaltinamų) ir nukentėjusių¹⁴ nuo plėšimų asmenų pagrindinės demografinės charakteristikos (2024 m.), proc.

Skirtingai nei anksčiau aptartų sunkių smurtinių nusikaltimų atveju, nuo plėšimų gali nukentėti ir fiziniai, ir juridiniai asmenys. 2024 m. nuo plėšimų nukentėjo 356 fiziniai asmenys ir 8 juridiniai asmenys. Analizuojant nukentėjusių asmenų demografinius duomenis, matyti, kad tarp nukentėjusių nuo plėšimų trečdalis buvo moterų (110 moterų ir 4 mergaitės) ir du trečdaliai vyrų (nukentėjo 219 vyrų ir 23 nepilnamečiai).

1.2.6. Sukčiavimai

Skirtingai nei anksčiau aptarti nusikaltimai, sukčiavimai ypatingi tuo, kad tiriamuoju laikotarpiu dominavo šių nusikalstamų veikų augimo tendencijos. Užregistruoti sukčiavimai 2005 m. sudarė 4 proc. nuo visų užregistruotų nusikalstamų veikų, tačiau 2024 m. jie sudarė jau 10,2 proc. Per dvidešimt metų nuo 3614 iki 4800, arba 32,8 proc., išaugo užregistruotų sukčiavimo atvejų (žr. 1.11. lentelę).

2024 m. Lietuvoje 100 000–čių gyventojų buvo užregistruota 167,4 sukčiavimų. Atkreiptinas dėmesys, kad šis rodiklis per pastaruosius dvidešimt metų svyravo nuolat: nuo 2005 m. iki 2008 m. mažėjo (nuo 105,5 iki 90,1), vėliau pradėjo augti. Didžiausias sukčiavimų lygis buvo 2014 m. – 202,5, nuo 2014 m. užregistruotų sukčiavimo atvejų stabiliai mažėjo. Tikėtina tai tam tikra dalimi lėmė nuo 2015 m. pakeista nedidelės turto vertės riba į „daugiau nei 3, bet neviršijant 5 MGL“. Tačiau pastebima, kad 2019–2024 m. laikotarpyje sukčiavimo atvejų užregistruojama vis daugiau.

¹⁴ Paveiksle pateikiamos tik nukentėjusių fizinių asmenų demografinės charakteristikos.

ATASKAITA APIE VIEŠOJO SAUGUMO BŪKLĘ LIETUVOJE

1.11. lentelė. Užregistruoti ir ištirti sukčiavimai 2005– 2024 m.¹⁵

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Užregistruota	3614	3422	3147	3053	4536	4396	5479	4980	5541	5934	4486
Ištirta	2513	2075	2201	1958	2483	2933	3290	3257	3676	4361	2968
Ištirta, proc.	69,5	60,6	69,9	64,1	54,7	66,7	60	65,4	66,3	73,5	66,2
Užregistruota nusikaltimų 100 000 gyventojų	105,5	100,6	93	90,1	135,8	133,5	170,3	166,4	187,5	202,5	154,5
Užregistruota elektroninėje erdvėje ¹⁶	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1247	827
Ištirta elektroninėje erdvėje	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1040	389

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Užregistruota	4486	3112	2999	2783	2981	2685	3169	3859	4043	4800
Ištirta	2968	2681	1928	1552	1806	1656	1441	1418	1006	1293
Ištirta, proc.	66,2	52,7	44,3	40,4	44,3	43,7	34,9	30,8	21,6	22,9
Užregistruota nusikaltimų 100 000 gyventojų	154,5	108,4	106,3	99,4	106,8	96,1	113,9	136,4	140,9	167,4
Užregistruota elektroninėje erdvėje ¹⁷	827	413	-	-	-	-	1153	2558	1969	2132
Ištirta elektroninėje erdvėje	389	656	-	-	-	-	215	594	407	475

Šiuo atveju, analizuojant registruojamų sukčiavimų atvejų kiekio gausėjimą galima daryti įžvalgą, kad prie tokio situacijos formavimosi tam tikra dalimi galėjo prisidėti gausėjantis sukčiavimo atvejų pasireiškimas elektroninėje erdvėje. Atsižvelgiant į turimus duomenis, galime matyti, kad 2021 m. užregistruotų sukčiavimo atvejų įvykdytų elektroninėje erdvėje skaičius siekė 1153, o 2022 m. šis skaičius ženkliai padidėjo - užregistruotos 2558 šio pobūdžio nusikalstamos veikos. 2023 – 2024 m. elektroninėje erdvėje vidutiniškai per metus užregistruotos 2050 nusikalstamos veikos (žr. 1.11. lentelę). Atsirandančią tendenciją specifinio pobūdžio nusikalstamas veikas vis dažniau vykdyti elektroninėje erdvėje patvirtina moksliniai tyrimai, tokio pobūdžio reiškinį galima įžvelgti ir nagrinėjant sukčiavimo atvejus. Įrankiai, kurie įgalina elektroninį nusikaltimą, tampa vis lengviau prieinami ir paprastesni. Kitaip tariant, internetiniai nusikaltimai dažniau tampa nebe aukštos kvalifikacijos, gebėjimų ar patirties reikalaujančia veikla. Atsižvelgiant į tai, elektroninė erdvė leidžia greičiau ir paprasčiau atlikti su sukčiavimu susijusius veiksmus, tai tikėtina padaro ją patrauklią sukčiavimų vykdymui¹⁸. Visa tai, savo ruožtu, gali būti gausėjančių registruojamų sukčiavimo atvejų priežastimi.

Taip pat galima svarstyti, kad elektroninė erdvė turi ir kitų savybių galinčių nulemti didėjančių registruojamų sukčiavimo atvejų kiekį. Kitaip tariant, internetinė erdvė nėra visuomet saugi erdvė. Mokslininkai teigia, kad sukčiavimo atvejais technologijos gali tapti patraukliu nusikaltimo vykdymo

¹⁵ Trūksta duomenų kiek sukčiavimo atvejų buvo įvykdyta elektroninėje erdvėje

¹⁶ Šaltinis: NVŽR (Forma EI-Erdvė-IT]).

¹⁷ Šaltinis: NVŽR (Forma EI-Erdvė-IT]).

¹⁸ Šupa, M. 2021. Socialiniai tyrimai apie elektroninius nusikaltimus: globalus temų diapazonas ir Lietuvoje atliktų tyrimų sisteminė analizė. *Kriminologijos studijos*, (9), 8–46.

Cross, C., Richards, K., Smith, R. G. 2016. The reporting experiences and support needs of victims of online fraud. *Trends And Issues In Crime And Criminal Justice*, 518, 1–14.

įrankių¹⁹. Galima analizuoti ir elektroninius įsilaužimus, duomenų apsaugos spragas ir kitas ypatybes, darančias šią erdvę itin patogia sukčiavimų vykdymui. Svarbu atkreipti dėmesį ir į tai, kad naujų technologijų atsiradimas einant laikui sąlygoja ir naujų nusikaltimų formų atsiradimą. Šiuo atveju galima nagrinėti COVID-19 pandemijos laikotarpį, kai susidariusios sąlygos paskatino gausėjantį nuotolinio pobūdžio komunikavimą, kadangi daugeliui žmonių teko dirbti iš namų. Taip pat tuo laikotarpiu pastebėtos didėjančios apsipirkimo internetu tendencijos, asmenys pradėjo aktyviau įsitraukti į virtualius renginius ar susitikimus. Tokie pokyčiai sąlygojo tai, kad daliai asmenų teko nusikalstamų veikų vykdymą pritaikyti ir perkelti į elektroninę erdvę. Tai atvėrė naujas galimybes, lėmė nusikalstamų veikų vykdymo įgūdžių tobulinimą internetinėje srityje ir paskatino naujų nusikalstamų veikų vykdymo būdų atsiradimą, įskaitant ir naujus sukčiavimo būdus. Be to, sukčiavimo atvejų suaktyvėjimą elektroninėje erdvėje pandemijos laikotarpiu galima bandyti paaiškinti pasitelkiant Emilio Durkheimio Anomijos teoriją, kuri teigia, kad greiti socialiniai pokyčiai, vykstantys visuomenėje gali sukelti anomijos būseną. Kitaip tariant, sparčių pokyčių ir nežinomybės visuomenėje metu, kai žmonėms laiku nėra nurodomos konkrečios taisyklės, kaip ir COVID-19 laikotarpiu, anomija gali lemti painiavą, nesaugumo jausmą, nerimą ir nusivylimą, o tai savo ruožtu leistų nusikaltimus elektroninėje erdvėje vykdančioms asmenims pasinaudoti esama pandemine padėtimi ir išnaudoti gyventojus. Taigi, kai prasidėjo COVID - 19 protrūkis, dauguma žmonių atsidūrė sparčių visuomenės pokyčių būsenoje ir negavo aiškių ar išsamių valdžios nurodymų. Be to, atsiradę pokyčiai kaip, darbas iš namų, gausėjantis internetinių paslaugų naudojimas bei didėjantis socialinis aktyvumas internete, taip pat sukėlė didelių kibernetinio saugumo iššūkių. Visos susiklosčiusios sąlygos lėmė palankią terpę sukčiavimų internetinėje erdvėje vykdymui²⁰.

Efektyvus policijos darbas elektroninėje erdvėje – veiksnys, kuris taip pat galėjo prisidėti prie sukčiavimo atvejų didėjimo. Lietuvos policijos (2023) parengtame pranešime „2022 m. Policijos veiklos apžvalga“ teigiama, kad policijos naudojamas įrankis – „Virtualus patrulis“ (pradėjo veikti nuo 2021 m. elektroninėje erdvėje) – „aktyviai atlieka viešosios erdvės stebėseną, renka ir vertina informaciją gautą iš asmenų, juos konsultuoja bei savo administruojamoje socialinio tinklalapio „Facebook“ paskyroje, dalindamasis prevencinio pobūdžio pranešimais, informuoja socialinių tinklų vartotojus apie tuo metu aktualias temas ir grėsmes elektroninėje erdvėje“²¹. Taip pat pabrėžiama, kad Lietuvoje yra taikomos įvairaus pobūdžio prevencinės priemonės ir viena iš jų – organizuotos švietėjiškos veiklos ir priemonės apsaugojimo nuo nusikaltimų elektroninėje erdvėje tema, kurios galėjo paskatinti asmenis pranešti ir kreiptis pagalbos dėl patirtos nusikalstamos veikos.

Lietuvos policija (2022) pastebi, kad sukčiavimams naudojami ir socialinės inžinerijos metodai²². Socialinė inžinerija – galingas sukčių naudojamas kibernetinis įrankis. Tai „psichologinio manipuliavimo forma, kuri apima socialines priemones nukreiptas ir vykdomas atliekant sistemos puolimą per netechninius vektorius. Tai yra labai sėkmingas kibernetinių užpuolikų įrankis, nes jis priklauso nuo žmonių polinkio pasitikėti vienas kitu. Paprastai tai apima socialinius įgūdžius, leidžiančius užpuolikams

¹⁹ Šupa, M. 2021. Socialiniai tyrimai apie elektroninius nusikaltimus: globali paradigmu takoskyra bei jos raiška Lietuvoje. *Information & Media*, (91), 41-58.

²⁰ Ma, K.W.F. and McKinnon, T. 2022. COVID-19 and cyber fraud: Emerging threats during the pandemic. *Journal of Financial Crime*, 29(2), 433-446.

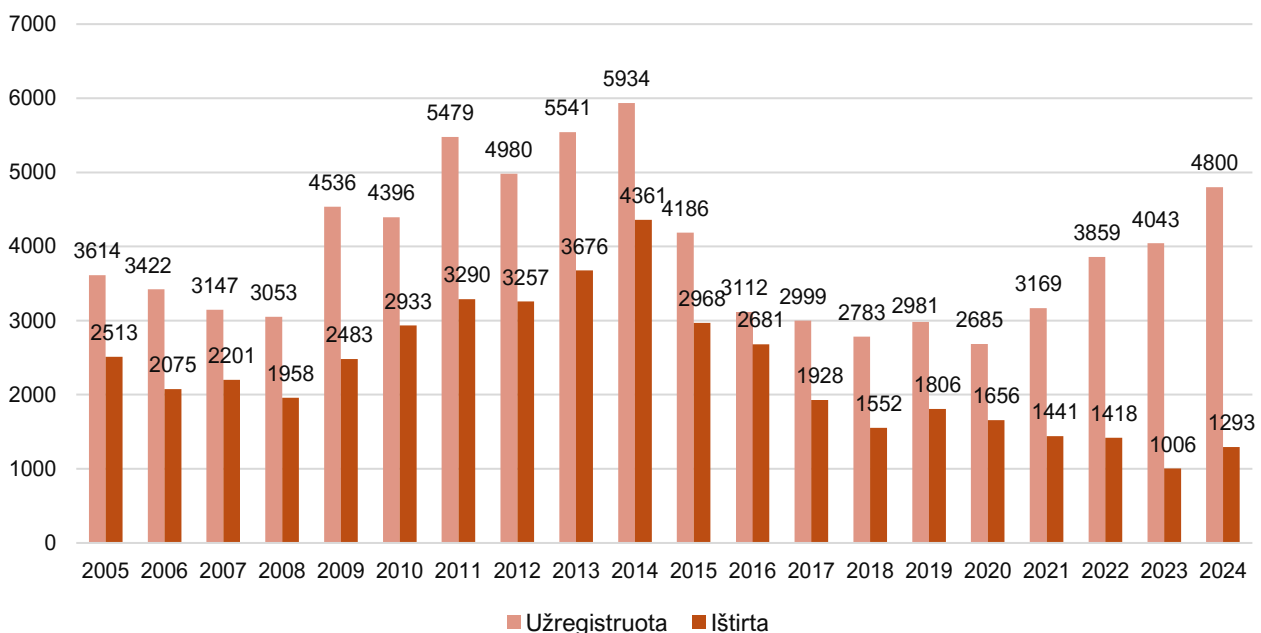
²¹ Lietuvos policija, 2023m. 2022m. policijos veiklos apžvalga. Vilnius.

²² Lietuvos policija, 2022m. 2021m. policijos veiklos apžvalga. Vilnius.

surinkti reikiamą informaciją, reikalingą apeiti organizacijos saugumo protokolus²³. Remiantis Šidlausku ir Unguryte–Ragauskiene (2020), galima daryti išvadą, kad Lietuvoje šiuo metu nėra pasitelktos visos įmanomos priemonės kibernetinių incidentų grėsmių valdymui ir tai yra dar viena iš priežasčių, kodėl yra matoma sukčiavimo atvejų didėjimo tendencija. „Kibernetiniai nusikaltėliai socialinės inžinerijos metodais bando išvilioti naudotojų pinigus prašydami atlikti pinigines perlaidas, apsimesdami organizacijų vadovais, siūlydami įsigyti prekes suklastotose interneto svetainėse. Šiuo metu socialinės inžinerijos metodai neapsiriboja elektroninių laiškų, suklastotų interneto svetainių kūrimu ar žinučių socialiniuose tinkluose siuntimu – kibernetiniai nusikaltėliai gali paskambinti telefonu, bandyti susisiekti kitais būdais“²⁴. Svarbiausia mintis yra ta, jog būtent Lietuvoje labiausiai atkreipiamas dėmesys tik į techninius veiksnius, apsaugančius nuo kibernetinių incidentų, tačiau žmogiškasis faktorius lieka pašonėje. Vienas iš sprendimo būdų, kuris galėtų turėti įtakos sukčiavimo atvejų mažėjimui - dar didesnė/platesnė švietėjiška veikla saugumo supratimui, taip pat svarbus ir socialinės inžinerijos žinojimas, įmonių darbuotojų mokymai, pažeidžiamumo mažinimas.

Taigi, galima daryti prielaidą, kad technologinė pažanga elektroninėje erdvėje ir prie to prisidėjęs aptartas pandemijos laikotarpis gali būti laikomi vienais iš veiksnių prisidėjusių prie registruoto sukčiavimo skaičiaus didėjimo pastaraisiais metais.

1.14. pav. matyti panašus užregistruotų ir ištirtų sukčiavimų kreivių kitimas, t. y. išaugus užregistruotų sukčiavimo atvejų skaičiui, išaugo ir ištirtų sukčiavimų kiekis. Mažiausias atotrūkis tarp užregistruotų ir ištirtų sukčiavimų buvo 2016 m.

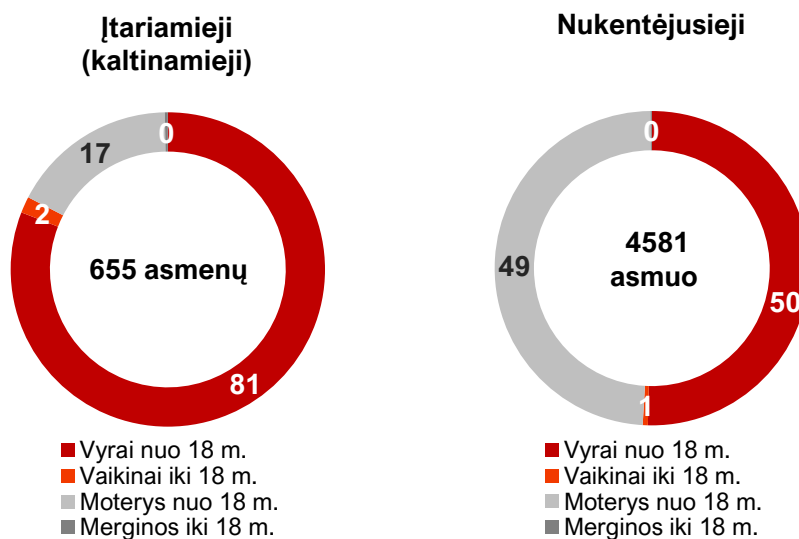
1.14. pav. Užregistruotų ir ištirtų sukčiavimų skaičiaus kitimo tendencijos 2005–2024 m.

²³ Šidlauskas, A., Ungurytė-Ragauskienė, S. 2020. Iššūkiai kibernetiniam saugumui: socialinė inžinerija institucinio izomorfizmo kontekste. Public Security and Public Order, 25, 389-405.

²⁴ Ten pat.

Svarbu tai, kad sukčiavimų atveju ir įtariamaisiais (kaltinamaisiais) ir nukentėjusiais gali būti juridiniai asmenys. 2024 m. dėl sukčiavimų buvo įtariamai (kaltinami) 655 fiziniai asmenys ir 12 juridinių asmenų. Analizuojant sukčiavimų įtariamų (kaltinamų) ir nukentėjusių asmenų pagrindines demografines charakteristikas, matyti kelios tendencijos (žr. 1.15. pav.). 8 iš 10 įtariamų (kaltinamų) asmenų buvo vyrai (530 suaugusiųjų ir 11 nepilnamečių). Svarbu ir tai, kad tarp įtariamųjų buvo labai nedaug nepilnamečių. Moterys įtariamoms (kaltinamos) sukčiavimu kiek rečiau, 2024 m. nustatyta 114 moterų iš jų 2 nepilnamečių.

2024 m. nuo sukčiavimų nukentėjo 4581 fiziniai asmenys ir 77 juridiniai asmenys. Analizuojant nukentėjusių asmenų demografinius duomenis, matyti, kad nuo sukčiavimų nukentėjo 51 proc. vyrų (2309 pilnamečių ir 24 nepilnamečiai). Moterys sudarė 49 proc. nukentėjusiųjų (2242 moterys ir 5 mergaitės). Kita svarbi įžvalga, kad t. y. nusikalstama veika, kurią labai retai padaro ir nuo kurios labai retai nukentia nepilnamečiai, pvz., 2024 m. nuo sukčiavimų nukentėjo 24 berniukai ir 5 mergaitės. Vis tik, gali būti ir taip, kad kartais apie nuo sukčiavimų nukentėjusius vaikus praneša jų tėvai, kurie ikiteisminio tyrimo metu pripažįstami nukentėjusiais.

1.15. pav. Įtariamų (kaltinamų) ir nukentėjusių²⁵ nuo sukčiavimų asmenų pagrindinės demografinės charakteristikos (2024 m.), proc.

1.2.7. Vagystės

Penktadalį visų šalyje užregistruojamų nusikalstamų veikų sudaro vagystės. Per pastaruosius dvidešimt metų vagysčių lyginamoji dalis smarkiai sumenko nuo 48,4 iki 26,5 proc. Kadangi vagystės yra dažniausiai užregistruojamos nusikalstamos veikos, jų skaičiaus pokyčiai turi didžiausią įtaką bendrai užregistruotų nusikalstamų veikų kitimo tendencijai. Tiriamuoju laikotarpiu užregistruotų nusikalstamų veikų skaičius sumažėjo 49,9 proc., o vagysčių net 71 proc.

²⁵ Paveiksle pateikiamos tik nukentėjusių fizinių asmenų demografinės charakteristikos.

ATASKAITA APIE VIEŠOJO SAUGUMO BŪKLĘ LIETUVOJE

Atkreiptinas dėmesys, kad nuo 2015 m. pakeista nedidelės turto vertės riba iš prieš tai buvusios „nuo 1 MGL²⁶“ į „daugiau nei 3, bet neviršijant 5 MGL“, o tai turėjo įtakos užregistruotų vagysčių skaičiaus mažėjimui. Nepaisant tam tikrų užregistruotų vagysčių skaičiaus svyravimų, jų ištyrimo dalis 2005–2014 m. beveik nepakito – buvo ištiriama kas ketvirta vagystė (žr. 1.12. lentelę). Lyginant 2016 – 2024 m. laikotarpį matyti, kad vis mažėjant užregistruotų vagysčių skaičiui tuo pačiu augo jų ištyrimas (nuo 18,7 iki 42,7 proc.). Pažymėtina, kad 2023 m. nedidelės turto vertės riba vėl kito – „daugiau nei 3, bet neviršijant 10 MGL“.

2024 m. Lietuvoje 100 000–čių gyventojų buvo užregistruotos 435,7 vagystės. Šis rodiklis palaipsniui mažėjo nuo 1269,1 iki 435,7 (mažiausią reikšmę pasiekė 2021 m. – 307,1).

1.12. lentelė. Užregistruotos ir iširtos vagystės 2005–2024 m.

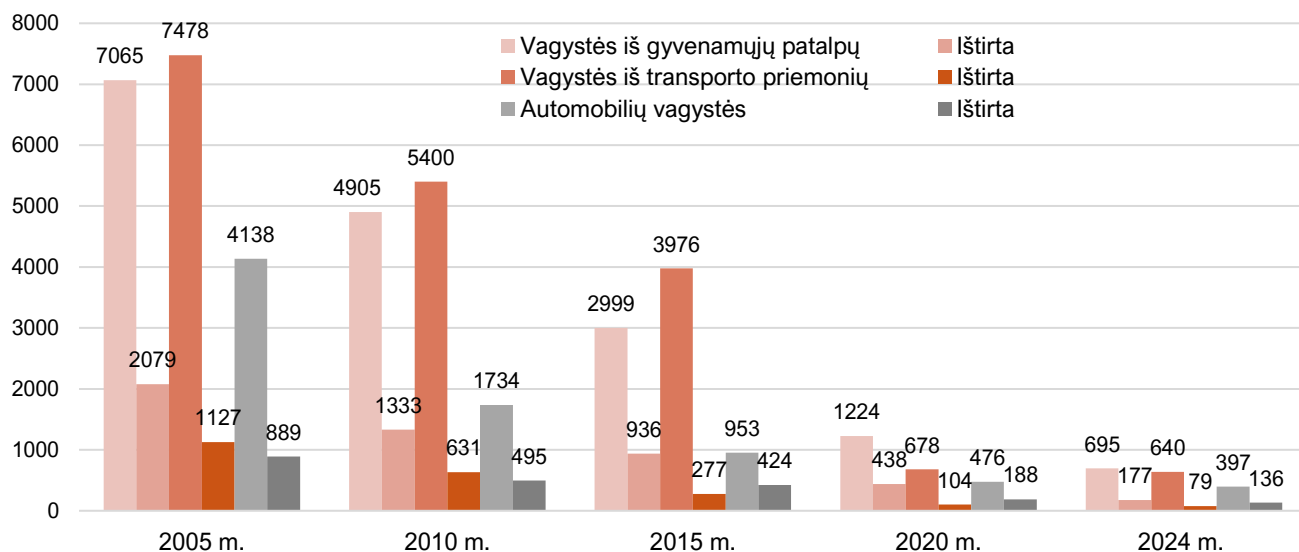
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Užregistruota	43473	38452	33956	38422	39566	37047	36971	32344	31217	31237
Ištirta	11187	9995	8604	9233	9509	9433	9451	8482	7976	8240
Ištirta, proc.	25,7	26	25,3	24,0	24,0	25,5	25,6	26,2	25,6	26,4
Užregistruota 100 000 gyventojų	1269,1	1129,8	1003,2	1135,1	1185	1125,4	1148,9	1081	1056,1	1065,8

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Užregistruota	25782	22620	19630	14816	12543	10671	8549	10440	10820	12496
Ištirta	5849	4585	4269	3929	3637	3575	2746	3644	4841	6095
Ištirta, proc.	22,7	18,7	19,9	24	26,3	30	29	31,8	39,4	42,7
Užregistruota 100 000 gyventojų	888,2	788,2	695,7	529,0	449,3	381,9	307,1	368,9	377,3	435,7

Detaliau apžvelgsime vagysčių iš gyvenamųjų patalpų, vagysčių iš transporto priemonių ir automobilių vagysčių atvejus. Per pastaruosius dvidešimt metų 91,4 proc. sumažėjo vagysčių iš transporto priemonių, 90,1 proc. sumažėjo vagysčių, padarytų įsibrovus į gyvenamąsias patalpas, ir 90,4 proc. sumažėjo automobilių vagysčių (žr. 1.16. pav.). Viktimologinių tyrimų duomenys rodo, kad dauguma gyventojų linkę pranešti apie tokio pobūdžio nusikalstamas veikas, ypač apie vagystes iš gyvenamųjų patalpų ir automobilių vagystes. Darant prielaidą, kad tiriamuoju laikotarpiu smarkiai nepakito užregistruotų ir latentinių nusikalstamų veikų santykis, tikėtina, kad šių vagysčių skaičius sumažėjo.

²⁶ MGL – minimalus gyvenimo lygis.

ATASKAITA APIE VIEŠOJO SAUGUMO BŪKLĘ LIETUVOJE

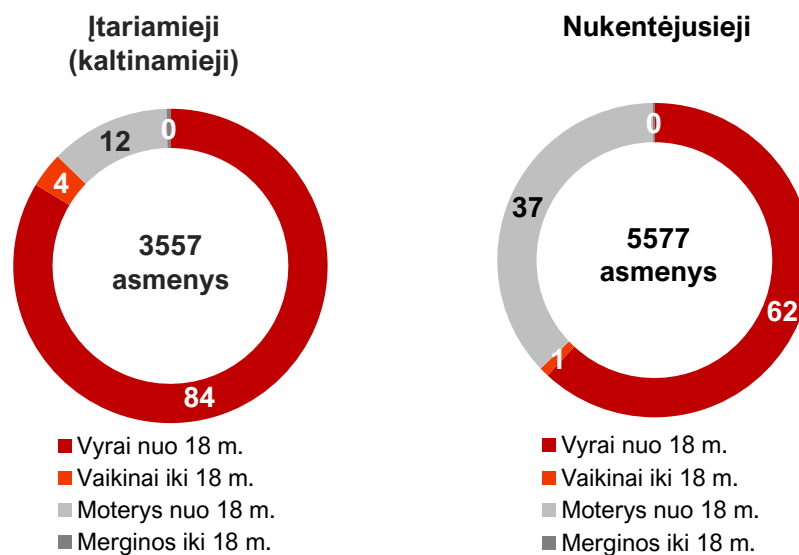
1.16. pav. Užregistruotos ir ištirtos vagystės iš gyvenamųjų patalpų, vagystės iš transporto priemonių ir automobilių vagystės 2005–2024 m.

Analizuojant užregistruotų ir ištirtų vagysčių iš gyvenamųjų patalpų duomenis 2005–2024 m. laikotarpiu, matyti, kad didžiausia ištirtų vagysčių dalis buvo fiksuota 2015 m. ir 2020 m. – po 31,2 proc. Po šių metų ištirtų vagysčių dalis sumažėjo: 2024 m. ji sudarė 23 proc. (panašus procentas buvo 2018–2019 m.). Pastebimas žemesnis rodiklis ir 2017 m., kai buvo ištirta tik 19,9 proc. vagysčių. Šie svyravimai rodo, kad ištirtų vagysčių iš gyvenamųjų patalpų dalis per analizuojamą laikotarpį nebuvo stabili ir kito priklausomai nuo metų (žr. priedo 1 lentelę).

Ištirtų automobilių vagysčių dalis 2005–2015 m. išaugo nuo 21,5 iki 44,5 proc. Lyginant 2016–2024 m. laikotarpį matyti, kad pirmaisiais dvejais metais ištirtų veikų dalis buvo panaši (apie 28 proc.), o 2018 m. išaugo iki 38,1 proc. 2019–2022 m. ištirtų veikų procentas svyravo nuo 31,4 iki 35,1 proc., 2023 m. vėl išaugo iki 38 proc., bet 2024 m. nukrito iki 28,9 proc. (žr. priedo 2 lentelę). Svarbu paminėti, kad smarkai sumažėjo užregistruotų automobilių vagysčių skaičius (2015 m. buvo 953, 2020 m. – 476, 2021 m. – vos 270, 2024 m. – 397). Šių užregistruotų veikų sumažėjimą 2021 m. galėjo lemti COVID – 19 pandemija ir dėl to įvesti gyventojų judėjimo apribojimai.

Skirtingai nei ankščiau aptartais atvejais, ištirtų vagysčių iš transporto priemonių dalis vis dar lieka maža – 2005 m. buvo 15,1 proc., o 2015 m. – vos 7 proc. Lyginant 2016–2024 m. laikotarpį matyti, kad ištirtų vagysčių iš transporto priemonių dalis 2016 m. buvo pati mažiausia – vos 5,8 proc., tačiau ji augo keturis metus iš eilės iki 14,3 proc. (2020 m.), tačiau 2021–2022 m. sumažėjo iki 9,1 proc., o 2023 m. pakilo iki 13 proc. 2024 m. ištirtų vagysčių dalis – 11,6 proc. (žr. priedo 3 lentelę).

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad 2015 m. pastebimai išaugo užregistruotų vagysčių iš transporto priemonių skaičius, nors prieš tai kelerius metus buvo stebimos mažėjimo tendencijos. Tikėtina, kad nuo 2016 m. sekusios užregistruotų vagysčių iš transporto priemonių mažėjimo tendencijos gali būti susijusios su nedidelės turto vertės riba kvalifikuojant nusikalstamą veiką pagal BK 178 str. Tačiau šiai prielaidai patvirtinti reikalingi išsamesni kriminologiniai tyrimai.

1.17. pav. Įtariamų (kaltinamų) ir nukentėjusių nuo vagysčių pagrindinės demografinės charakteristikos (2024 m.), proc.

Analizuoti įtariamų (kaltinamų) vagystėmis asmenų demografinius duomenis galima tik su tam tikra išlyga. Gana mažai šių nusikalstamų veikų ištiriama (tik vienas atvejis iš trijų), todėl tai neleidžia sudaryti tikslesnio įtariamųjų demografinio portreto. Tarp nustatytų įtariamų (kaltinamų) asmenų vagystėmis dominuoja vyrai (2987 suaugę vyrai ir 129 nepilnamečiai). Dešimtadalį visų nustatytų įtariamųjų (kaltinamųjų) sudarė moterys (441 suaugusi moteris ir 14 nepilnamečių) (žr. 1.17. pav.).

Su patikimumo problema susiduriama ir interpretuojant duomenis apie nuo šių nusikalstamų veikų nukentėjusius asmenis. Dažniausiai vagysčių iš gyvenamųjų patalpų atveju nukenčia ne vienas asmuo (neretai turtas priklauso ir kartu gyvenantiems asmenims), o į statistinių duomenų bazę įrašomos besikreipusio asmens demografinės charakteristikos. Panaši situacija gali būti ir nukentėjusių nuo automobilių vagysčių asmenų atveju. Taigi 2024 m. nuo vagysčių nukentėjo 5577 fiziniai asmenys ir 817 juridinių asmenų. Iš turimų duomenų matyti, kad kaip nukentėjusieji nuo vagysčių dažniau kreipėsi vyrai (63 proc.) nei moterys (37 proc.).

Panašiai kaip ir sukčiavimo atveju, nuo vagysčių labai retai nukenčia vaikai. Vis tik, gali būti ir taip, kad kartais apie nuo vagysčių nukentėjusius vaikus praneša jų tėvai, kurie ikiteisminio tyrimo metu pripažįstami nukentėjusiais. Lyginant pastarųjų dvidešimt metų įtariamųjų ir nukentėjusiųjų pasiskirstymą pagal amžių ir lytį, matyti, kad tendencijos beveik nekinta.

1.2.8. Neteisėtas disponavimas narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis

Nagrinėjant užregistruotų nusikalstamų veikų, susijusių su disponavimu narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis statistinius duomenis, galima matyti, kad tiriamuoju laikotarpiu dominavo šių nusikalstamų veikų augimo tendencijos. Užregistruotos nusikalstamos veikos susijusios su neteisėtu

ATASKAITA APIE VIEŠOJO SAUGUMO BŪKLĘ LIETUVOJE

disponavimu narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis 2005 m. sudarė 2 proc. nuo visų užregistruotų nusikalstamų veikų, o 2024 m. jau 9,6 proc.

Pagrindiniai nusikaltimai susiję su disponavimu narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis yra įrašyti į XXXVII BK skyrių „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai, susiję su disponavimu narkotinėmis ar psichotropinėmis, nuodingosiomis ar stipriai veikiančiomis medžiagomis“. Skyrius apima straipsnius nuo 259 iki 269 ir remiantis tuo Informatikos ir ryšių departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos pateikia bendrą (BK 259–268²⁷ str.) užregistruotą nusikalstamų veikų skaičių – 2024 m. užfiksuota 4518 nusikalstamų veikų. Pažymėtina, kad ne visi skyriaus straipsniai apima disponavimą narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis (pvz., BK 267 str., BK 267¹ str.). Tačiau bendram skaičiui tai didelės įtakos neturi. 2024 m. užregistruota 1 veika susijusi su neteisėtu disponavimu stipriai veikiančiomis ar nuodingosiomis medžiagomis (BK 267 str.) bei nė vienos veikos apimančios biologinio ginklo kūrimą ar neteisėtą jo disponavimą (BK 267¹ str.). Kiek dažniau užregistruojamas neteisėtas disponavimas narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis turint tikslą jas platinti arba neteisėtas disponavimas labai dideliu narkotinių ar psichotropinių medžiagų kiekiu (BK 260 str.) – 709 veikos (15,7 proc. nuo visų BK 259–268 str. užregistruotų nusikalstamų veikų) (žr. 1.13. lentelę).

1.13. lentelė. Užregistruotos nusikalstamos veikos susijusios su disponavimu narkotinėmis medžiagomis (LR BK 259–268 str.) 2024 m.

2024 m. užregistruotos nusikalstamos veikos susijusios su disponavimu narkotinėmis medžiagomis (LR BK 259–268 str.)

Neteisėtas disponavimas narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis be tikslo jas platinti (BK 259 str.)	3603
Neteisėtas disponavimas narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis turint tikslą jas platinti arba neteisėtas disponavimas labai dideliu narkotinių ar psichotropinių medžiagų kiekiu (BK 260 str.)	709
Narkotinių ar psichotropinių medžiagų kontrabanda (BK 260 ¹ str.)	134
Narkotinių ar psichotropinių medžiagų platinimas nepilnamečiams (BK 261 str.)	41
Įrenginių narkotinėms ar psichotropinėms medžiagoms gaminti gaminimas arba narkotinių ar psichotropinių medžiagų gamybos technologijų ar instrukcijų rengimas (BK 262 str.)	2
Narkotinių ar psichotropinių medžiagų vagystė, prievartavimas arba kitoks neteisėtas užvaldymas (BK 263 str.)	3
Lenkimas vartoti narkotines ar psichotropines medžiagas (BK 264 str.)	15
Neteisėtas aguonų ar kanapių auginimas (BK 265 str.)	9
Neteisėtas disponavimas pirmos kategorijos narkotinių ar psichotropinių medžiagų pirmtakais (prekursoriais) (BK 266 str.)	1
Neteisėtas disponavimas stipriai veikiančiomis ar nuodingosiomis medžiagomis (BK 267 str.)	1
Biologinio ginklo kūrimas ar neteisėtas disponavimas juo (BK 267 ¹ str.)	–
Teisėto disponavimo narkotinėmis, psichotropinėmis, stipriai veikiančiomis ar nuodingosiomis medžiagomis taisyklių pažeidimas (BK 268 str.)	–
BK 259–268 str.	4518

Tuo tarpu dažniausiai fiksuojama veika – neteisėtas disponavimas narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis be tikslo jas platinti (BK 259 str.). Iš viso užregistruoti 3603 (79,7 proc.)

²⁷ BK 269 str. apima sąvokų išaiškinimą.

ATASKAITA APIE VIEŠOJO SAUGUMO BŪKLĘ LIETUVOJE

atvejai, iš kurių 1710 yra nusikaltimų ir 1893 baudžiamieji nusižengimai. Pažymėtina, kad nuo 2017 m. išaugo baudžiamųjų nusižengimų skaičius, tai susiję su tais metais įsigaliojusiu Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso pakeitimu, pagal kurį pilnai kriminalizuojamas neteisėtas narkotinių ar psichotropinių medžiagų įgijimas ar laikymas – panaikinama administracinė atsakomybė už nedidelio kiekio narkotinių ir psichotropinių medžiagų įgijimą ir laikymą, tačiau vietoje administracinės atsakomybės yra taikoma baudžiamoji atsakomybė pagal BK 259 str.

Analizuojant per pastaruosius dvidešimt metų užregistruotų ir ištirtų nusikalstamų veikų, susijusių su disponavimu narkotinėmis medžiagomis, skaičius, galima pastebėti, kad šių nusikalstamų veikų užregistruojama vis daugiau. 2005 m. užregistruota 1814 nusikalstamų veikų, o 2024 m. jau 4518 (išaugo daugiau nei du kartus) (žr. 1.14. lentelę).

1.14. lentelė. Užregistruotos ir ištirtos nusikalstamos veikos susijusios su disponavimu narkotinėmis medžiagomis (LR BK 259–268 str.) 2005–2024 m.

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Užregistruota	1814	1665	1724	1834	2185	2198	2226	2963	2262	2524	2462
Ištirta	1437	1343	1400	1490	1857	2047	1796	2580	1796	2192	2010
Ištirta, proc.	79,2	80,7	81,2	81,2	85	93,1	80,7	87,1	79,4	86,8	81,6
Užregistruota 100 000 gyventojų	54,1	48,9	50,9	54,2	65,4	66,8	69,2	99	76,5	86,1	84,8
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024		
Užregistruota	2276	2576	3151	3048	2941	3147	3080	3921	4518		
Ištirta	1758	2242	2624	2650	2275	2753	2702	3136	3568		
Ištirta, proc.	55,3	63,2	63,7	66,3	58,9	66,2	68,9	65,7	63,7		
Užregistruota 100 000 gyventojų	79,3	91,3	112,5	94,9	81,4	113,1	108,8	136,7	-		

Tam įtakos galėjo turėti kelios aplinkybės. Pvz., kanapių vartojimas rekreaciniais tikslais nėra įprastas ar tradicinis kaip alkoholio bei tabako vartojimas. Kanapės populiarsnės tapo po XX a. 10 dešimtmečio. Svarstoma, kad tai galėjo lemti netinkamos sąlygos auginti kanapes Lietuvoje bei sovietmečiu paplitusi alkoholio vartojimo kultūra. Tuo tarpu Vakaruose kanapių vartojimas pradėjo populiarėti po kontrkultūros revoliucijos XX a. 7–8 dešimtmečiais²⁸.

Pažymėtina, kad užregistruotų nusikalstamų veikų susijusių su disponavimu narkotinėmis medžiagomis augimas Lietuvoje nėra išskirtinis reiškinys ES kontekste. Europoje auga ne tik užregistruotų nusikalstamų veikų skaičius²⁹, bet ir vartojimas. Remiantis Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centro (toliau – ENNSC) 28 ES valstybių narėse, taip pat Turkijoje ir Norvegijoje vykdomais gyventojų „pranešimo apie save“ (angl. k. „Self-report“) tyrimo rezultatais, galima teigti, kad nuo 2015 m. 15–64 m. amžiaus gyventojų bent kartą gyvenime vartojusių kanapių ir kokaino, dalis augo (žr. 1.15. lentelę).

²⁸ Lankauskas, M. (2021). Kanapių naudojimas mediciniais tikslais: Lietuvos ir užsienio valstybių teisinio reguliavimo ypatumai, iššūkiai ir perspektyvos.

²⁹ „2020 m. Europos Sąjungoje pranešta apie apytiksliai 1,5 mln. su narkotikais susijusių teisės aktų pažeidimų, t. y. 15 proc. daugiau nei 2010 m. Daugiau kaip pusė šių pažeidimų (64 proc. arba 1 mln.) yra susiję su narkotikų vartojimu arba narkotikų laikymu asmeniniam vartojimui

https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/14644/20222419_TDAT22001LTN_PDF.pdf

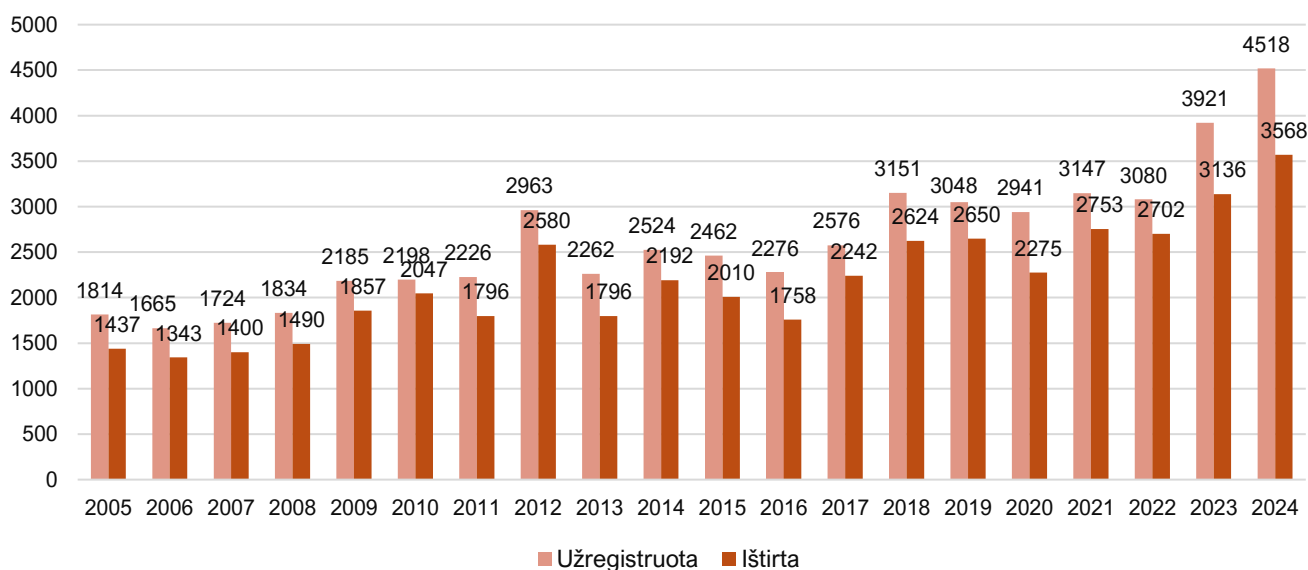
ATASKAITA APIE VIEŠOJO SAUGUMO BŪKLĘ LIETUVOJE

1.15. lentelė. ES valstybėse 15–64 m. gyventojų teigiančių, kad nors kartą gyvenime vartojo lentelėje pateiktas medžiagas, dalis 2015–2022 m.³⁰

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Kanapės	23,3	24,8	26,3	26,3	27,4	27,2	27,2	27,3
Kokainas	4,6	5,1	5,2	5,1	5,4	5,4	4,8	5
MDMA ³¹	3,7	3,9	4,2	4,1	4,1	4,1	3,6	3,7
Amfetaminai	3,5	3,6	3,8	3,6	3,7	3,7	3	3,1

Lietuvoje ENNSC gyventojų apklausa buvo atlikta 2016 m. Jos rezultatai parodė, kad 0,7 proc. 15–64 metų amžiaus suaugusiųjų nors kartą gyvenime vartojo kokainą (ES vidurkis 5 proc.), amfetaminą 1,2 proc. (ES vidurkis 3,1), MDMA 1,7 proc. (ES vidurkis 3,7), o kanapes 10,8 proc. (ES vidurkis 27,3). 2021 m. Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas adaptavęs (ENNSC) Europinio modelio klausimyną atliko panašų tyrimą, kuris parodė kad nuo 2016 m. kanapių vartojimas (nors kartą gyvenime) išaugo iki 13,7 proc., kokaino iki 1,8 proc. amfetamino ir MDMA vartojimas augo nežymiai (atitinkamai iki 1,4 proc. ir 1,8 proc.)³². Nors Lietuvoje ir stebimas narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo augimas, šis rodiklis vis dar yra beveik du kartus mažesnis už ES šalių vidurkį.

Analizuojant užregistruotų ir ištirtų neteisėtų disponavimų narkotinėmis medžiagomis skaičiaus pokyčius, matyti, kad užregistruotų ir ištirtų disponavimų narkotinėmis medžiagomis kreivės kinta panašiai, t. y. sumažėjus užregistruotų disponavimų narkotinėmis medžiagomis skaičiui, mažėja ir tais metais ištirtų nusikalstamų veikų skaičius, ir atvirkščiai (žr. 1.18. pav.).

1.18. pav. Užregistruotos ir ištirtos nusikalstamos veikos susijusios su disponavimu narkotinėmis medžiagomis (LR BK 259–268 str.) 2005–2024 m.

³⁰ https://www.emcdda.europa.eu/publications-database_en?f%5B0%5D=field_series_type%3A404

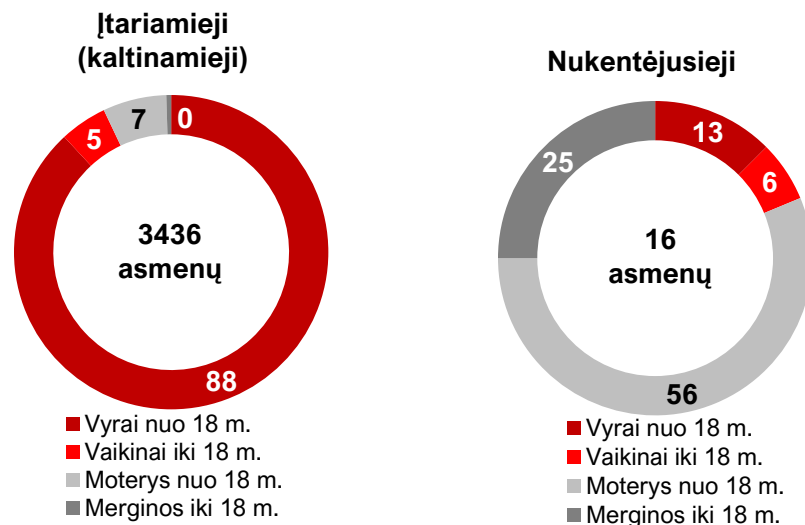
³¹ amfetamino darinys dar vadinamas ekstazi.

³² [https://ntakd.lrv.lt/uploads/ntakd/documents/files/GPS%20Santrauka%20\(1\).pdf](https://ntakd.lrv.lt/uploads/ntakd/documents/files/GPS%20Santrauka%20(1).pdf)

ATASKAITA APIE VIEŠOJO SAUGUMO BŪKLĘ LIETUVOJE

Tiriamuoju laikotarpiu buvo užregistruota vidutiniškai 2626 nusikalstamos veikos, o ištirtos 2183 disponavimo narkotinėmis medžiagomis atvejai (žr. 1.18. pav.). Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad išskirtinai sudėtinga vadovautis užregistruotų atvejų skaičiumi norint atpažinti esamas narkotinių medžiagų vartojimo tendencijas, nes šiose veikose dažnai nėra nustatomos nusikalstamų veikų aukos. Nesant aukos, gerokai sumažėja tikimybė, kad veika bus užregistruota teisėsaugos institucijų.

Analizuojant įtariamų (kaltinamų) disponavimu narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis asmenų demografinius duomenis galima pastebėti, kad didžiausią įtariamųjų (kaltinamųjų) dalį 2024 m. sudaro vyrai nuo 18 metų – 88 proc. visų įtariamųjų, vaikinai iki 18 m. 5 proc. Tuo tarpu moterys ir merginos kaltinamos šiuo nusikaltimu gan retai (moterys sudaro 7 proc. visų įtariamųjų). Panašios tendencijos vyrauja visu tiriamuoju laikotarpiu. Juridiniai asmenys įtariamaisiais tampa išskirtiniais atvejais, nuo 2005 m. buvo du atvejai – 2010 m. ir 2020 m.

1.19. pav. Įtariamųjų (kaltinamųjų) ir nukentėjusiųjų nuo nusikalstamų veikų susijusių su disponavimu narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis (LR BK 259–268 str.) demografiniai duomenys 2024 m.

Nukentėjusiųjų nuo nusikalstamų veikų susijusių su disponavimu narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis nustatoma retai. 2024 m. nukentėjo 16 žmonių (13 moterų ir 3 vyrai) (žr. pav. 1.19.). Svarbu pažymėti, kad siekiant efektyviai spręsti su neteisėtu narkotinių ar psichotropinių medžiagų vartojimu susijusias problemas, 2023 m. gegužės 23 d. buvo priimta Nacionalinė darbotvarkė narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės, vartojimo prevencijos ir žalos mažinimo klausimais³³ Nr. XIV–1982. Šiuo metu vyksta jos įgyvendinimo plano formavimas, kurio rengime dėl narkotinių medžiagų vartojimo problemos sprendimo priemonių aktyviai įsitraukia ir Vidaus reikalų ministerija kartu su teisėsaugos institucijomis.

³³ LRV nutarimas pritarti Darbotvarkei 2022 m. gegužės 11 d. Nr. 496; Seimui pateikta 2022 m. gegužės 16 d.

Taip pat Vidaus reikalų ministerija yra parengusi ir pateikusi Vyriausybei³⁴ pasiūlymus dėl prevencijos sistemos tobulinimo, kuriuose stengiamasi atliepti į pagrindines Lietuvos teisės pažeidimų prevencijos sistemos problemas. Siūlomas prevencijos modelis orientuotas bendrai į visus teisės pažeidimus, tačiau atsižvelgiant į esamą narkotinių medžiagų vartojimo problematiką, atskiros esminės priemonės pagal šį modelį numatytos spręsti ir su narkotinėmis medžiagomis susijusių teisės pažeidimų srities problemas.

1.2.9. Viešosios tvarkos pažeidimai

Viešosios tvarkos pažeidimai sudaro kelis procentus visų šalyje užregistruojamų nusikalstamų veikų. Per pastaruosius dvidešimt metų jų lyginamoji dalis su nedideliais svyravimais išliko panaši – apie 3–4 proc. (2024 m. ji buvo 2,1 proc.). Beveik visu tiriamuoju laikotarpiu stebimos užregistruotų viešosios tvarkos pažeidimų mažėjimo tendencijos, išimtis – 2011–2012, 2017 m. (žr. 1.16. lentelę).

1.16. lentelė. Užregistruoti ir ištirti viešosios tvarkos pažeidimai 2005–2024 m.

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Užregistruota	3973	3588	3412	3174	3084	3017	3467	3900	3855	3581
Ištirta	2156	2226	2180	2123	2208	2168	2299	2721	2786	2587
Ištirta, proc.	54,3	62	63,9	66,9	71,6	71,9	66,3	69,8	72,3	72,2
Užregistruota 100 000 gyventojų	115,9	105,4	100,8	93,7	92,7	91,6	107,7	130,3	130,4	122,2

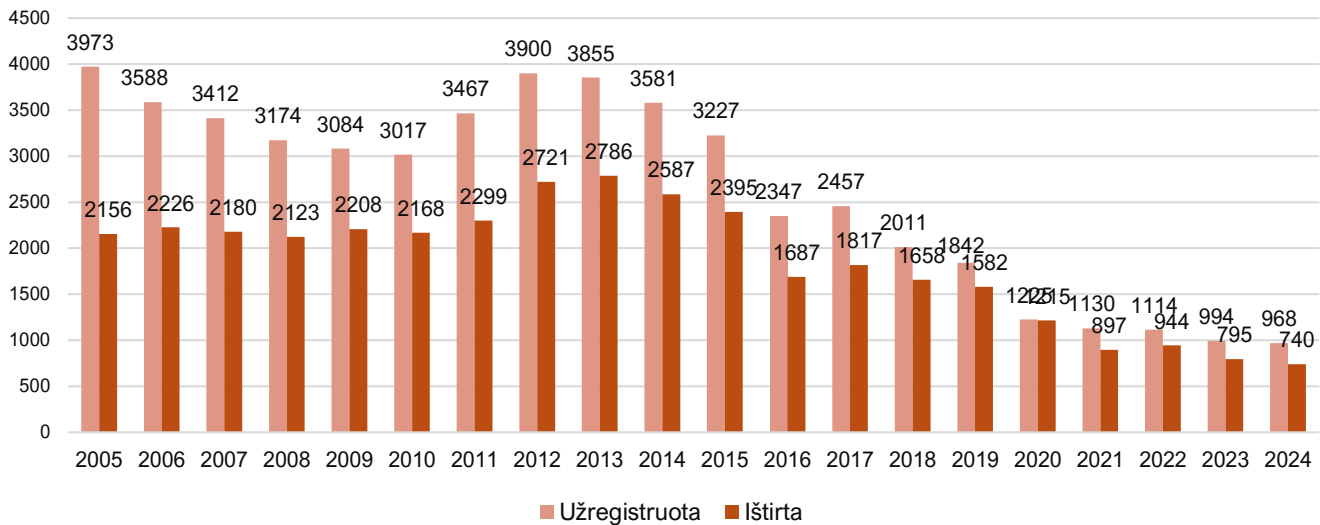
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Užregistruota	3227	2347	2457	2011	1842	1225	1130	1114	994	968
Ištirta	2395	1687	1817	1658	1582	1215	897	944	795	740
Ištirta, proc.	74,2	55,5	58,3	61,8	65,2	70,3	62,3	64,9	61,3	58
Užregistruota 100 000 gyventojų	111,2	81,8	87,1	71,8	65,9	43,8	40,6	39,4	34,7	33,8

Palyginus užregistruotų ir ištirtų viešosios tvarkos pažeidimų santykį, matyti tam tikros tendencijos. Viena jų, kad nuo 2005 iki 2015 m. išaugo ištirtų nusikalstamų veikų dalis (54,3 iki 74,2 proc.). Lyginant 2016–2024 m. laikotarpį, matyti, kad didžiausia ištirtų viešosios tvarkos pažeidimų dalis buvo 2020 m. – net 70,3 proc. Per pastaruosius penkerius metus labai sumažėjo atotrūkis tarp užregistruotų ir ištirtų viešosios tvarkos pažeidimų.

Bendra dvidešimties metų tendencija, kad mažėjant šių užregistruotų veikų skaičiui augo ištirtų nusikalstamų veikų dalis (žr. 1.20. pav.). Svarbu ir tai, kad šios nusikalstamos veikos ypatumas yra tas, kad ji susijusi su policijos pareigūnų aktyvumu, nes apie dalį viešosios tvarkos atvejų praneša patys pareigūnai.

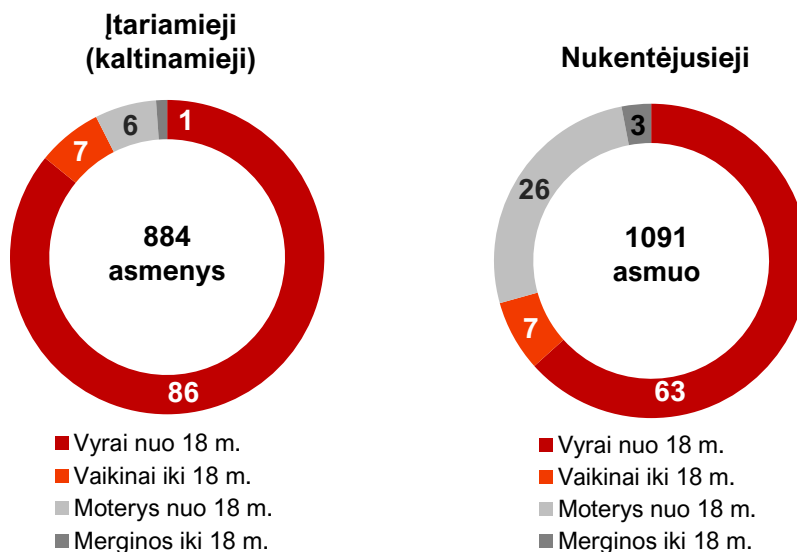
³⁴ Pateikta 2023 m. kovo 20 d. raštu Nr. 1D–1464.

ATASKAITA APIE VIEŠOJO SAUGUMO BŪKLĘ LIETUVOJE

1.20. pav. Užregistruoti ir ištirti viešosios tvarkos pažeidimai 2005–2024 m.

Viešosios tvarkos pažeidimų ištyrimas yra gana didelis, todėl įtariamų (kaltinamų) asmenų demografiniai duomenys yra daug patikimesni nei vagysčių atveju. Dauguma (93 proc.) nustatytų įtariamų (kaltinamų) asmenų viešosios tvarkos pažeidimais buvo vyrai (759 suaugusieji ir 59 nepilnamečiai), atitinkamai moterys sudarė tik 7 proc. visų įtariamųjų (56 suaugusios ir 10 nepilnamečių) (žr. 1.21. pav.).

1.21. pav. Įtariamų (kaltinamų) ir nukentėjusių asmenų pagrindinės demografinės charakteristikos (2024 m.), proc.

Analizuojant nukentėjusių asmenų demografines charakteristikas, reikėtų įvertinti viešosios tvarkos pažeidimų specifiką. Neretai nuo šios nusikalstamos veikos nukenčia keli asmenys, o statistiniai duomenys renkami apie įvykį pranešusį asmenį. Dėl šios priežasties iš turimų duomenų negalime

ATASKAITA APIE VIEŠOJO SAUGUMO BŪKLĘ LIETUVOJE

susidaryti išsamaus vaizdo apie nuo viešosios tvarkos pažeidimų nukentėjusius asmenis. Nuo šios nusikalstamos veikos 2024 m. nukentėjo 1091 fizinis asmuo ir 20 juridinių asmenų. 1.21 pav. matyti, kad nuo šios nusikalstamos veikos dažniau nukenčia vyrai (691 suaugęs ir 80 nepilnamečių) – tarp nukentėjusių asmenų kas trečia buvo moteris (287 moterys ir 33 nepilnametės).

2. Gyventojų požiūrio į teisėsaugos institucijas, saugumo jausmo suvokimo ir viešojo saugumo būklės vertinimo analizė

Šalia oficialiosios statistikos duomenų analizės taip pat reikėtų įvertinti ir gyventojų nuomonę apie kriminogeninę situaciją, saugumo jausmo suvokimą bei tai, kiek gyventojų realiai nukenčia nuo nusikalstamų veikų, ir kuri jų dalis apie tai praneša teisėsaugos institucijoms. Ne mažiau svarbu ir tai, ar gyventojai pasitiki teisėsaugos institucijomis ir kaip vertina jų darbą.

Šioje dalyje analizuojami VRM ir Policijos departamento prie VRM iniciatyva pagal tą pačią metodiką 2005–2024 m. atliktų gyventojų apklausų rezultatai. Dalis klausimų lyginami ir su 1997 m. VRM užsakymu atliktos apklausos rezultatais³⁵. Paskutinė Lietuvos gyventojų apklausa atlikta 2024 m. rugsėjo 13 d. – lapkričio 27 d. Apklausa atliko rinkos ir viešosios nuomonės tyrimo bendrovė „Spinter tyrimai“. Individualių interviu būdu ir internete visose šalies savivaldybėse apklausta 3017 respondentų nuo 15 iki 80 metų. Atkreiptinas dėmesys, kad įvairiais metais skyrėsi gyventojų apklausų imtis³⁶ ir klausimų kiekis³⁷, todėl tolesnėje analizėje skiriasi lyginami laikotarpiai.

2.1. Viktimologinė gyventojų patirtis

Be pirmoje ataskaitos dalyje aptartų rodiklių, svarbus ir dar vienas, t. y. latentinių ir užregistruotų nusikaltimų santykis, kurį patikimiausiai parodo gyventojų viktimologinės apklausos. Jose pagal griežtas atrankos metodikas atrenkamas gana didelis respondentų kiekis (paprastai kelis kartus didesnis, nei atliekant įprastas apklausas). Respondentai klausiami apie jų viktimologinę patirtį (ar jie nukentėjo nuo nusikaltimų)³⁸, nusikaltimų pobūdį, aplinkybes, pranešimo teisėsaugos institucijoms faktą, nepranešimo joms priežastis ir pan. Šios apklausos leidžia adekvačiau įvertinti viktimizacijos lygį, nes jose gaunami duomenys apie padarytas, tačiau oficialiai neužregistruotas nusikalstamas veikas bei nuo jų nukentėjusius žmones. Tokie tyrimai šalies mastu atliekami ne kiekvienais metais dėl gana didelių finansinių sąnaudų³⁹.

Išimtimi galima būtų laikyti 2021 m. atliktą tyrimą, kai buvo apklaustas 5021 gyventojas, atitinkamai buvo nemaža dalis žmonių, kurie per pastaruosius penkerius metus turėjo tiesioginės viktimologinės patirties⁴⁰, kad būtų galima daryti statistiškai reikšmingas išvadas.

Analizuojant 2006–2021 m. gyventojų apklausų duomenis, matyti, kad nuo nusikaltimų per pastaruosius 12 mėn. nukentėjo 4–10 proc., o per pastaruosius penkerius metus 10–20 proc. gyventojų. Apklausų duomenys rodo, kad 2011 m., palyginti su 2006 m., buvo išaugęs skaičius žmonių, kurie teigė, kad jie nukentėjo nuo nusikalstamų veikų. Palyginus šių apklausų rezultatus su užregistruotų nusikalstamų

³⁵ Dėl pasikeitusios dalies klausimų ar atsakymų formuluotės visais atvejais lyginimas būtų nekorektiškas.

³⁶ 2006 m. apklausta 2003 respondentai, 2011–2020 m. ir 2022–2024 m. – daugiau nei 3000 respondentų, 2021 m. daugiau nei 5000 respondentų, kitais metais – daugiau nei 1000 respondentų.

³⁷ 2006, 2008, 2011–2024 m. buvo atliktos išsamesnės apklausos, o 2005, 2007 ir 2009–2010 m. gyventojams pateiktas gerokai trumpesnis klausimynas.

³⁸ Atliekant gyventojų apklausas, paprastai nevartojami jiems menkai suprantami teisiniai terminai tokie kaip „nusikalstama veika“.

³⁹ Dėl didelės viktimologinių apklausų kainos, išsamias apklausas ketinama daryti kas trejus-ketverius metus.

⁴⁰ Tai yra asmeniškai nuo nusikaltimų nukentėję žmonės.

veikų duomenimis (žr. 1.2. pav.), matyti tos pačios tendencijos – užregistruotų nusikalstamų veikų skaičius 2007 ir 2010 m. buvo vienas mažiausių, o 2008 ir 2011 m. – augo.

Lyginti gyventojų apklausų duomenis apie jų viktimologinę patirtį su oficialia statistika gana sudėtinga dėl kelių priežasčių. Pirma, gyventojų apklausos duomenys nesutampa su kalendoriniais metais, o apima pastarųjų 12 mėnesių laikotarpį. Antra, skiriasi gyventojų ir teisėsaugos pareigūnų požiūris į konkrečias veikas, jų kvalifikavimą pagal tam tikrus Baudžiamojo kodekso straipsnius. Trečia, apie dalį nusikalstamų veikų žmonės nepraneša teisėsaugos institucijoms.

Kaip buvo minėta, gyventojai nėra teisės ekspertai ir jų suvokimas apie nusikalstamas veikas, nuo kurių jie nukentėjo, skiriasi nuo to, kaip šiuos įvykius traktuoja teisėsaugos institucijos. Tikėtina, kad didžiausi gyventojų ir profesionalų suvokimo skirtumai yra traktuojant nusikaltimus elektroninėje erdvėje, plėšimus ir viešosios tvarkos pažeidimus (kai kuriems žmonėms suprantamesnė „chuliganizmo“ sąvoka), tuo metu mažiausi – vagysčių atveju. Gyventojams buvo pateiktos pagrindinės nusikalstamų veikų grupės ir palikta galimybė nurodyti kitus atvejus⁴¹.

2021 m. gyventojų apklausos duomenys rodo, kad per pastaruosius 12 mėn. nuo nusikaltimų nukentėjo 10 proc., o per pastaruosius dvejus–penkerius metus 18 proc. respondentų. Dažniausiai žmonės nurodė, kad jie nukentėjo nuo: viešosios tvarkos pažeidimų (per 12 mėn. 4,5 proc., per 2–5 m. – 5,2 proc. nuo visų respondentų), turto sunaikinimo (atitinkamai 2,6 proc. ir 5,3 proc.), asmens duomenų vagystės ar/ir jų neteisėto panaudojimo elektroninėje erdvėje (2,4 proc. ir 2,5 proc.), nukentėjo nuo neapykantos kurstymo (2,4 proc. ir 2,4 proc.), sukčiavimo⁴² (1,4 proc. ir 1,9 proc.), nukentėjo nuo fizinio smurto, įskaitant atvejus artimoje aplinkoje (0,9 proc. ir 1,4 proc.) (žr. 2.1 lentelę).

⁴¹ 2021 m. klausimyne buvo siekiama nusikalstamas veikas apibūdinti taip, kad jos būtų kiek galima suprantamesnės žmonėms, tuo pačiu, kad išliktų galimybė palyginti viktimologinio tyrimo duomenis su užregistruotų nusikalstamų veikų statistika. Tuo tikslu pasitelkus teisėsaugos institucijų profesionalus, kiekvieną nusikalstamą veiką buvo stengiamasi „išversti“ į kasdieninę kalbą. Po to šios sąvokos buvo tikrinamos ir kontrolinėje grupėje.

⁴² Klausimyne buvo suformuluota taip: „Tiesioginio kontakto metu, elektroninėje erdvėje ar telefonu iš Jūsų apgaule išviliojo pinigus ar turtą“.

ATASKAITA APIE VIEŠOJO SAUGUMO BŪKLĘ LIETUVOJE

2.1. lentelė. 2021 m. gyventojų apklausoje nurodytos nusikalstamos veikos, nuo kurių nukentėjo žmonės⁴³

	Per paskutinius 12 mėn. (N=518)		Per paskutinius 2–5 metus (N=909)	
	Proc. nuo visų gyventojų	Proc. nuo nukentėjusių	Proc. nuo visų gyventojų	Proc. nuo nukentėjusių
Viešoje vietoje Jus asmeniškai įžeidinėjo, kibo prie Jūsų, vartojo necenzūrinius žodžius, gestus	4,5	43,2	5,2	28,7
Kitas asmuo ar asmenys sugadino ar sunaikino Jūsų turtą	2,6	25,5	5,3	29,5
Asmens duomenų vagystė ar/ir jų neteisėtas panaudojimas elektroninėje erdvėje Jūsų vardu prisijungiant prie el. pašto, socialinių tinklų, bankininkystės ir kitų paslaugų	2,4	22,8	2,5	14,1
Jūs asmeniškai nukentėjote nuo neapykantos kurstymo – viešai skleidžiamos informacijos, kuria tyčiojama, skatinama neapykanta, kurstoma diskriminuoti, fiziškai susidoroti su dėl seksualinės orientacijos, lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, negalios, amžiaus, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimo ar pažiūrų	2,1	20,3	2,1	11,7
Vagystė	1,7	16,8	5,1	27,9
Tiesioginio kontakto metu, elektroninėje erdvėje ar telefonu iš Jūsų apgaule išviliojo pinigus ar turtą	1,4	13,3	1,9	10,2
Fizinis smurtas, įskaitant atvejus kai nukentėjote artimoje aplinkoje	0,9	8,9	1,4	7,7
Pagrobta Jūsų turtas panaudojant fizinį smurtą ar grasinant jį panaudoti	0,6	5,8	1,1	5,8
Seksualiniai nusikaltimai, įskaitant atvejus kai nukentėjote artimoje aplinkoje	0,1	1,4	0,4	2,2
Atimant galimybę priešintis Jus išnaudojo bei vertė dirbti, ar elgetauti, ar teikti seksualines paslaugas, ar vykdyti nusikaltimus į vergiją panašiomis sąlygomis	0,0	0,4	0,1	0,7
Kita	0,2	1,9	0,3	1,5
Iš viso:	10,3	100	18,1	100

Nukentėjusieji nuo vagysčių buvo prašomi patikslinti kokio tipo tai buvo vagystė. Pagal 2006 m. gyventojų apklausos duomenis, viena opiausių problemų buvo vagystės iš automobilių – nuo jų nukentėjo 4 iš 10 apklaustųjų, tuo metu 2011 m. tokių nukentėjusiųjų buvo kiek daugiau nei kas dešimtas, o 2015 m. – tik kas dvidešimtas. 2021 m. trečdalis nukentėjusiųjų nurodė, kad buvo įsibrauta į jų užrakintą automobilį, ketvirtadalis nurodė, kad buvo įsibrauta į negyvenamąsias patalpas (ūkinių pastatų, garažų, sandėliukų, sodo namo, sklypo), penktadalis nukentėjo nuo vagystės viešoje vietoje⁴⁴, penktadalis nurodė dviračio, paspirtuko ar panašios priemonės vagystę, dešimtadalis – nurodė vagystę įsibraunant į gyvenamąsias patalpas, vos keli žmonės nurodė, kad iš jų buvo pavogtas automobilis ar kita motorinė transporto priemonė.

Atskirai aptartinas neapykantos kurstymo atvejais. Klausimyne jis buvo apibūdintas taip – Jūs asmeniškai nukentėjote nuo neapykantos kurstymo – viešai skleidžiamos informacijos, kuria tyčiojama,

⁴³ Tas pats žmogus galėjo nukentėti nuo kelių nusikalstamų veikų.

⁴⁴ Klausimyne buvo suformuluota taip: „Viešoje vietoje (gatvėje, viešajame transporte, parduotuvėje, kavinėje) pavogė Jūsų turtą iš asmens drabužių, rankinės ar kitokių nešuliu, kurie buvo prie Jūsų“.

ATASKAITA APIE VIEŠOJO SAUGUMO BŪKLĘ LIETUVOJE

skatinama neapykanta, kurstoma diskriminuoti, fiziškai susidoroti dėl seksualinės orientacijos, lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, negalios, amžiaus, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimo ar pažiūrų.

6 iš 10 žmonių, kurie nurodė, jog jie nukentėjo nuo neapykantos kurstymo internete (komentarai, nuotraukos, vaizdo įrašai ir kt.), 4 iš 10 – nuo neapykantos kurstymo ne internete. Dažniausiai nurodyta pagrindinė neapykantos kurstymo priežastis, nukentėjusiųjų manymu, buvo dėl įsitikinimų ar pažiūrų – ją nurodė net 2/3 visų nuo šios nusikalstamos veikos nukentėjusių žmonių. Ketvirtadalis nurodė, nukentėję nuo socialinės padėties, kas šeštas – dėl amžiaus, kas dvyliktas – dėl lyties, seksualinės orientacijos ar tikėjimo. Kitas priežastis nurodė vos kelis žmonės. Tikėtina, kad tai, jog gana didelė dalis manė, jog nukentėjo dėl jų įsitikinimų, pažiūrų ar socialinės padėties, gali būti siejama su pandemine situacija ir žmonių susipriešinimu dėl jų požiūrio į skiepus nuo COVID-19 ir Vyriausybės veiksmų skirtų pandemijai valdyti (pvz., privalomo kaukių dėvėjimo, galimybių paso ir kt.). Atsižvelgiant į tai, reikėtų atsargiai interpretuoti duomenis.

Remiantis 2021 m. apklausos duomenimis, žmonės dažniausiai nukentėjo nuo viešosios tvarkos pažeidimų, turto sunaikinimo ar sugadinimo, asmens duomenų vagystės ar/ir jų neteisėto panaudojimo el. erdvėje bei neapykantos kurstymo. Tuo metu pagal Nusikalstamų veikų žinybinio registro (toliau – NVŽR) duomenis 20 proc. visų 2021 m. užregistruotų nusikalstamų veikų buvo vagystės, o 18 proc. – fizinio skausmo sukėlimas ir nežymus sveikatos sutrikdymas (BK 140 str.) (žr. 2.2. lentelę).

2.2. lentelė. 2021 m. užregistruotų nusikalstamų veikų ir 2021 m. gyventojų apklausoje nurodytų nusikaltimų, nuo kurių nukentėjo žmonės, santykinis palyginimas

	Labai dažnai	Dažnai	Rečiau
Užregistruoti atvejai pagal NVŽR	Fizinio skausmo sukėlimas ir nežymus sveikatos sutrikdymas; Vagystės	Sukčiavimai; Disponavimas narkotinėmis medžiagomis;	Turto sunaikinimas ar sugadinimas; Viešosios tvarkos pažeidimai
Pagal gyventojų apklausos rezultatus	Viešosios tvarkos pažeidimai	Turto sunaikinimas ar sugadinimas; Asmens duomenų vagystė ar/ir jų neteisėtas panaudojimas el. erdvėje; Neapykantos kurstymas	Vagystės; Sukčiavimai; Fizinio skausmo sukėlimas

Yra ir dar keletas neatitikimų tarp gyventojų apklausų ir užregistruotų nusikalstamų veikų duomenų. Oficiali statistika rodo daug didesnę sveikatos sutrikdymų ir smurto artimoje bei sukčiavimų paplitimą, nei gyventojų apklausos. Tikėtina, kad daliai žmonių lengviau prisipažinti, kad jie nukentėjo nuo turtinių nusikaltimų (pvz., vagysčių), nei tai, jog jie tapo smurto artimoje aplinkoje auka.

Gana įdomi situacija dėl viešosios tvarkos pažeidimų. Remiantis gyventojų apklausų rezultatais, matyti, kad 4 iš 10 nukentėjusiųjų nurodė, kad jie buvo patekę į tokią situaciją, kai viešojoje vietoje juos asmeniškai įžeidinėjo, kibo prie jų, vartojo necenzūrinius žodžius, gestus. Tačiau pagal NVŽR duomenis, viešosios tvarkos pažeidimai sudaro vos 2,7 proc. visų 2021 m. užregistruotų nusikalstamų veikų. Kita vertus, reikia įvertinti ir tai, kad didelė dalis tokių atvejų patenka į Administracinių nusižengimų kodekso reguliavimo sritį ar veikia nefiksuojama dėl mažareikšmiškumo. Paprastai žala būna nedidelė, todėl gyventojai retai kreipiasi į teisėsaugą.

Remiantis 2021 m. apklausų duomenimis, matyti, kad labai skiriasi nuo skirtingų nusikalstamų veikų nukentėjusių asmenų elgesys. Dažniausiai į policiją ar kitą teisėsaugos instituciją kreipėsi nukentėję nuo vagysčių ir plėšimų (8 iš 10), nuo turto sunaikinimo ar sugadinimo (6 iš 10), nuo fizinio smurto,

ATASKAITA APIE VIEŠOJO SAUGUMO BŪKLĘ LIETUVOJE

įskaitant atvejus kai nukentėjo artimoje aplinkoje (6 iš 10), nuo sukčiavimų⁴⁵ (5 iš 10), asmens duomenų vagystės ar/ir jų neteisėto panaudojimo elektroninėje erdvėje asmens vardu prisijungiant prie el. pašto, socialinių tinklų, bankininkystės ir kitų paslaugų (5 iš 10). Kita vertus į teisėsaugą kreipėsi tik trečdalis nukentėjusių nuo viešosios tvarkos pažeidimų ir nuo neapykantos kurstymo.

2.3. lentelė. Nukentėję nuo nusikaltimų žmonės, kurie apie įvykį pranešė policijai ar kitai teisėsaugos institucijai

	Nukentėjusių per paskutinius 12 mėn. skaičius	Iš jų:	
		Kreipėsi į policiją ar kitą teisėsaugos instituciją (proc.)	Prisistatė vardu ir pavarde (proc.)
Viešoje vietoje Jus asmeniškai įžeidinėjo, kibo prie Jūsų, vartojo necenzūrinius žodžius, gestus	224	36	33
Kitas asmuo ar asmenys sugadino ar sunaikino Jūsų turtą	132	60	58
Asmens duomenų vagystė ar/ir jų neteisėtas panaudojimas elektroninėje erdvėje Jūsų vardu prisijungiant prie el. pašto, socialinių tinklų, bankininkystės ir kitų paslaugų	118	49	47
Jūs asmeniškai nukentėjote nuo neapykantos kurstymo – viešai skleidžiamos informacijos, kuria tyčiojama, skatinama neapykanta, kurstoma diskriminuoti, fiziškai susidoroti dėl seksualinės orientacijos, lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, negalios, amžiaus, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimo ar pažiūrų	105	30	29
Vagystė	87	83	75
Tiesioginio kontakto metu, elektroninėje erdvėje ar telefonu iš Jūsų apgaule išviliojo pinigus ar turtą	69	51	46
Fizinis smurtas, įskaitant atvejus kai nukentėjote artimoje aplinkoje	46	59	54
Pagrobta Jūsų turtas panaudojant fizinį smurtą ar grasinant jį panaudoti	30	77	73
Seksualiniai nusikaltimai, įskaitant atvejus kai nukentėjote artimoje aplinkoje	7	71	57
Atimant galimybę priešintis Jus išnaudojo bei vertė dirbti, ar elgetauti, ar teikti seksualines paslaugas, ar vykdyti nusikaltimus į vergiją panašiomis sąlygomis	2	100	100
Kita	10	50	50

Atkreiptinas dėmesys, kad 2.3. lentelėje yra skirtumas tarp tų žmonių, kurie nurodė, kad jie kreipėsi į policiją ir tų, kurie prisistatė vardu ir pavarde – 5 proc. nuo visų besikreipusių į policiją nurodė, kad jie neprisistatė savo vardu ir pavarde, nes norėjo išlikti anonimiški. Vadinasi yra, nors ir nedidelė dalis, žmonių, kurie netinkamai pranešė policijai ir tai galėjo būti viena iš priežasčių, kodėl šis įvykis nebuvo toliau tiriamas.

Viena pagrindinių priežasčių, dėl kurios nukentėję žmonės nesikreipė į policiją, buvo netikėjimas, kad nusikaltėlis bus surastas, antroji – nenoras turėti reikalų su policija. Šios priežastys kaip pagrindinės buvo minimos 1997, 2006–2012 m. apklausose ir byloja apie dalies gyventojų kritiškai vertinamą policijos darbo efektyvumą ir nepakankamą pasitikėjimą ja. Tačiau 2013–2015 m. apklausose nenoras turėti reikalų su policija minimas vis rečiau. Dar viena dažnai minima nepranešimo priežastis byloja apie kritišką

⁴⁵ Klausimyne įvardinti kaip „Tiesioginio kontakto metu, elektroninėje erdvėje ar telefonu apgaule išvilioji pinigai ar turtas“.

ATASKAITA APIE VIEŠOJO SAUGUMO BŪKLĘ LIETUVOJE

gyventojų požiūrį į teismus ir teisingumo sistemą apskritai – netikėjimą, kad nusikaltėlis bus nubaustas (žr. 2.4. lentelę).

Lyginant pastarųjų dešimtmečių apklausų rezultatus, matyti ir tam tikri teigiami pokyčiai – 2017 m. nemaža dalis (beveik trečdalis) nurodė, kad konfliktą pavyko išspręsti be policijos, ar nenorėjo gaišti laiko, beveik ketvirtadalis nurodė, kad nesikreipė į policiją, nes įvykis nebuvo labai rimtas ar nenorėjo gaišti laiko.

2.4. lentelė. Nukentėjusių nurodytos priežastys, dėl kurių jie nesikreipė į policiją, 1997, 2006–2017 m. (atsakymai sugrupuoti mažėjimo tvarka, kur I reiškia dažniausiai minimą priežastį, o VI – rečiausiai)

	1997	2006	2008	2011	2012	2013	2014	2015	2017
Nesitikėjau, kad nusikaltėlis suras	I	I	I	I	I	I	I	I	II
Nenorėjau turėti reikalų su policija	I	II	II	II	II	III	IV	IV	II
Netikėjau, kad nusikaltėlis nubaustas	II	III	III	II	I	II	III	III	IV
Nemaniau, kad tai labai rimta	III	IV	V	II	IV	IV	IV	IV	III
Nenorėjau dalyvauti teisme	III	V	VI	IV	V	V	VI	VI	VI
Nenorėjau gaišti laiko	IV	III	III	III	II	II	II	II	III
Konfliktą išsprendėme be policijos		IV	IV	III	II	IV	IV	V	I
Bijojo nusikaltėlių keršto	V	V	V	V	IV	V	V	VI	V
Netinkamas policijos pareigūnų elgesys su nukentėjusiais	V	V	V	V	V	V	VI	VI	VI
Nedideli nuostoliai, todėl neverta kreiptis į policiją					III	II	V	IV	V

2021 m. gyventojų apklausoje šiek tiek pasikeitė galimi atsakymai⁴⁶. 2.5. lentelės pirmame stulpelyje pateiktos visų nukentėjusiųjų nurodytos priežastys, kituose stulpeliuose jos išskirtos pagal tam tikras nusikalstamas veikas. Dažniausiai nukentėjusiųjų nuo tam tikrų nusikalstamų veikų, tačiau nepranešusių apie tai teisėsaugai minimos trys priežastys: 38 proc. nurodė, kad padaryta žala jiems buvo nereikšminga (dažniau minėjo nukentėję nuo viešosios tvarkos pažeidimų, asmens duomenų vagystės ir fizinio smurto), 36 proc. nurodė netikintis, kad policija ištirs šį nusikaltimą (dažniau nurodė nukentėję nuo neapykantos kurstymo, asmens duomenų vagystės, turto sunaikinimo, sukčiavimo, fizinio skausmo sukėlimo ir vagystės), 31 proc. nurodė netikintis, kad pažeidėjas bus nubaustas (dažniau nurodė nukentėję nuo sukčiavimo ir fizinio skausmo sukėlimo), 23 proc. nukentėjusiųjų nurodė, kad jie konfliktą išsprendė be policijos, 12 proc. – nepranešė, nes tuo metu nesuprato, kad jų atžvilgiu buvo padaryta nusikalstama veika, 10 proc. – bijojo keršto iš pažeidėjo, tiek pat nurodė, kad pažeidėjas buvo artimas ar pažįstamas žmogus.

⁴⁶ Atsirado keli nauji pasirinkimai, o keli ankščiau buvę šiek tiek pakoreguoti.

ATASKAITA APIE VIEŠOJO SAUGUMO BŪKLĘ LIETUVOJE

2.5. lentelė. Nukentėjusių nurodytos priežastys, dėl kurių jie nesikreipė į policiją 2021 m.⁴⁷

	Dalis nuo visų nukentėjusiųjų	Viešosios tvarkos pažeidimas	Neapykantos kurstymas	Asmens duomenų vagystė ar jų neteisėtas panaudojimas el. erdvėje	Turto sugadinimas ar sunaikinimas	Sukčiavimas	Fizinis smurtas, taip pat ir artimoje aplinkoje	Vagystė
Padaryta žala man nereikšminga	38	I	III	I	II	II	I	III
Netikiu, kad policija ištirs nusikaltimą	36	II	I	I	I	I	I	I
Netikiu, kad pažeidėjas bus nubaustas	31	III	II	II	II	I	I	II
Konfliktą išsprendžiau be policijos	23				III			
Tuo metu nesupratau, kad mano atžvilgiu buvo padaryta nusikalstama veika	12			III				
Bijau keršto iš pažeidėjo	10				III	III	II	
Pažeidėjas buvo artimas / pažįstamas žmogus	10							
Netikiu, kad policija su manimi elgsis teisingai	7							
Nežinau, kaip / per sudėtinga pranešti apie įvykį	3							
Kita	4							

2.2. Kriminogeninės situacijos vertinimas ir saugumo jausmo suvokimas

Dar keli svarbūs dalykai, į kuriuos reikėtų atkreipti dėmesį vertinant teisėsaugos institucijų veiklą, t. y. subjektyvus gyventojų kriminogeninės situacijos vertinimas ir saugumo jausmo suvokimas. Pastarasis laikomas vienu iš svarbių kriterijų vertinant bendrą viešojo saugumo situaciją šalyje.

Respondentų vertinimui buvo pateiktas 16 viešojo saugumo problemų sąrašas ir prašoma nurodyti, kurios iš šių problemų šalyje yra svarbiausios. 2024 m. tyrimo rezultatai⁴⁸ parodė, kad gyventojai svarbiausiomis viešojo saugumo problemos nurodė korupciją (40 proc.), nusikaltimus, susijusius su narkotikais (28 proc.), smurtinius nusikaltimus (28 proc.) ir nusikaltimus elektroninėje erdvėje (28 proc.)⁴⁹. Ketvirtadalis respondentų svarbiausiomis šalies viešojo saugumo problemomis įvardijo nelegalią migraciją (neteisėtą valstybės sienos kirtimą). Mažiau nei penktadalis nurodė nepilnamečių nusikaltimus (18 proc.), vengimą mokėti mokesčius (18 proc.), smurtą šeimoje (17 proc.), turtinius nusikaltimus (17 proc.), eismo saugumą (15 proc.) bei kontrabandą (15 proc.). Toliau seka valstybės ar savivaldybės lygio ekstremaliosios situacijos (10 proc.), terorizmas (8 proc.), viešosios tvarkos pažeidimai (8 proc.) ir prekyba žmonėmis (6 proc.) (žr. 2.6. lentelę).

⁴⁷ Lentelėje prie kiekvienos nusikalstamos veikos pateiktos trys dažniausiai respondentų minimos priežastys, kur I reiškia dažniausiai minimą priežastį, II – antrą, o III – trečią.

⁴⁸ Šis klausimas nebuvo įtrauktas į klausimyną 2020 ir 2021 m.

⁴⁹ Į svarbiausių viešojo saugumo problemų sąrašą 2022 m. įtraukti nusikaltimai elektroninėje erdvėje.

ATASKAITA APIE VIEŠOJO SAUGUMO BŪKLĘ LIETUVOJE

2.6. lentelė. Svarbiausios viešojo saugumo problemos 2006–2024 m.⁵⁰, (proc.)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Smurtiniai nusikaltimai	44	33	42	37	38	37	30	45	40
Korupcija	36	40	37	60	60	34	56	33	38
Eismo saugumas	41	69	50	29	24	34	35	28	36
Nusikaltimai, susiję su narkotikais	26	30	31	22	25	21	19	23	30
Nepilnamečių nusikaltimai	48	42	33	37	24	27	24	26	26
Kontrabanda	10	9	9	17	28	16	26	21	22
Turtiniai nusikaltimai	43	15	32	27	30	26	24	26	21
Smurtas šeimoje	18	16	15	20	16	16	20	23	19
Viešosios tvarkos pažeidimai						11	14	29	16
Vengimas mokėti mokesčius	6	4	9	16	13	7	17	12	11
Prekyba žmonėmis	10	12	7	12	9	9	8	8	11
Gaisrai	7	16	7	8	4	11	9	5	6
Nelegali migracija	2	2	3	2	3	3	3	3	4
Terorizmas	3	2	3	2	4	3	3	2	3

	2015	2016	2017	2018	2019	2022	2023	2024	
Korupcija	37	45	47	59	52	38	38	40	
Nusikaltimai, susiję su narkotikais	26	21	21	22	22	19	30	28	
Smurtiniai nusikaltimai	39	42	39	27	32	28	27	28	
Nusikaltimai elektorinėje erdvėje	17					19	23	28	
Nelegali migracija (neteisėtas valstybės sienos kirtimas)	34	12	10	8	8	31	25	25	
Nepilnamečių nusikaltimai	21	20	21	19	21	14	20	18	
Vengimas mokėti mokesčius	14	12	15	22	21	13	14	18	
Turtiniai nusikaltimai	11	24	22	20	16	20	17	17	
Smurtas šeimoje	22	25	24	21	15	17	17	17	
Eismo saugumas	28	37	37	44	41	20	15	15	
Kontrabanda	7	17	20	23	18	13	13	15	
Asmens duomenų apsauga	19				8	12	13	12	
Valstybės ar savivaldybės lygio ekstremaliosios situacijos		8				12	10	10	
Terorizmas			8	6	3	4	4	8	8
Viešosios tvarkos pažeidimai		7	18	17	14	13	9	7	8
Prekyba žmonėmis			6	7	5	7	5	6	6

Tokios viešojo saugumo problemos kaip korupcija, sunkių smurtiniai nusikaltimai ir eismo saugumas aktualiausiomis buvo įvardintos beveik kiekvienais metais nuo tyrimo pradžios, skyrėsi tik jų

⁵⁰ Šis klausimas nebuvo įtrauktas į 2020 ir 2021 m. klausimynus.

eiliškumas, pvz., 2009–2010, 2012, 2016–2024 m. svarbiausia buvo korupcijos, 2011, 2013–2015 m. – sunkių smurtinių nusikaltimų, 2006–2007 m. – eismo saugumo problemos. Vertėtų išskirti 2015 ir 2022 m., kai vietoje sunkių smurtinių nusikaltimų ar eismo saugumo (korupcijos problema beveik visais metais įvardinama kaip pati svarbiausia problema) gyventojai kaip itin aktualią problemą įvardino nelegalią migraciją. Šie pasikeitimai susiję su įvykiais Europoje ir Lietuvoje: 2015–2016 m. ES susidūrė su neįprastai dideliu migrantu iš Azijos ir Afrikos, o 2022 m. kai Lietuva susidūrė su instrumentalizuotu užsieniečių antplūdžiu⁵¹. Pažymėtina, kad nuo 2022 m. taip pat matomi pasikeitimai – eismo saugumas nebėra įvardinamas kaip viena iš svarbiausių viešojo saugumo problemų, o nuo 2023 m. gyventojams vis didesnį susirūpinimą kelia nusikaltimai susiję su narkotikais.

Nors užregistruotų nusikalstamų veikų susijusių su disponavimu narkotinėmis medžiagomis (LR BK 259–268 str.) iš tikrųjų išaugo, visuomenės nuomonę galėjo paveikti 2023 m. per masinės medijos transliuojami pranešimai apie įvykius susijusius su narkotikais. Visų pirma, visuomenės nuomonei galėjo daryti įtaką informacija apie kelis atvejus, kai nepilnamečiai, vartoję narkotines medžiagas, pateko į gydymo įstaigas. Šie incidentai sukėlė didelį visuomenės susirūpinimą ir atkreipė dėmesį į jaunimo narkotikų vartojimo problemą. Antra, visuomenės nuomonei galėjo turėti įtakos Klaipėdos mokyklose vykdytas narkotikų pėdsakų tyrimas. Šio tyrimo rezultatai atskleidė, kad 27 iš 28 mokyklų buvo rasti narkotikų pėdsakai. Tačiau Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas pažymi, kad tokie rezultatai nėra įrodymas, jog šiose mokyklose buvo vartojamos narkotinės medžiagos. Teigiama, kad „<...> atliekamas aplinkos testavimas parodo ne narkotinių ar psichotropinių medžiagų vartojimo faktą, o narkotinių ar psichotropinių medžiagų pėdsakų aptikimą patalpose, kuriose testavimas buvo atliktas. Rasti narkotinių medžiagų pėdsakai nereiškia, kad patalpoje lankėsi tokias medžiagas vartojęs asmuo, nes narkotinių medžiagų pėdsakų pakankamai gausu viešose erdvėse.“⁵² Nepaisant to, šių įvykių nušvietimas per masines medijas galėjo prisidėti prie visuomenės požiūrio formavimo, jog nusikaltimai, susiję su narkotikais, yra viena iš svarbiausių viešojo saugumo problemų. Medijos turi reikšmingą įtaką formuojant visuomenės požiūrį į viešojo saugumo problemas, todėl būtina atidžiai vertinti pateikiamą informaciją ir jos poveikį gyventojams.

Analizuojant ne pačias populiariausias žmonių įvardintas viešojo saugumo problemas ir lyginant 2006–2024 m. gyventojų apklausų rezultatus, matyti, kad nuo 2022 m. labai sumenko eismo saugumo, vengimo mokėti mokesčius ir kontrabandos problemų aktualumas. Įdomu tai, kontrabandos problemą 2010, 2012 ir 2018 m. kaip vieną svarbiausių viešojo saugumo problemų, nurodė kas ketvirtas respondentas, o vengimą mokėti mokesčius viena iš svarbiausių problemų 2018–2019 m. įvardijo penktadalis respondentų. 2022 m. gyventojams mažiau svarbūs atrodė ir nepilnamečių nusikaltimai, tačiau 2023 m. jų aktualumas vėl išaugo.

Interpretuojant šiuos tyrimo rezultatus, atkreiptinas dėmesys, kad pagrindinis informacijos šaltinis apie viešojo saugumo būklę gyventojams yra masinės medijos (televizija, internetiniai naujienų portalai, socialiniai tinklai). Todėl šios gyventojų nurodytos svarbiausios viešojo saugumo problemos labiau atspindi medijose dažniausiai iškeliamas ir sureikšminamas problemas, o ne realią viešojo saugumo situaciją. Pvz., 2007 m. viena dažniausiai eskaluojamų temų buvo eismo saugumas, kuomet buvo pateikiama daug socialinės reklamos, nukreiptos prieš vairavimą išgėrus, 2013 m. daug dėmesio buvo

⁵¹ Apie šį reiškinį daugiau rašoma ataskaitos 2.3. skyrelyje.

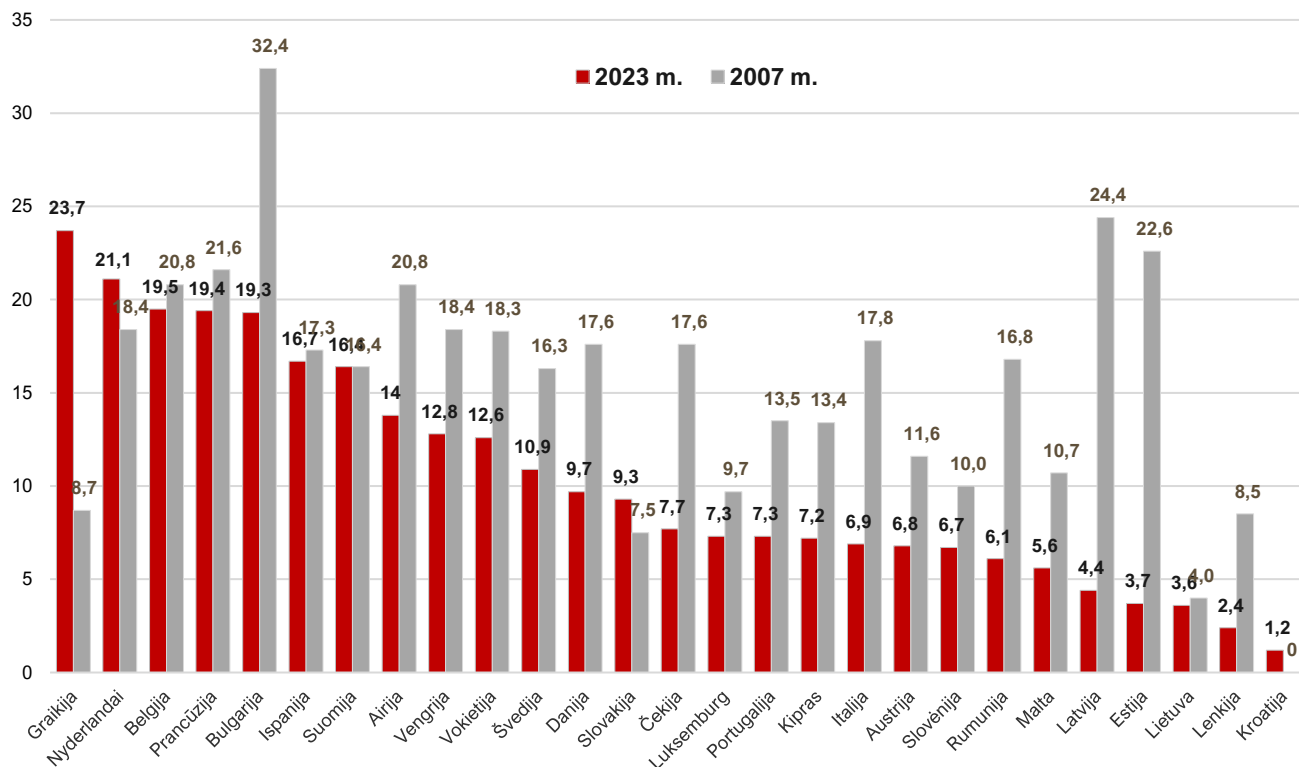
⁵² <https://ntakd.lrv.lt/lt/naujienos/ka-is-tiesu-parodo-teigiami-aplinkos-testavimo-mokyklose-rezultatai-1/>

ATASKAITA APIE VIEŠOJO SAUGUMO BŪKLĘ LIETUVOJE

skiriama rezonansinių nužudymų temai, o 2014 m. – buvo daug informacijos apie didelius narkotinių medžiagų gabenimo per Lietuvą atvejus, kuriuos atskleidė teisėsaugos institucijos.

Tai, kad padidėjo korupcijos, kontrabandos ir vengimo mokėti mokesčius problemų aktualumas gali būti susiję su išaugusiu žmonių sąmoningumu ir sumažėjusiu pakantumu šioms socialinėms problemoms. Remiantis 2015–2024 m. gyventojų apklausų duomenimis, matyti, kad per dešimtmetį per pusę (nuo 43 iki 23 proc.) sumažėjo žmonių, kurie pateisina nelegaliu būdu įsigytų prekių (tabako, alkoholio ir degalų) vartojimą.

Analizuojant kriminogeninės situacijos vertinimą savo gyvenamojoje vietovėje galima palyginti situaciją Lietuvoje su kitomis ES šalimis. Pagal Eurostato duomenis⁵³ matyti, kad visoje ES 2023 m. 11 proc. respondentų manė, kad vietovėje, kurioje jie gyveno, buvo nusikaltimų, smurto ar vandalizmo. Ši dalis buvo didžiausia Graikijoje (23,7 proc.), Nyderlanduose (21,1 proc.), Belgijoje (19,5 proc.), Bulgarijoje (19,3 proc.) ir Prancūzijoje (19,4 proc.). Mažiausi rodikliai užfiksuoti Kroatijoje (1,2 proc.), Lenkijoje (2,4 proc.), Lietuvoje (3,6 proc.) ir Estijoje (3,7 proc.). Lyginant šešiolikos metų laikotarpį visoje ES, matyti, jog 2007 m. nuo 14 proc. iki 11 proc. 2023 m. sumažėjo gyventojų teigiančių, kad nusikaltimai, smurtas ir vandalizmas vyksta jų gyvenamojoje vietovėje. Labiausiai ši dalis sumažėjo Latvijoje, Estijoje, Čekijoje ir Bulgarijoje (žr. 2.1. pav.).

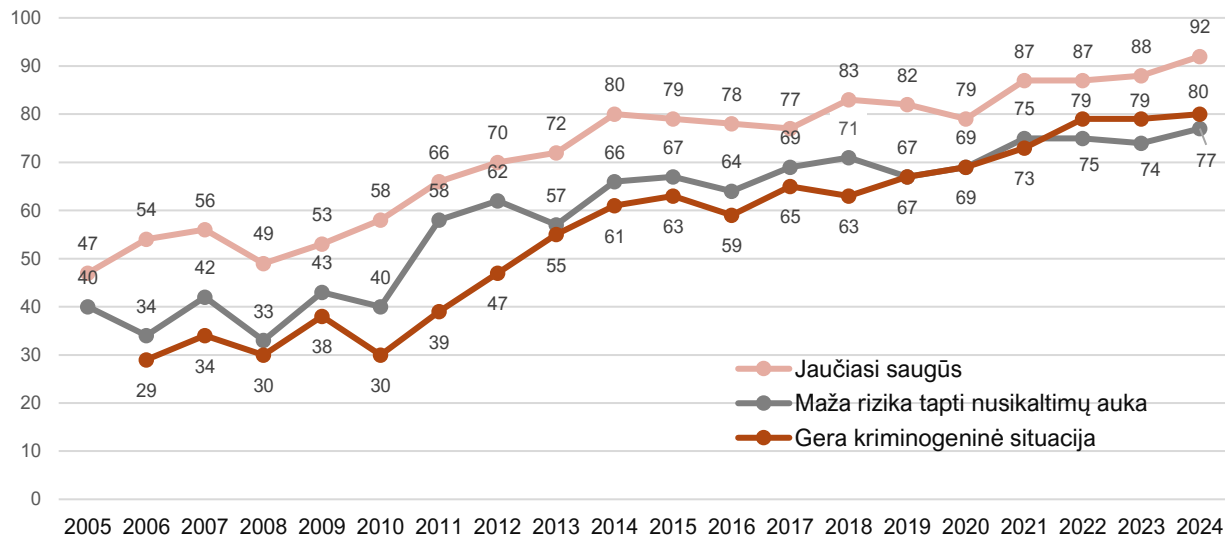

2.1. pav. Gyventojų dalis, teigiančių, kad jų gyvenamojoje vietovėje buvo nusikaltimų, smurto ar vandalizmo, 2007 ir 2023 m. Procentai nuo visos populiacijos.

⁵³ https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Quality_of_life_indicators

ATASKAITA APIE VIEŠOJO SAUGUMO BŪKLĘ LIETUVOJE

Vienas iš svarbiausių viešojo saugumo vertinimo kriterijų yra subjektyvus gyventojų saugumo jausmo suvokimas. Lyginant pastarųjų dvidešimties metų duomenis, matyti tam tikros teigiamos tendencijos – net 45 procentiniais punktais (nuo 47 iki 92 proc.) padaugėjo saugiai savo gyvenamojoje vietovėje (mieste ar rajone) besijaučiančių gyventojų (žr. 2.2. pav.). Tai yra geriausias rodiklis per visą tiriamąjį laikotarpį ir rodo, kad žmonių pasitikėjimas savo gyvenamosios aplinkos saugumu ilgainiui nuosekliai augo.

2.2. pav. Saugumo jausmo⁵⁴, rizikos tapti nusikaltimų auka⁵⁵ ir kriminogeninės situacijos⁵⁶ savo gyvenamojoje vietovėje (mieste ar rajone) vertinimas 2005–2024 m. (proc.)

Saugumo jausmo vertinimui įtakos turi amžius ir lytis – vyrai saugiau jaučiasi savo gyvenamojoje vietovėje nei moterys, taip pat jaunimas (15–30 m.) palyginti su pensinio amžiaus žmonėmis. Vyresnio amžiaus gyventojai paprastai jaučiasi mažiau saugūs, jie kiek prasčiau vertina kriminogeninę situaciją bei riziką tapti nusikaltimo auka. Saugumo jausmą taip pat silpnina socialinė padėtis – mažas pajamas gaunantys ir kaimo vietovėse gyvenantys žmonės dažniau įvardija nesaugumo patirtis. Pagrindinės priežastys, kodėl gyventojai nesijaučia saugūs, yra susijusios su kasdienėmis rizikomis ir socialiniais reiškiniais: vagystėmis, narkotikų vartojimu, agresyviu vairavimu, ribotomis policijos pajėgomis, jaunų žmonių nusikalstamu elgesiu, neapšviestomis gatvėmis. Pastaraisiais metais vis dažniau minimos ir platesnio masto grėsmės – karo tikimybė bei Rusijos keliami grėsmė.

Ne mažiau svarbus saugumo jausmo indikatorius yra tai, kaip gyventojai vertina savo savijautą konkrečiose kasdienėse situacijose, pvz., vaikščiodami vieni tamsiu paros metu. 2024 m. duomenys rodo, kad 75 proc. žmonių jaučiasi saugūs tokiose aplinkybėse. Palyginti su prieš daugiau nei dešimtmetį vykusiais tyrimais, kai šis rodiklis buvo beveik dvigubai mažesnis, matyti itin ryškus teigiamas pokytis. Tai

⁵⁴ Galimi keturi atsakymo variantai: „visiškai saugus“, „greičiau saugus“, „greičiau nesaugus“ ir „visiškai nesaugus“. Čia pateikti tik atsakymai „visiškai saugus“ ir „greičiau saugus“.

⁵⁵ Galimi keturi atsakymo variantai: „labai maža“, „maža“, „didelė“ ir „labai didelė“. Čia pateikti tik atsakymai „labai maža“ ir „maža“.

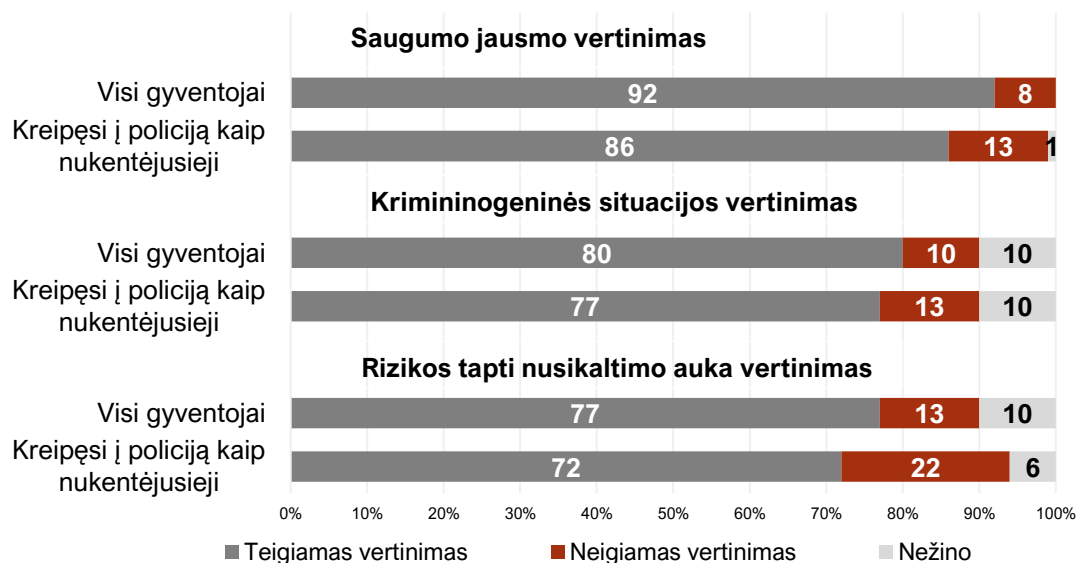
⁵⁶ Galimi keturi atsakymo variantai: „labai gera“, „gera“, „bloga“ ir „labai bloga“. Čia pateikti tik atsakymai „labai gera“ ir „gera“.

leidžia teigti, kad visuomenėje ilgainiui stiprėja saugumo patirtys viešosiose erdvėse, o tam tikros infrastruktūrinės ir socialinės priemonės – geresnis apšvietimas, didesnis policijos matomumas, prevencinės iniciatyvos – gali būti viena iš priežasčių, lėmusių tokį saugumo jausmo pagerėjimą. Vis dėlto svarbu pažymėti, kad saugumo jausmas nėra tolygiai pasiskirstęs tarp gyventojų grupių, todėl atskirų socialinių ir demografinių grupių patirtys išlieka skirtingos.

Be jau aptarto saugumo jausmo suvokimo, paminėtini ir kiti rodikliai – rizikos tapti nusikaltimo auka savo gyvenamojoje vietovėje ir kriminogeninės situacijos vertinimas. Lyginant 2005–2024 m. visuomenės apklausų duomenis, matyti reikšmingos teigiamos tendencijos – nuo 40 iki 77 proc. padaugėjo žmonių, manančių, jog jų gyvenamojoje vietovėje rizika tapti nusikaltimo auka yra maža, o nuo 29 iki 80 proc. išaugo teigiamai kriminogeninę situaciją savo gyvenamojoje vietovėje vertinančių gyventojų (žr. 2.2. pav.). Tai rodo, kad gyventojai ne tik subjektyviai jaučiasi saugesni, bet ir bendrai vertina, jog viktimologinė rizika jų aplinkoje ilgainiui mažėja. 2013 m. pastebėtas laikinas kritimas (palyginti su 2012 m.), kai vertinimas, jog rizika tapti nusikaltimo auka yra maža, sumenko. Tikėtina, kad tai lėmė tais metais įvykdytas jaunos merginos nužudymas, plačiai aptartas viešojoje erdvėje. Šis pavyzdys rodo, kad gyventojų nuostatas gali reikšmingai paveikti ne vien faktinė kriminogeninė situacija, bet ir jos atspindėjimas masinėse medijose. Apskritai pažymėtina, kad šie rodikliai yra mažiau stabilūs nei saugumo jausmo vertinimas – tiriamuoju laikotarpiu jie pasižymėjo tam tikru svyravimu.

Tyrimo duomenys atskleidė, kad situacijos savo gyvenamojoje vietovės vertinimui svarbią įtaką turi ankstesnė respondentų viktimologinė patirtis. Nukentėję asmenys, palyginti su visais gyventojais, jaučiasi mažiau saugūs, prasčiau vertina kriminogeninę situaciją ir didesnę riziką tapti nusikaltimo auka. Pvz., saugiai jautėsi 86 proc. nukentėjusiųjų, tuo metu tarp visų tyrimo dalyvių – 92 proc.; kriminogeninę situaciją gerai vertino atitinkamai 77 ir 80 proc. Dar ryškesni skirtumai matyti vertinant riziką tapti nusikaltimo auka – ją kaip mažą įvardijo 72 proc. nukentėjusiųjų ir 77 proc. visų respondentų (žr. 2.3. pav.). Šie skirtumai iliustruoja, kad asmeninė viktimizacijos patirtis tiesiogiai susijusi su didesniu nesaugumo jausmu ir kritiškesniu aplinkos vertinimu. Svarbu ir tai, kad nukentėjusieji yra labiau linkę imtis prevencinių priemonių, siekdami apsaugoti save ir savo turtą – tik labai nedidelė jų dalis (3 proc.) nesiėmė jokių veiksmų po patirtos viktimizacijos. Tai leidžia manyti, kad asmeninė patirtis ne tik keičia subjektyvų saugumo jausmą, bet ir daro įtaką kasdieniams elgesio modeliams.

ATASKAITA APIE VIEŠOJO SAUGUMO BŪKLĘ LIETUVOJE

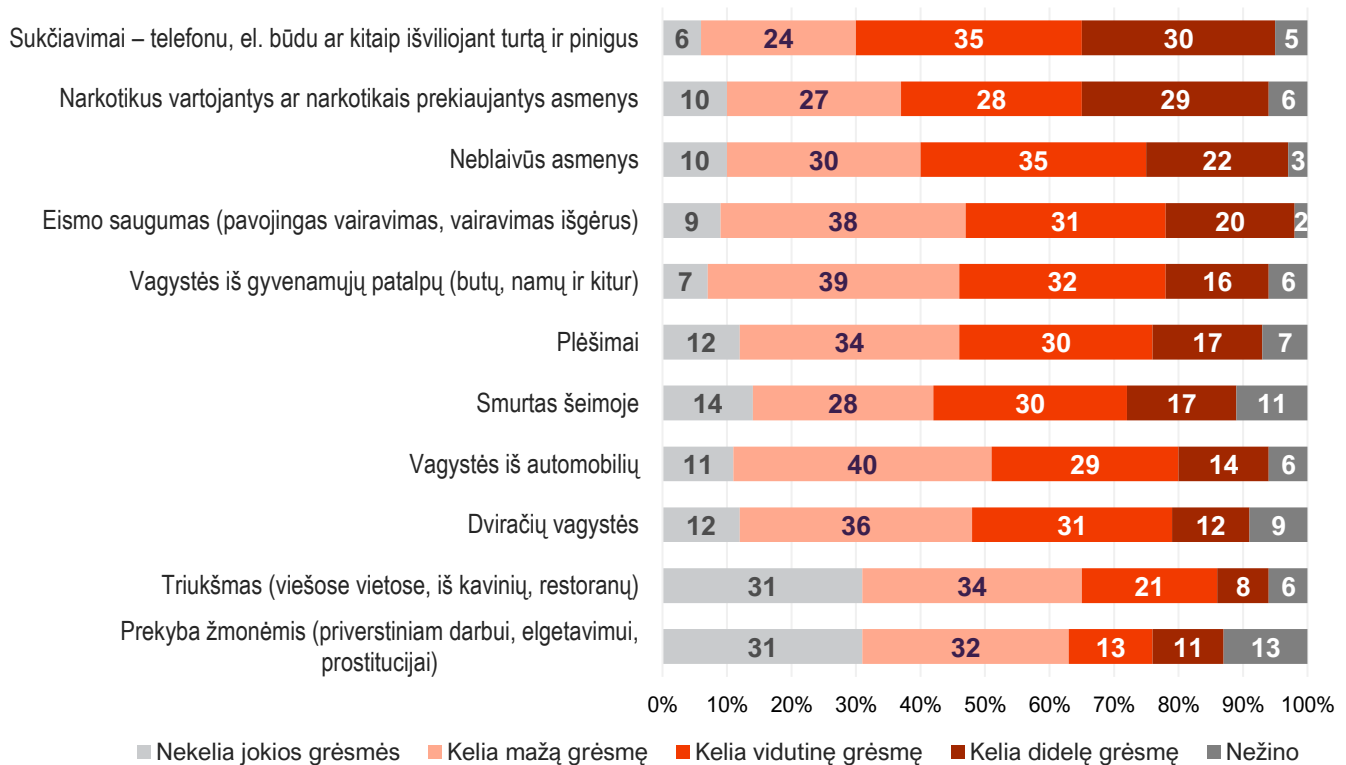

2.3. pav. Asmeninės patirties įtaka situacijos gyvenamojoje vietovėje vertinimui, 2024 m. (proc.)

Lyginant šių trijų rodiklių – saugumo jausmo, rizikos tapti nusikaltimo auka ir kriminogeninės situacijos vertinimo – kaitą per pastaruosius dvidešimt metų, išryškėja įdomi tendencija. Visais metais saugiai besijaučiančių gyventojų dalis buvo gerokai didesnė nei manančių, kad rizika tapti nusikaltimo auka yra maža, ar vertinančių kriminogeninę situaciją teigiamai. Kitaip tariant, žmonės dažnai jaučiasi saugiau, nei kad jų vertinimai rodytų apie objektyvią aplinką. Absoliuti dauguma gyventojų, kurie nesijaučia saugūs savo gyvenamojoje vietovėje, kriminogeninę situaciją joje vertino blogai, tačiau reikšminga dalis (apie trečdali) saugiai besijaučiančių gyventojų taip pat įvardijo kriminogeninę situaciją kaip nepalankią. Tai leidžia manyti, kad vertindami saugumo jausmą gyventojai labiau remiasi asmenine patirtimi ar kasdieniais įspūdžiais, o kriminogeninės situacijos vertinimas dažniau susiformuoja remiantis informacija, gaunama iš masinių medijų ir viešojo diskurso.

Šalia bendro viešojo saugumo situacijos šalyje vertinimo taip pat buvo tiriama, kaip žmonės suvokia tam tikras grėsmes savo gyvenamojoje vietovėje. 2024 m. respondentai vertino 12 teiginių. Palyginti su kitomis nerimą keliančiomis problemomis, sukčiavimas bei narkotikų vartojimas ir narkotikais prekiaujantys asmenys įvardijami kaip itin keliantis grėsmę (atitinkamai 30 ir 29 proc. gyventojų įžvelgia didelę grėsmę). Šiek tiek mažesnę grėsmės lygį gyventojai įžvelgia vertindami neblaivius asmenis bei eismo saugumą (atitinkamai 22 ir 20 proc. gyventojų mano, kad tai kelia didelę grėsmę). Vagystės iš gyvenamųjų patalpų, plėšimai ir smurtas šeimoje taip pat vertinami panašiai (kelia didelę grėsmę 17 proc.) (žr. 2.4. pav.). Šie duomenys rodo, kad gyventojai labiau baiminasi neatsitiktinių nusikaltimų, o kasdinių ir ilgalaikių grėsmių, kurios gali būti susijusios su socialinėmis problemomis (pvz., narkotikų vartojimu, finansiniais sukčiavimais) ar viešąja tvarka (neblaivūs asmenys, eismo saugumas).

ATASKAITA APIE VIEŠOJO SAUGUMO BŪKLĘ LIETUVOJE

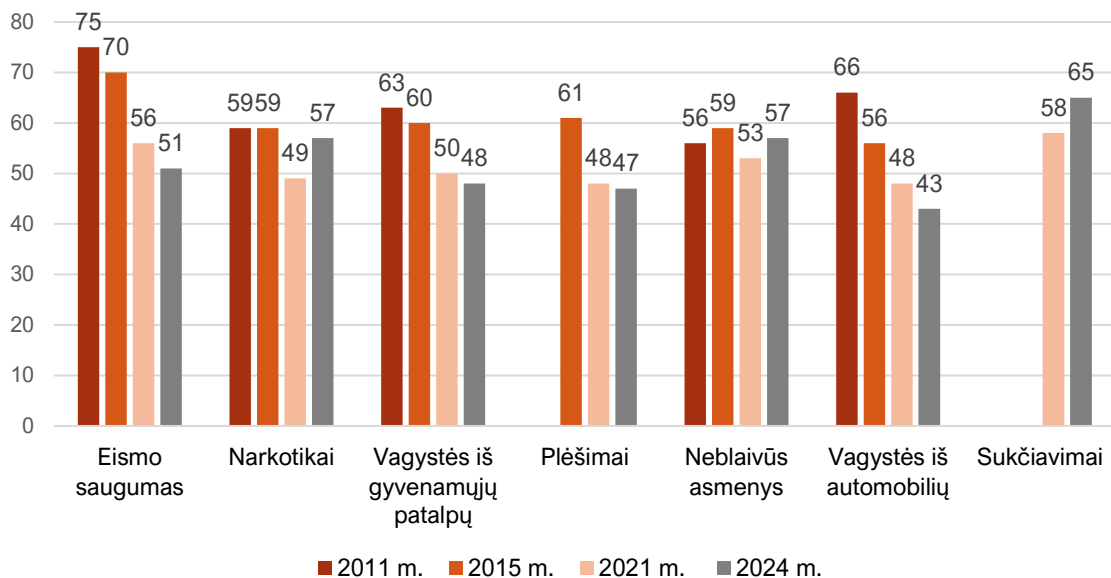

2.4. pav. Gyventojų požiūris į grėsmes jų gyvenamojoje vietovėje (mieste ar rajone), 2024 m.

Kitos grėsmės pagal svarbumą gyventojams: vagystės iš automobilių (kelia didelę grėsmę 14 proc.), dviračių vagystės (kelia didelę grėsmę 12 proc.). Tarp lyginamų grėsmių santykinai geriausiai buvo vertinama prekyba žmonėmis (nekelia jokios grėsmės – 31 proc.) bei triukšmas viešose vietose (31 proc. nurodė, kad nekelia jokios grėsmės). Tokie rezultatai rodo, kad visuomenės sąmonėje stipriausiai įsitvirtina tos problemos, su kuriomis žmonės susiduria tiesiogiai arba apie kurias nuolat girdi viešojoje erdvėje. Prekyba žmonėmis, nors objektyviai yra sunki nusikalstama veika, daugeliui atrodo tolima ir nesusijusi su jų kasdienybe, todėl gyventojai šią grėsmę vertina kaip menkesnę. Triukšmo problemos taip pat laikomos mažai reikšmingomis, nes dauguma gyventojų jas suvokia kaip nepatogumą, bet ne kaip tikrą pavojų jų saugumui. Kita vertus, šią problemą daug dažniau įvardija didmiesčių gyventojai.

Moterys palyginti su vyrais bei vyresnio amžiaus žmonės dažniau nurodė, kad jų gyvenamojoje vietovėje grėsmę kelia smurtas šeimoje, sukčiavimai, vagystės, plėšimai ir eismo saugumo problemos. Tokios tendencijos atskleidžia, jog saugumo grėsmių suvokimas glaudžiai siejasi su socialine patirtimi: moterys yra labiau pažeidžiamos tam tikrų nusikaltimų atžvilgiu, o vyresnio amžiaus žmonės yra labiau linkę nerimauti dėl savo fizinės apsaugos bei turto. Taigi, suvokiamų grėsmių spektras skirtingose gyventojų grupėse nėra vienodas – tai būtina įvertinti formuojant prevencines priemones ir komunikaciją apie viešąjį saugumą.

Keliama vidutinė ir didelė grėsmė

2.5. pav. Grėsmių savo gyvenamojoje vietovėje suvokimas⁵⁷, 2011–2024 m. (proc.)

Lyginant pastarųjų keturiolikos⁵⁸ metų duomenis, matyti, kad smarkiai sumažėjo žmonių, manančių, kad tam tikros problemos kelia vidutinę ar didelę grėsmę. Pvz., 2011 m. 75 proc. respondentų manė, kad eismo saugumo problema kėlė vidutinę ar didelę grėsmę 2024 m. taip manančių buvo 51 proc. Gyventojų dalis manančių, kad vagystės iš gyvenamųjų patalpų kelia grėsmė sumažėjo nuo 63 iki 48 proc., kaip ir vagystės iš automobilio nuo 66 iki 43 proc. Tuo tarpu plėšimų grėsmės vertinimas sumažėjo vertinant su 2015 m., lyginant su 2021 m. jis nepakito. Narkotikų problemos svarba 2021 m. buvo sumažėjusi iki 49 proc., tačiau 2024 m. gyventojai tai suvokė kaip didesnę grėsmę (57 proc. įvardino kaip grėsmę). Neblaivių asmenų suvokiama grėsmė išaugo nuo 53 proc. 2021 m. iki 57 proc. 2024 m. Išaugo ir gyventojų dalis manančių, kad sukčiavimai kelia vidutinę ar didelę grėsmę (nuo 58 proc. 2021 m. iki 65 proc. 2023 m.) (žr. 2.5. pav.).

Gyventojų vaidmuo kuriant saugią aplinką svarbus dar ir dėl to, kad būdami aktyvūs jie gali prisidėti prie vietos problemų sprendimo. Tyrimai rodo, kad tie gyventojai, kurie labiau pasitiki policija, dažniau linkę patys rūpintis savo ir savo turto saugumu, jie mažiau pakantūs smulkiems teisės pažeidimams ir labiau linkę bendradarbiauti su teisėsaugos institucijomis.

Per pastaruosius devyniolikos metų nuo 63 iki 96 proc. padaugėjo žmonių, kurie ką nors darė, kad apsaugotų save ir savo turtą. Pastebimai (nuo 29 iki 39 proc.) padaugėjo tų, kurie bendradarbiauja su kaimynais saugodami vieni kitų turtą bei tų, kurie apdraudė savo turtą (nuo 20 iki 44 proc.) ir net 68 proc. respondentų teigė, kad saugo savo asmeninius duomenis (asmens kodą, sąskaitos numerį, prisijungimo kodą ir pan.)⁵⁹ (žr. 2.6. pav.). Visa tai rodo augantį žmonių sąmoningumą ir kartu atsakomybę už savo

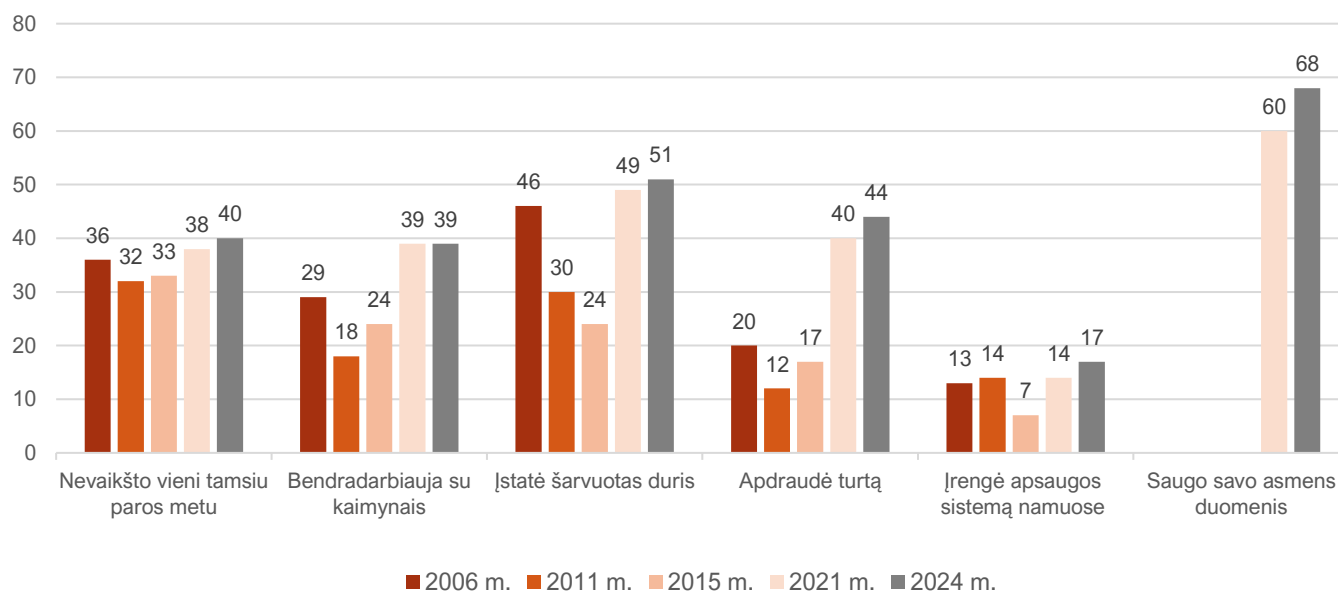
⁵⁷ Čia pateikti tik atsakymai „kelia vidutinę grėsmę“ ir „kelia didelę grėsmę“.

⁵⁸ Gyventojų požiūris šiuo klausimu buvo tiriamas nuo 2011 m. iki 2021 m., o 2020 m. buvo koreguojami atsakymo variantai – įtrauktas sukčiavimas

⁵⁹ Apie asmens duomenų apsaugą klausiama tik nuo 2021 m.

saugumą. Iki 2019 m. atitinkamai sumažėjo tokių apsaugos priemonių kaip šarvuotų durų įstatymas (nuo 46 iki 29 proc.). 2021 m. šis atsakymo variantas buvo papildytas – „turiu šarvuotas duris, rakinamas laiptinių duris“, kas lėmė augimą iki 51 proc.

Svarbu ir tai, kad per visą lyginamąjį laikotarpį mažai keitėsi žmonių dalis, kuri saugosi nevaikščiodami vieni tamsiu paros metu. Šią priemonę nurodė daugiau nei trečdalis respondentų: dažniau moterys nei vyrai, paprastai vyresnio amžiaus ir mažesniuose miesteliuose gyvenantys žmonės. Kita vertus, vyresnio amžiaus žmonės tikrai nėra pasyvūs – jie prisideda prie vietos bendruomenės saugumo kitais būdais. Beveik pusė vyresnio amžiaus žmonių nurodė, kad jie bendradarbiauja su kaimynais saugodami vieni kitų turtą, palyginimui – tarp jaunimo (15–30 m.) tokių buvo tik kas penktas.

2.6. pav. Priemonės, kurių ėmėsi žmonės, kad apsaugotų save ir savo turtą, 2006–2024 m., (proc.)

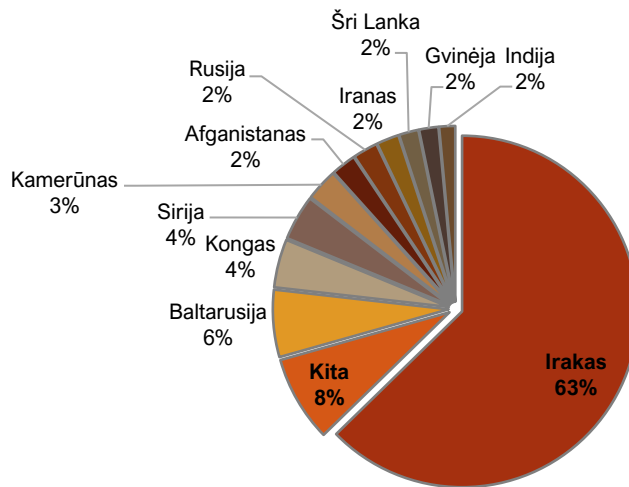
2.3. Užsieniečių antplūdžio Lietuvoje atvejo analizė

Lyginant 2010–2022 m. gyventojų apklausų rezultatus, matyti, kad nelegali migracija dažniausiai atsiduria svarbių viešojo saugumo problemų sąrašo gale. Išimtis 2015–2016 m. kai ES susidūrė su neįprastai dideliu migrantu iš Azijos ir Afrikos ir 2022 m. kai Lietuva susidūrė su instrumentalizuotu užsieniečių antplūdžiu. 2022 m. nelegali migracija pateko į svarbiausių viešojo saugumo problemų trejetą, didesnė problema laikoma tik korupcija (žr. 2.6. lentelę).

Nuo 2021 m. pradžios į Lietuvą atvyko 4 641 užsienietis. Didžioji dalis jų atvyko per laikotarpį nuo 2021 m. birželio 3d.– rugpjūčio 3d. (iki atgręžimo taktikos). Rugpjūčio 1 d. atvykusių skaičius pasiekė didžiausią reikšmę – 294 per parą. Tarp atvykusių į šalį buvo 28 proc. moterų ir 72 proc. vyrų. Tarp visų užsieniečių 24 proc. buvo nepilnamečiai, daugiausiai atvyko 20–29 m. amžiaus asmenys (43 proc. visų atvykusių). Didžioji dauguma (63 proc.), pagal deklaruotą pilietybę, buvo irakiečiai (žr. 2.7. pav.).

ATASKAITA APIE VIEŠOJO SAUGUMO BŪKLĘ LIETUVOJE

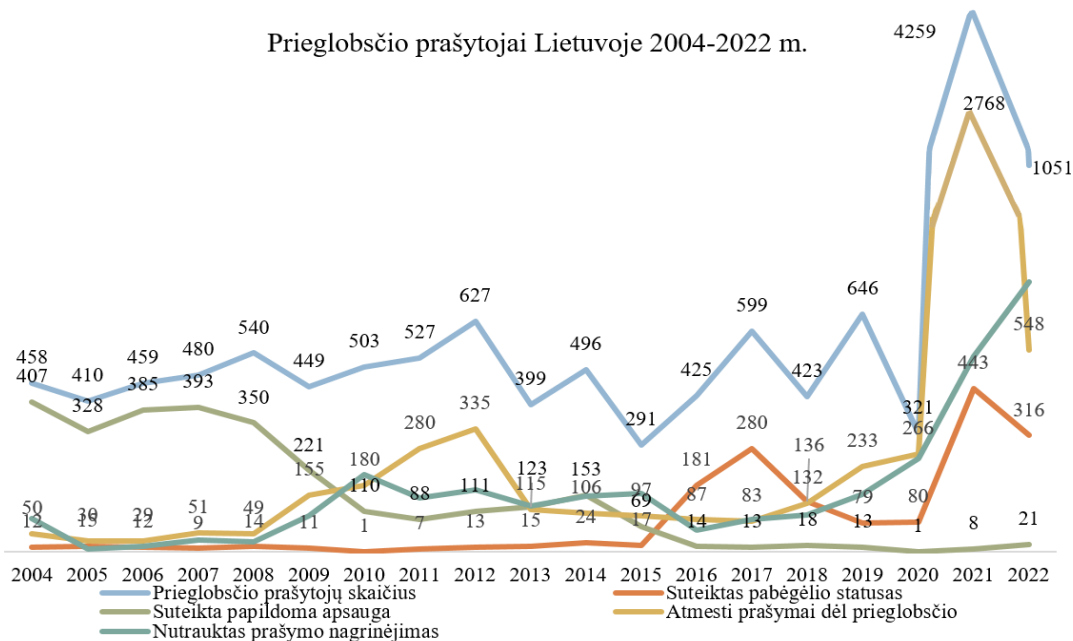
Atvykę asmenys pagal deklaruotą pilietybę

2.7. pav. Asmenys, atvykę per neteisėtą migraciją pagal deklaruotą pilietybę, 2021 – 2023 m. gegužės mėn.

Remiantis migracijos departamento pateiktais duomenimis, 2021 m. prieglobsčio prašymus Lietuvoje pateikė 4 259 asmenys. Lyginant su 2004–2020 m. prašytojų skaičius žymiai išaugo, pvz., per 2020 m. fiksuoti 321, 2019 m. – 646. 2022 m. prieglobsčio prašytojų skaičius sumažėjo iki 548. Atitinkamai išaugo ir sumažėjo atmetų prašymų skaičius, 2020 m. – 266, 2019 m. – 233, o 2021 m. išaugo iki 2768 ir 2022 m. nukrito iki 548 (žr. 2.8. pav.).

Prieglobsčio prašytojai Lietuvoje 2004-2022 m.

2.8. pav. Prieglobsčio prašytojų ir prieglobsčio prašymai Lietuvoje 2004–2022 m. (Sudaryta pagal Migracijos departamento paruoštus migracijos metraščius)

ATASKAITA APIE VIEŠOJO SAUGUMO BŪKLĘ LIETUVOJE

2021 m. dažniausiai prieglobsčio prašė Irako piliečiai (2479 prašymai), Afganistano (295 prašymai⁶⁰), Baltarusijos (258), Kongo Demokratinės Respublikos (149), Kamerūno (125), Rusijos (116), Sirijos (115). Pabėgėlio statusas suteiktas 443 asmenims: 191 afganistaniečiui, 126 baltarusiams. Vadinas, tik maža dalis trečiųjų šalių piliečių atvykusių per Baltarusijos – Lietuvos sieną gavo prieglobstį, pvz., iš visų prašymą pateikusių irakiečių (2479) prieglobstį gavo 7 asmenys. Tuo tarpu Eurostat duomenimis 2020 m. bendrai ES patenkinio 43% Irako, 59% Afganistano ir 85% Sirijos piliečių pateiktus prašymus be apeliacijos.

2022 m. Lietuva susidūrė su dar vienu atvykstančiu užsieniečiu srautu. Po 2022 m. vasario 24 d. Rusijos karinės invazijos į Ukrainą, milijonai žmonių turėjo palikti savo namus ir ieškoti prieglobsčio ES ir kaimyninėse šalyse. Į Lietuvą nuo karo pradžios atvyko virš 83 tūkst. žmonių, kuriems buvo teikiama finansinė, materialinė ir humanitarinė parama.

Gyventojų buvo teiraujama kaip jie vertina valstybės institucijų veiksmus nukreiptus į atvykstančius iš Ukrainos bei kertančius Lietuvos – Baltarusijos sieną bei ką jie mano apie atvykėlius. Taigi, gyventojai valstybinių institucijų pasirinktus sprendimus valdant abi situacijas vertina daugiau teigiamai. 57 proc. gyventojų valstybės institucijų veiksmus sprendžiant situaciją susidariusią dėl imigrantų atvykusių iš Ukrainos vertino labai gerai arba gerai, 30 proc. nei gerai, nei blogai, o 6 proc. vertino labai blogai ar blogai (žr. 2.9. pav.).

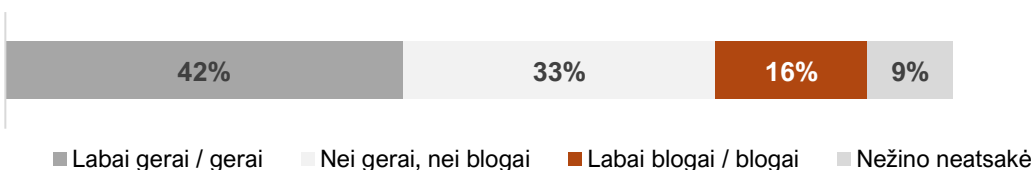
Valstybės institucijų veiksmų vertinimas sprendžiant situaciją susidariusią dėl imigrantų atvykusių iš Ukrainos

2.9. pav. Gyventojų valstybės institucijų veiksmų vertinimas sprendžiant situaciją susidariusią dėl imigrantų atvykusių iš Ukrainos 2022 m. (proc.).

Valstybės institucijų veiksmai sprendžiant situaciją susidariusią dėl imigrantų atvykusių per Baltarusijos – Lietuvos sieną vertinami teigiamai – 42 proc. gyventojų įvertino labai gerai ar gera. Nei gerai, nei blogai veiksmu įvertino 33 proc., o labai blogai ar blogai 16 proc. (žr. 2.10. pav.).

Valstybės institucijų veiksmų vertinimas sprendžiant situaciją susidariusią dėl imigrantų atvykusių per Baltarusijos - Lietuvos sieną

2.10. pav. Gyventojų valstybės institucijų veiksmų vertinimas sprendžiant situaciją susidariusią dėl imigrantų atvykusių per Baltarusijos – Lietuvos sieną 2022 m. (proc.).

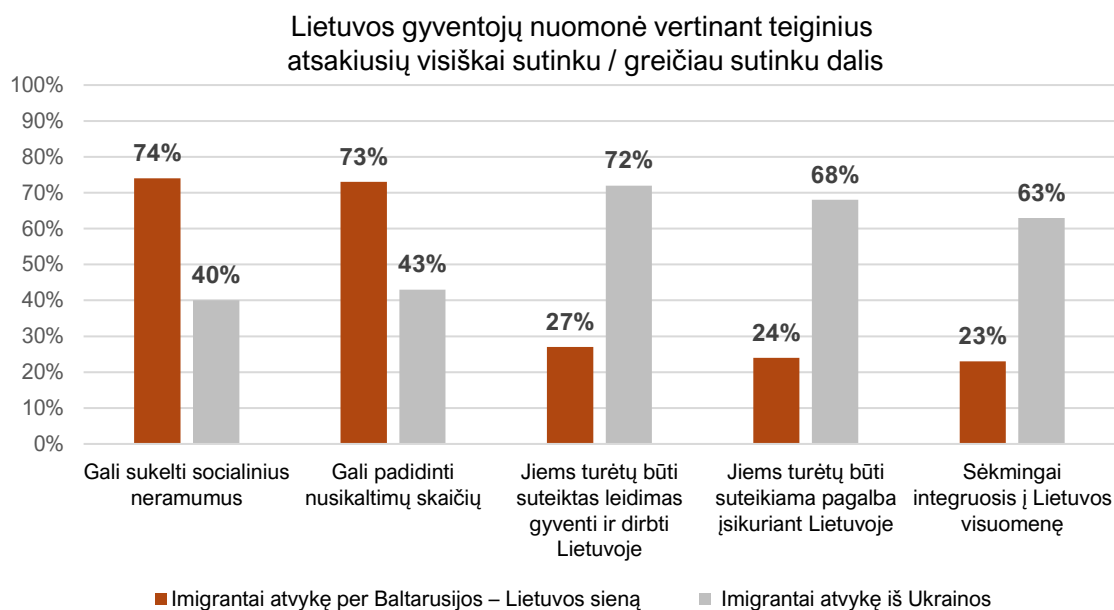
⁶⁰ Per Baltarusijos – Lietuvos sieną nuo 2021 m. atvyko 104 Afganistano piliečiai, tačiau į Lietuvą buvo perkelti dar 182 piliečiai iš Afganistano dėl konflikto su Talibanu.

ATASKAITA APIE VIEŠOJO SAUGUMO BŪKLĘ LIETUVOJE

Gyventojai prasčiau įvertino institucijos veiksmus sprendžiant užsieniečių antplūdį nei susidariusią situaciją dėl atvykstančių iš Ukrainos. Teigiamasi vertinančių dalis mažesnė 15 proc. ir neigiamai vertinančių didesnė 10 proc.

Toliau tikrinamas ryšio faktas ir stiprumas tarp 5 teiginių analizuojančių gyventojų požiūrį į imigrantus atvykusius iš Ukrainos bei į imigrantus atvykusius per Baltarusijos – Lietuvos sieną ir lyties, amžiaus, išsilavinimo, valstybės institucijų veiksmų, saugumo jausmo gyvenamoje vietoje bei kriminogeninės situacijos gyvenamoje vietovėje vertinimo.

Gyventojai imigrantus atvykusius iš Ukrainos vertino dažniau teigiamai, nei atvykusius per Lietuvos – Baltarusijos sieną (žr. 2.11. pav.).

2.11. pav. Gyventojų nuomonė vertinant teiginius apie imigrantus atvykusius per Baltarusijos – Lietuvos sieną bei atvykusius iš Ukrainos 2022 m. Visiškai ir greičiau sutinkančių dalis (proc.).

40 proc. respondentų visiškai sutiko ar greičiau sutiko su teiginiu kad atvykę iš Ukrainos gali sukelti socialinius neramumus. Statistiškai reikšmingas, silpnas ryšys yra tarp teiginio vertinimo ir amžiaus bei išsilavinimo. 15–25 m., 36–45 m., 46–55 m. amžiaus gyventojai proporcingai labiau sutiko su teiginiu nei 56–65 m., 66–75+ m. Mažiau su šiuo teiginiu sutiko universitetinį išsilavinimą turintys gyventojai nei kiti. Taip pat mažiau sutiko ir tie, kurie savo gyvenamoje vietovėje jaučiasi saugūs bei, tie kurie kriminogeninę situaciją gyvenamoje vietoje vertina gerai. Statistiškai reikšmingas, silpnas ryšys yra tarp teiginio ir valstybinių institucijų veiksmų valdant susidariusią situaciją dėl atvykstančių iš Ukrainos vertinimo. Su teiginiu proporcingai mažiau sutiko gyventojai valstybės veiksmus vertinantys gerai arba labai gerai.

Tuo tarpu vertinant tą patį teiginį, tik apie imigrantus atvykusius per Baltarusijos – Lietuvos sieną, gyventojai buvo griežtesni – teiginiui, kad atvykėliai gal sukelti socialinius neramumus pritarė 74 proc. Statistiškai reikšmingas, silpnas ryšys yra tarp teiginio vertinimo ir amžiaus. 26–35 m. respondentai proporcingai mažiau sutiko su teiginiu, o 56–65 m. ir 66–75+ m. respondentai proporcingai daugiau sutiko su teiginiu. Silpnas ryšys yra tarp teiginio ir valstybinių institucijų veiksmų valdant susidariusią situaciją

dėl atvykstančių per Lietuvos – Baltarusijos sieną vertinimo. Su teiginiu proporcingai mažiau sutiko gyventojai valstybės veiksmus vertinantys gerai arba labai gerai, o vertinantys nei blogai, nei gerai su teiginiu sutiko proporcingai daugiau.

43 proc. gyventojų sutiko su teiginiu, kad atvykę iš Ukrainos gali padidinti nusikaltimų skaičių Lietuvoje. Su šiuo teiginiu proporcingai daugiau sutiko vyrai nei moterys. Mažiau su šiuo teiginiu sutiko universitetinį išsilavinimą turintys gyventojai nei kiti. Statistiškai reikšmingas, silpnas ryšys yra tarp teiginio ir valstybinių institucijų veiksmų valdant susidariusią situaciją dėl atvykstančių iš Ukrainos vertinimo. Su teiginiu proporcingai mažiau sutiko gyventojai valstybės veiksmus vertinantys gerai arba labai gerai. Mažiau su šiuo teiginiu sutiko gyventojai, kurie savo gyvenamoje vietovėje jaučiasi saugūs bei tie, kurie kriminogeninę situaciją vertina gerai.

Didžioji dauguma gyventojų (73 proc.) sutiko su teiginiu, kad imigrantai atvykę per Lietuvos – Baltarusijos sieną gali padidinti nusikaltimų skaičių Lietuvoje. Su šiuo teiginiu daugiau sutiko 56–65 m. amžiaus respondentai, mažiau 26–35 m. Statistiškai reikšmingas, silpnas ryšys yra tarp teiginio ir valstybinių institucijų veiksmų valdant susidariusią situaciją dėl atvykstančių per Lietuvos – Baltarusijos sieną vertinimo. Su teiginiu proporcingai mažiau sutiko gyventojai valstybės veiksmus vertinantys gerai arba labai gerai, o vertinantys nei blogai, nei gerai su teiginiu sutiko proporcingai daugiau.

Gyventojų taip pat klausiama ar jie sutiktų su teiginiu, atvykusiems iš Ukrainos būtų suteiktas leidimas gyventi ir dirbti Lietuvoje. Didžioji dauguma respondentų (72 proc.) pritarė teiginiui. Statistiškai reikšmingas, silpnas ryšys yra tarp teiginio vertinimo ir išsilavinimo. Turintys universitetinį išsilavinimą proporcingai daugiau sutiko su teiginiu, o gyventojai turintys vidurinį išsilavinimą sutiko mažiau. Gyventojai, kurie teigiamai vertino valstybės veiksmus valdant situaciją susidariusią dėl atvykstančių iš Ukrainos daugiau sutiko su šiuo teiginiu. Daugiau su šiuo teiginiu sutiko gyventojai, kurie savo gyvenamoje vietovėje jaučiasi saugūs bei tie, kurie kriminogeninę situaciją vertina gerai.

Šiek tiek daugiau nei ketvirtadalis gyventojų (27 proc.) pritarė teiginiui, kad atvykusiems asmenims per Lietuvos – Baltarusijos sieną turėtų būti suteiktas leidimas gyventi ir dirbti Lietuvoje. Su šiuo teiginiu proporcingai daugiau sutiko tie respondentai, kurie valstybės institucijų veiksmus, valdant užsieniečių antplūdį, vertino gerai. Daugiau su šiuo teiginiu sutiko gyventojai, kurie savo gyvenamoje vietovėje jaučiasi saugūs bei tie, kurie kriminogeninę situaciją vertina gerai.

68 proc. gyventojų sutiko su teiginiu, kad atvykusiems iš Ukrainos turėtų būti suteikiama pagalba įsikuriant Lietuvoje (pašalpos, apgyvendinimas ir pan.). Statistiškai reikšmingas, silpnas teigiamas ryšys yra tarp skirtingo amžiaus grupių, išsilavinimo ir teiginio vertinimo. 26–35 m. respondentai proporcingai mažiau sutiko su teiginiu, o 66–75+ m. proporcingai daugiau sutiko su teiginiu. Teiginiui daugiausia pritarė universitetinį išsilavinimą turintys gyventojai. Statistiškai reikšmingas, vidutinio stiprumo ryšys yra tarp teiginio ir valstybinių institucijų veiksmų valdant susidariusią situaciją dėl atvykstančių iš Ukrainos vertinimo. Su teiginiu proporcingai daugiau sutiko gyventojai valstybės veiksmus vertinantys gerai arba labai gerai.

Teiginiui, kad atvykusiems asmenims per Lietuvos – Baltarusijos sieną turėtų būti suteikiama pagalba įsikuriant Lietuvoje (pvz. pašalpos, apgyvendinimas), pritarė 24 proc. gyventojų. Tie, kurie valstybės institucijų veiksmus, valdant užsieniečių antplūdį, vertino gerai buvo labiau linkę pritari šiam teiginiui. O vertinantys nei blogai nei gerai su teiginiu sutiko proporcingai mažiau. Daugiau su šiuo teiginiu

sutiko gyventojai, kurie savo gyvenamoje vietovėje jaučiasi saugūs bei tie, kurie kriminogeninę situaciją vertina gerai.

Galiausiai, gyventojų prašoma pasvarstyti ar šios dvi imigrantų grupės sėkmingai integruosis į Lietuvos visuomenę. Vertinant imigrantų iš Ukrainos situaciją visiškai ar greičiau sutiko 63 proc. respondentų. Gyventojai, kurie teigiamai vertino valstybės veiksmus valdant situaciją susidariusią dėl atvykstančių iš Ukrainos daugiau sutiko su šiuo teiginiu, kiti sutiko mažiau. Daugiau su šiuo teiginiu sutiko gyventojai, kurie savo gyvenamoje vietovėje jaučiasi saugūs bei tie, kurie kriminogeninę situaciją vertina gerai.

23 proc. gyventojų sutinka su teiginiu, kad atvykę per Lietuvos – Baltarusijos sieną sėkmingai integruosis į Lietuvos visuomenę. Statistiškai reikšmingas, silpnas ryšys yra tarp teiginio vertinimo ir amžiaus. Nors dauguma respondentų su teiginiu nesutiko, tarp sutinkančių proporcingai mažiau buvo 56–65 m. amžiaus respondentų. Silpnas ryšys yra ir tarp teiginio bei valstybinių institucijų veiksmų valdant užsieniečių antplūdį vertinimo. Su teiginiu proporcingai daugiau sutiko gyventojai valstybės veiksmus vertinantys gerai, mažiau sutiko vertinantys blogai arba nei blogai, nei gerai. Daugiau su šiuo teiginiu sutiko gyventojai, kurie savo gyvenamoje vietovėje jaučiasi saugūs bei tie, kurie kriminogeninę situaciją vertina gerai.

Apibendrinant gautus rezultatus pabrėžtina, kad imigrantų atvykusių iš Ukrainos bei atvykusių per Lietuvos – Baltarusijos sieną, vertinimas skyrėsi. Gyventojai pirmąją migrantų grupę vertino labiau teigiamai nei antrąją. Tam įtakos galėjo turėti ne tik Lietuvoje skiriamas didelis dėmesys karui Ukrainoje, geografinis artumas ar bendras priešas, bet ir jaučiama vienybė dėl istorijos, kalbos ir kultūros. Taip pat verta pažymėti, jog gyventojai, kurie savo gyvenamoje vietoje jaučiasi saugūs ir mano, kad kriminogeninė situacija yra gera, hipotetines situacijas vertino labiau teigiamai. Jie rečiau pritardavo teiginiams, kad atvykę iš Ukrainos gali sukelti socialinius neramumus ar padidinti nusikaltimų skaičių. Vertinant abi imigrantų grupes jie dažniau pritarė, kad atvykėliams turėtų būti suteiktas leidimas gyventi ir dirbti Lietuvoje, suteikiama pagalba įsikuriant bei daugiau buvo linkę tikėti, kad migrantai sėkmingai integruosis į Lietuvos visuomenę. Įdomu, jog tarp dviejų pirmųjų teiginių (dėl socialinių neramumų ir nusikaltimų skaičiaus) vertinimo apie atvykusius per Lietuvos – Baltarusijos sieną ir saugumo jausmo gyvenamoje vietoje bei kriminogeninės situacijos vertinimas nebuvo statistiškai reikšmingo skirtumo. Vadinas, neigiamos nuostatos ir baimės prieš šią imigrantų grupę yra gan stiprios ir joms įtakos neturi bendras saugumo jausmas. Kita tendencija susijusi su valstybės institucijų vertinimu. Gyventojai, kurie teigiamai vertino valstybės valdymo strategijas nukreiptas į imigrantų grupes, daugiau nepritarė neigiamoms hipotetinėms situacijoms ir dažniau pritarė dėl leidimo gyventi, dirbti išdavimo, dėl pagalbos suteikimo bei dažniau tikėjo, kad atvykėliai sėkmingai integruosis.

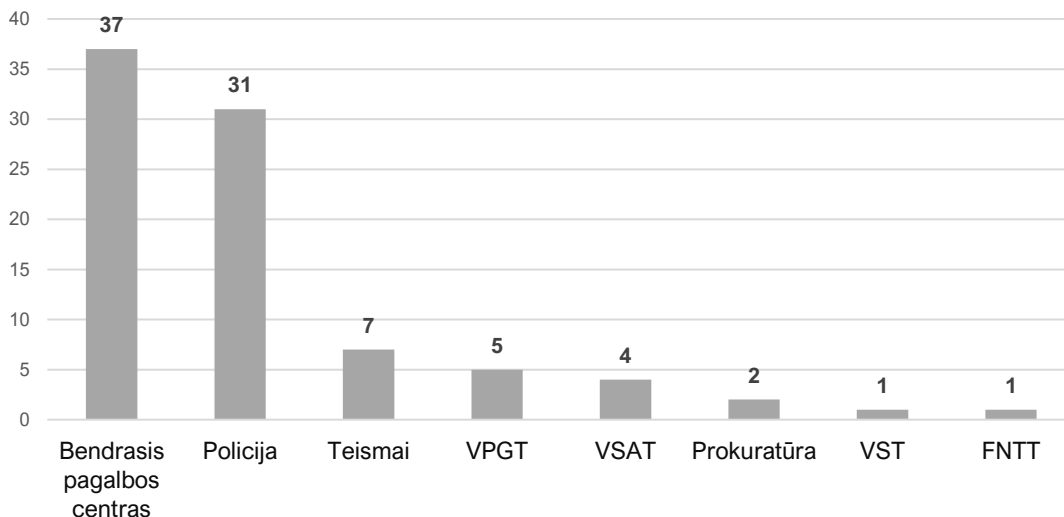
Analizuojant imigrantų atvykusių per Lietuvos – Baltarusijos sieną situaciją, galima svarstyti, kad institucijų pasirinktos griežtos antplūdžio valdymo strategijos, kai užsieniečiai nebuvo įleidžiami, o įleistų asmenų judėjimo apribojimas, galėjo paveikė šių teiginių vertinimą. Gyventojai, kurie valdymą vertino teigiamai, mažiau pritarė teiginiams, kad užsieniečiai gali sukelti socialinius neramumus ar padidinti nusikaltimų skaičių, nes tam paprasčiausiai nebuvo galimybės dėl didelės valstybės kontrolės.

2.4. Teisėsaugos institucijų vertinimas

Gyventojų požiūris į teisėsaugos institucijas yra vienas esminių rodiklių, leidžiančių vertinti institucijų veiklos kokybę ir jų socialinį legitimumą. Institucijų vertinimas atspindi ne tik jų efektyvumą ar profesionalumą, bet ir platesnius visuomenės galios bei pasitikėjimo santykius. Kitaip tariant, kaip visuomenė vertina teisėsaugą, parodo, kiek ši laikoma teisinga, skaidria ir tarnaujančia viešajam, o ne instituciniam ar politiniam interesui.

Šiame skyriuje analizuojama, kaip Lietuvos gyventojai vertina įvairių teisėsaugos institucijų veiklą, kaip šie vertinimai kito per pastaruosius dvidešimt metų, bei kokie veiksniai gali turėti įtakos šių nuomonių pokyčiams. Aptariama ir tai, kokią reikšmę turi asmeninė patirtis, informacijos šaltiniai bei viešojo diskurso aplinkybės.

Tyrimas parodė, kad dažniausiai gyventojai tiesiogiai susiduria su Bendruoju pagalbos centru (toliau – BPC) – per pastaruosius penkerius metus tai patyrė 37 proc. respondentų, o su policija – 31 proc. respondentų. Su kitomis institucijomis gyventojai kontaktuoja gerokai rečiau: su teismų sistema – 7 proc., Valstybine priešgaisrine gelbėjimo tarnyba (toliau – VPGT) – 5 proc., Valstybės sienos apsaugos tarnyba (toliau – VSAT) – 4 proc., o su prokuratūra, Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnyba (toliau – FNTT) ar Viešojo saugumo tarnyba (toliau – VST) – vos keli procentai. (žr. 2.12. pav.). Tokie skirtumai leidžia suprasti, kad gyventojų vertinimai dažnai grindžiami ne asmenine patirtimi, o netiesioginiais įspūdziais – viešosios komunikacijos, medijų ar socialinių tinklų pateikiamais naratyvais.

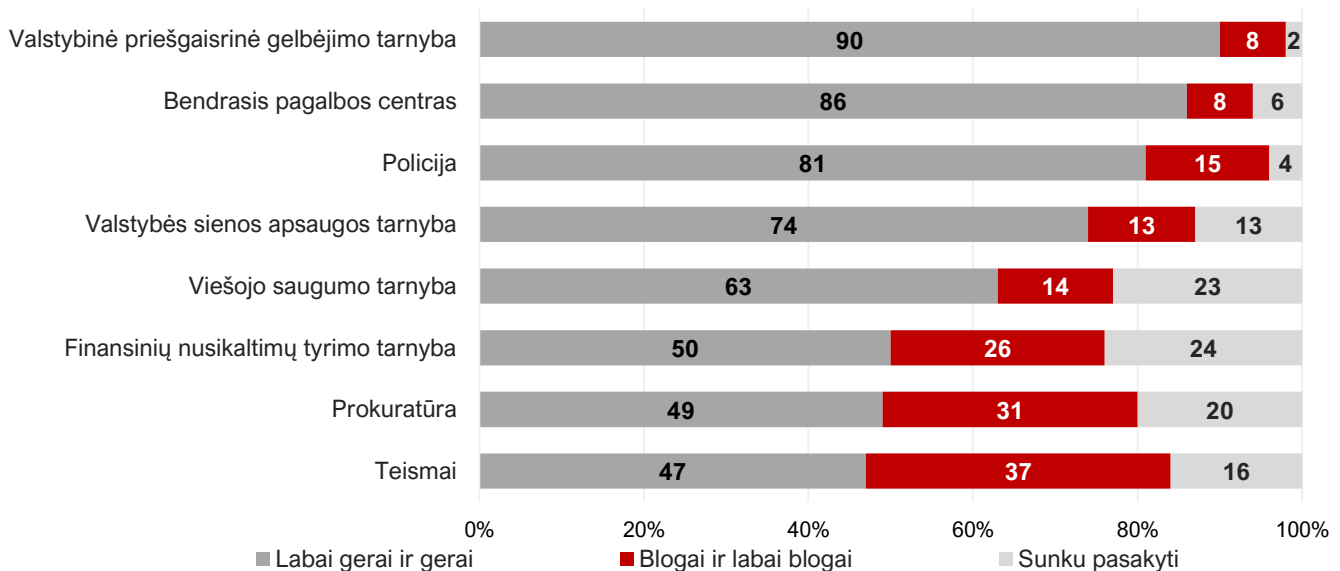

2.12. pav. Gyventojai per paskutinius penkerius metus turėję reikalų (kontaktų) su šiomis institucijomis, 2024 m. (proc.)

Norint suprasti, kaip formuojasi visuomenės požiūris į institucijų veiklą, svarbu žvelgti į ilgesnį laikotarpį. Per penkerius metus analizuoti duomenys leidžia atskirti atsitiktinius vertinimų svyravimus nuo ilgalaikių tendencijų. Tyrimas rodo, kad gyventojai pakankamai gerai suvokia policijos ir ugniagesių gelbėtojų darbo specifiką, tačiau mažiau žino apie FNTT ar VST veiklą. Šis informuotumo skirtumas tiesiogiai veikia vertinimų stabilumą ir pasiskirstymą – kuo institucija mažiau matoma, tuo daugiau neapsisprendusiųjų.

ATASKAITA APIE VIEŠOJO SAUGUMO BŪKLĘ LIETUVOJE

Tyrimo respondentų buvo prašoma įvertinti VRM pavaldžių ir kitų baudžiamosios justicijos sistemai priskiriamų institucijų (prokuratūrų ir teismų) darbą. Gyventojų nuomonė apie pastarųjų veiklą yra svarbi lyginant ją su policijos veiklos vertinimu. Pagal gyventojų vertinimus institucijas galima suskirstyti į tris grupes. Pirmajai grupei priklauso institucijos, kurių veiklą vertinama labai palankiai – VPGT, BPC, policija ir VSAT. Tai tarnybos, kurių funkcijos visuomenei lengviau suprantamos ir tiesiogiai siejamos su saugumo užtikrinimu. Antrajai grupei priskiltinos VST ir FNNT. Jų darbas vertinamas teigiamai, tačiau jis mažiau stabilus, nes dalis gyventojų neturi pakankamai žinių apie jų veiklos specifiką. Trečioji grupė apima teismus ir prokuratūras, kurių veikla vertinama daug prasčiau, o tai atspindi ilgamečius nepasitikėjimo baudžiamąja justicija kontekstus (žr. 2.13. pav.).

2.13. pav. Institucijų darbo vertinimas, 2024 m. (proc.)

Tyrimo duomenys rodo, kad tik trijų institucijų – VPGT, policijos ir Bendrojo pagalbos centro – darbą galėjo įvertinti dauguma respondentų. VPGT darbą teigiamai vertino net 90 proc., Bendrojo pagalbos centro – 86 proc., o policijos – 81 proc. apklaustųjų. Tuo metu vertindami kitų institucijų darbą nemažai gyventojų neturėjo nuomonės. Kaip parodė kelerių metų apklausų duomenų analizė, ši nevertinančių asmenų dalis skirtingais metais gali nulemti teigiamai ar neigiamai vertinančių asmenų santykį.

Per dvidešimt metų beveik visų VRM pavaldžių institucijų darbo vertinimas pagerėjo. VPGT teigiamų vertinimų dalis išaugo nuo 77 iki 90 proc. (t. y. 13 proc. punktų), policijos – beveik dvigubai – nuo 43 iki 81 proc. (t. y. net 38 proc. punktais), VSAT – nuo 43 iki 74 proc. (t. y. net 31 proc. punktu) (žr. 2.7. lentelę). Tokie pokyčiai rodo ne tik institucijų profesionalumo pažangą, bet ir platesnius pasitikėjimo valstybės saugumo funkcijomis pokyčius. Vis dėlto, tokie skaičiai turi būti vertinami atsargiai – jie atspindi ne tik objektyvų institucijų darbą, bet ir viešąjį ir politinį diskursą bei masinių medijų įtaką. Pavyzdžiui, VSAT vertinimo šuolis 2008 m. greičiau sietinas su neapsisprendusiųjų dalies sumažėjimu nei su realiu veiklos pagerėjimu.

ATASKAITA APIE VIEŠOJO SAUGUMO BŪKLĘ LIETUVOJE

2.7. lentelė. Teigiamai institucijų darbą vertinantys gyventojai, 2005–2023 m.⁶¹ (proc.)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
VPGT	77	75	83	82	84	85	86	83	83	82	87
Policija	43	42	53	47	51	61	59	64	64	68	71
VSAT	43	48	46	64	45	51	58	55	58	61	61
VAD	34	48	45	55	29	35	56	48	59	60	61
VST		40	29	49	32	35	59	45	59	61	62
FNTT	29	34	23	38	22	29	46	34	45	54	54
BPC	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	55
Prokuratūros	–	–	–	37	–	22	31	30	45	49	51
Teismai	–	–	–	34	–	24	33	27	45	47	48

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Pokytis
VPGT	90	86	86	89	88	91	91	90	90	+13
Policija	78	76	78	82	79	83	84	82	81	+38
VSAT	60	70	70	74	75	70	75	73	74	+31
VAD	66	65	66	70	71	66	–	–	–	+32
VST	59	64	64	69	70	64	67	62	63	+23
FNTT	51	52	49	57	57	55	56	52	50	+21
BPC	68	72	75	79	82	83	84	83	86	+31
Prokuratūros	48	52	49	51	51	50	51	49	49	+12
Teismai	45	47	48	45	43	45	48	44	47	+13

Visuomenės nuomonės pokyčiai apie Bendrąjį pagalbos centrą iliustruoja, kaip vienas viešai nuskambėjęs įvykis gali ilgam paveikti institucijos reputaciją. Po 2013 m. tragedijos Panevėžio rajone, kai pagalbos nesulaukusi mergina buvo nužudyta, 2015 m. BPC veiklą teigiamai vertino tik 55 proc. gyventojų, o 40 proc. – neigiamai. Tai atskleidžia, kaip pabrėžiami „institucijų atsakomybės“ klausimai – kai institucija nesugeba tinkamai atlikti savo funkcijų, visuomenės pasitikėjimas krenta drastiškai. Vėlesni BPC sistemos pertvarkymai, technologijų modernizavimas ir geresnė koordinacija tarp tarnybų leido pasitikėjimą atkurti – 2024 m. BPC teigiamai vertino jau 86 proc. gyventojų.

FNTT ir VST vertinimų pokyčiai atskleidžia kitą tendenciją – mažiau žinomos institucijos dažnai vertinamos pagal antrinius informacijos šaltinius. Kadangi dauguma gyventojų neturi asmeninės patirties su šiomis tarnybomis, jų įvaizdis priklauso nuo masinių medijų naratyvų ir viešų skandalų. FNTT atveju 2023–2024 m. matomas teigiamų vertinimų mažėjimas gali būti siejamas su viešai aptartais finansiniais skandalais ir kritika dėl nepakankamos reagavimo kontrolės. Pvz., pastaraisiais metais viešai aptarti ES paramos lėšų pasisavinimo atvejai bei „Foxpay“ skandalas finansinių technologijų sektoriuje sustiprino įspūdį, kad institucija nesugeba laiku užkardyti naujų finansinių nusikaltimų formų ir apsaugoti viešųjų interesų. Tokie įvykiai mažina pasitikėjimą ne tik FNTT, bet ir platesne teisinės valstybės sistema.

Atskirai aptartinas policijos veiklos vertinimas. Šiuo atveju svarbios dvi tendencijos. Pirma, kad, palyginti su kitomis baudžiamosios justicijos sistemai priskiriamomis institucijomis (prokuratūros ir teismų), policijos veikla vertinama geriausiai. Teigiamai policijos darbą įvertino net 81 proc. gyventojų, tuo metu kitų institucijų – apie pusė. Svarbu ir tai, kad didžioji dalis neigiamai vertinančių policijos darbą neigiamai vertino ir kitas institucijas, t. y. visos baudžiamosios justicijos sistemos veiklą. Antra, per pastarąjį dešimtmetį nuolat gerėjo tik policijos darbo vertinimas, tuo metu prokuratūros ir teismų darbo vertinimas pagerėjo tik nuo 2013–2014 m. Tikėtina, kad prastesniems respondentų vertinimams galėjo

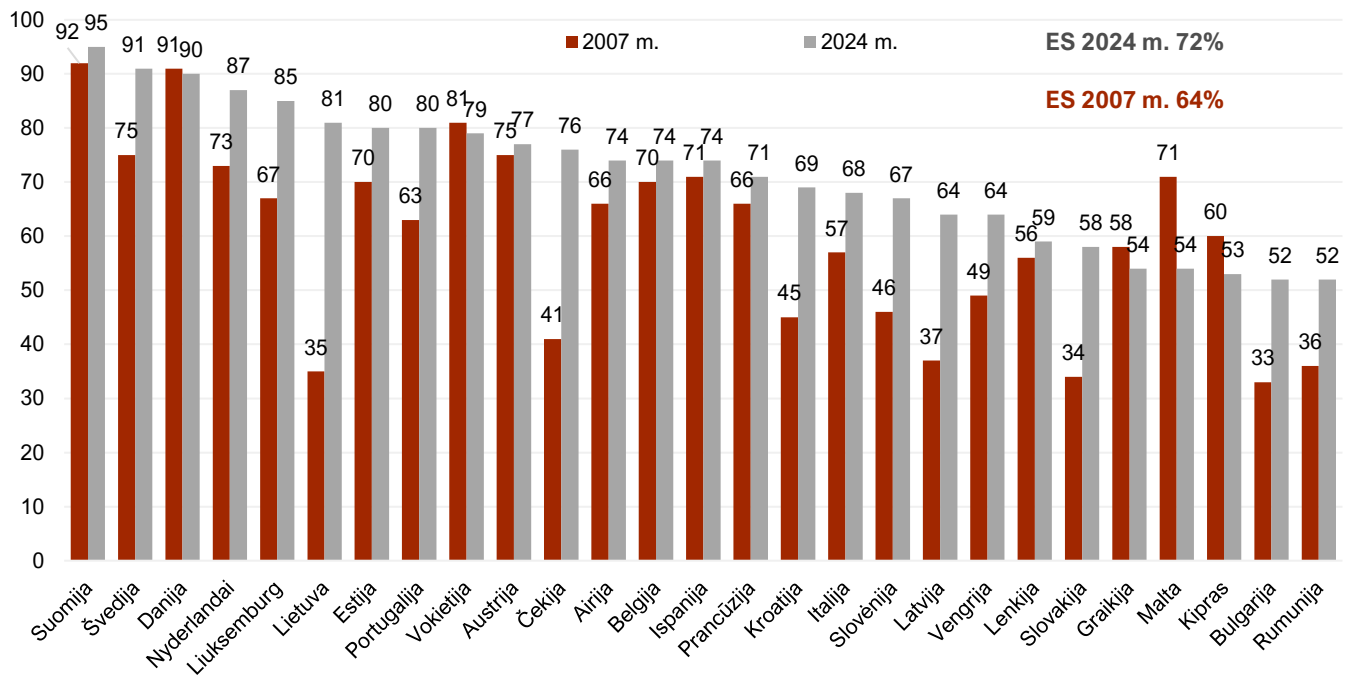
⁶¹ Gyventojų nuomonė apie VST darbą buvo tiriama nuo 2006 m., BPC – nuo 2015 m., o prokuratūrų ir teismų – nuo 2008 m.

ATASKAITA APIE VIEŠOJO SAUGUMO BŪKLĘ LIETUVOJE

turėti įtakos pedofilijos byla, išryškinusi baudžiamosios justicijos sistemos problemas. Svarbu ir tai, kad skirtingai nei policijos atveju, tik maža dalis gyventojų turėjo tiesioginių kontaktų su prokuratūromis ir teismais – atitinkamai 3 ir 7 proc.

Nors policijos darbo vertinimas ir pasitikėjimas policija yra glaudžiai susiję, šie rodikliai atspindi skirtingus visuomenės požiūrio aspektus. Darbo vertinimas labiau siejamas su konkrečia žmonių patirtimi ir matomais institucijos veiklos rezultatais – pvz., reagavimo greičiu, pareigūnų elgesiu ar problemų sprendimo efektyvumu. Tuo tarpu pasitikėjimas policija apima platesnį, vertybinį ir emocinį matmenį – tai nuostata, ar žmonėsi tiki, kad policija veikia sąžiningai, skaidriai ir visuomenės labui net ir tais atvejais, kai jie asmeniškai nesusiduria su jos darbu. Šių dviejų dimensijų atskyrimas leidžia geriau suprasti, ar teigiamas institucijos veiklos vertinimas sutampa su gilesniu pasitikėjimu valstybės galia užtikrinti teisingumą. Be to, palyginimas su kitomis ES šalimis suteikia platesnį kontekstą – leidžia įvertinti, ar Lietuvos policijos įvaizdis atitinka bendras europines tendencijas, ar jis išsiskiria kaip pozityvus nacionalinės teisėsaugos modernizacijos ir visuomenės brandos rodiklis.

Pasitikėjimas policija yra vienas iš rodiklių, kurio reikšmės ir kitimo tendencijas galime lyginti su kitomis ES šalimis narėmis. Remiantis 2024 m. pavasario Eurobarometro duomenimis, Lietuvoje policija pasitiki net 81 proc. gyventojų, o tai viršija ES vidurkį (visoje ES policija pasitiki 72 proc.). Pagal šį rodiklį nedaug nusileidžiame Šiaurės Europos šalims, esame šešti iš 27-ųjų ES valstybių (žr. 2.14. pav.). Tokie rezultatai atspindi ne tik institucijos modernizaciją, bet ir sėkmingą viešojo įvaizdžio valdymą.

2.14. pav. Pasitikėjimas policija Europos Sąjungoje, 2007 ir 2024 m.⁶² (proc.)

⁶² Visose ES šalyse narėse pagal tą pačią metodologiją atliekamas tyrimas. Standard Eurobarometer 101, 2024 m. pavasaris; <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/3216>

ATASKAITA APIE VIEŠOJO SAUGUMO BŪKLĘ LIETUVOJE

Tarp visų ES šalių didžiausias pasitikėjimas policija buvo Suomijoje (95 proc.), Švedijoje (91 proc.), Danijoje (90 proc.) ir Nyderlanduose (87 proc.). Tuo metu mažiausiais – Rumunijoje (52 proc.), Bulgarijoje (52 proc.), Kipre (53 proc.), Maltoje (54 proc.) ir Graikijoje (54 proc.). Palyginti su kaimyninėmis šalimis, Lietuvoje pasitikėjimas policija pats aukščiausias. Estijoje – policija pasitikėjo 80 proc., tuo metu Latvijoje ir Lenkijoje pastebimai mažesnis (atitinkamai 64 ir 59 proc.).

Svarbu ir tai, kad palyginti su kitomis ES šalimis, Lietuvos gyventojų pasitikėjimas policija išaugo labiausiai – 2007 m. pagal pasitikėjimo rodiklius buvome ketvirti nuo sąrašo galo. Šį augimą galima aiškinti kaip institucinio pasitikėjimo kapitalo stiprėjimą – kai anksčiau kritikuota institucija tampa veiksmingesne ir labiau orientuota į viešųjų paslaugų teikimą. Geresnė aprūpinimo bazė, greitesnis reagavimas ir mažėjanti korupcijos tolerancija palaipsniui kuria teigiamą ryšį tarp institucijos veiklos ir visuomenės pasitikėjimo.

Kadangi dauguma gyventojų nėra tiesiogiai susidūrę su teisėsaugos institucijomis, jų nuomonę lemia informacijos šaltiniai. Pastarųjų dviejų dešimtmečių duomenys rodo⁶³, kad pagrindiniu informacijos šaltiniu išlieka televizija, tačiau sparčiai auga interneto ir socialinių tinklų svarba (žr. 2.8. lentelę). Skiriasi ir įvairių amžiaus grupių informacijos gavimo šaltiniai. Jaunesni gyventojai (15–29 m.) dažniau remiasi skaitmeninėmis medijomis, vidutinio amžiaus žmonės – naujienų svetainėmis ir televizija, o patys vyriausi – tradiciniais kanalais – televizija ir spauda. Šie skirtumai svarbūs todėl, kad jie lemia skirtingą institucijų atvaizdavimą: tradicinės medijos dažniau kuria oficialų, valstybės palaikomą įvaizdį, tuo tarpu socialiniai tinklai skatina kritiškesnes, kartais net konspiracines interpretacijas. Dėl to pasitikėjimas institucijomis vis dažniau tampa informacinės erdvės kovos lauku.

2.8. lentelė. Svarbiausi informacijos šaltiniai apie viešąjį saugumą 2005–2024 m. (proc.)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Televizija	63	50	52	43	54	50	47	52	54	50	47
Internetas	2	7	7	12	8	14	16	12	22	22	23
Asmeninė patirtis	12	14	16	18	16	12	15	15	5	11	11
Spauda	11	14	8	18	8	8	10	5	5	5	4
Draugai, artimieji	4	8	5	5	5	7	8	6	5	4	5
Radijas	1	5	5	2	4	4	2	3	5	4	4
Teisėsaugos institucijos	2	1	5	2	3	2	2	2	3	3	3
Kita	1	1	2	1	1	1	1	0	1	1	3

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Televizija	69	67	60	60	60	62	59	62	60
Internetas ⁶⁴	44	41	41	43	42	61	58	60	60
Socialiniai tinklai	16	18	19	22	24	33	39	37	40
Asmeninė patirtis	19	23	31	27	32	34	38	31	35
Draugai, artimieji	27	27	35	34	35	33	38	32	34
Radijas	30	28	24	27	29	29	28	34	31
Teisėsaugos, valstybės institucijos	5			6	9	20	26	28	31
Spauda	27	21	19	15	16	22	20	22	21
Kita	6	7	7	11	6	21	18	16	18

⁶³ Atkreiptinas dėmesys, kad šiek tiek keitėsi klausimo formuluotė ir atsakymų pasirinkimo kiekis. Iki 2015 m. buvo klausimas „Kuris iš informacijos šaltinių apie viešąjį saugumą Jums yra pats svarbiausias?“ ir buvo galima pasirinkti tik vieną atsakymą. Nuo 2016 m. buvo klausimas „Kurie iš informacijos šaltinių apie viešąjį saugumą Jums yra pats svarbiausi?“ ir galima pasirinkti kelis atsakymus. Todėl negalima korektiškai lyginti šių laikotarpių duomenų.

⁶⁴ Nuo 2020 m. formuluojama – „Internetas, internetinė žiniasklaida“.

2.5. Pasiruošimas stichinėms ar žmogaus sukeltoms nelaimėms

Gyventojų informuotumas ir pasirengimas ekstremalioms situacijoms yra svarbus veiksnys, lemiantis visuomenės saugumą ir atsparumą krizėms. Klimato kaitos padariniai, stichinės nelaimės bei geopolitinės įtampos regione ir pasaulyje kelia poreikį įvertinti, kiek gyventojai žino, kaip elgtis pavojingose situacijose. Reguliarus visuomenės nuomonės ir elgesio stebėjimas padeda tobulinti pasirengimą, planuoti efektyvią komunikaciją bei pagalbos priemones. Šiame skyriuje analizuojamas Lietuvos gyventojų informuotumas apie elgesį nelaimių metu, jų žinios, praktiniai pasirengimo veiksmai bei požiūris į evakuaciją. Taip pat aptariami gyventojų dalyvavimo mokymuose ir informacijos šaltinių, tokių kaip LT72.lt svetainė ar perspėjimo pranešimai, žinomumo aspektai.

Per penkerius metus nuo 48 proc. iki 52 proc. padaugėjo žmonių, manančių, kad jie žinotų kaip elgtis stichinių ar žmogaus sukeltų nelaimių metu (žr. 2.9. lentelę). Įdomu tai, kad pati didžiausia reikšmė buvo 2021 m. – tuomet savo žinias teigiamai vertino net 57 proc. žmonių. Vis tik 2022 m. Rusijai užpuolus Ukrainą, žmonės pradėjo kritiškiau vertinti savo žinojimą kaip reikėtų elgtis stichinių ir žmogaus sukeltų nelaimių atveju. Tyrimas parodė, kad dažniau žinotų kaip elgtis vidutinio amžiaus, aukštesnio išsilavinimo, gaunantys didesnes nei vidutines pajamas bei didmiesčių gyventojai. Prasčiausiai savo žinias vertino 66-80 m. žmonės. Žinantieji kaip elgtis tokiu atveju, daug dažniau pagrindiniu informacijos šaltiniu nurodė internetinę žiniasklaidą. Nežinantys kaip elgtis stichinių nelaimių metu, dažniau pagrindiniu informacijos šaltiniu nurodė televiziją ir radiją.

2.9. lentelė. Ar jūs žinotumėte, kaip elgtis stichinių ar žmogaus sukeltų nelaimių metu? 2020–2024 m. (proc.)

	2020	2021	2022	2023	2024
Žinotų	48	57	50	52	52
Nežinotų	49	39	46	34	42
Nežino / neatsakė	3	4	4	4	6

Gyventojų buvo teirautasi ir apie konkrečias stichines bei žmogaus sukeltas nelaimes – tokias kaip potvyniai, stiprūs vėjai, karo pavojus ar branduolinės avarijos. Per trejus metus Lietuvos gyventojų žinios apie elgesį stichinių ar žmogaus sukeltų nelaimių metu nuosekliai gerėjo. Daugelyje situacijų – nuo karo pavojaus iki gaisro – respondentų, teigiančių, kad žino, kaip reikėtų elgtis, dalis išaugo. Pavyzdžiui, karo pavojaus atveju informuotų gyventojų dalis padidėjo nuo 40 proc. 2022 m. iki 45 proc. 2024 m., o stipraus vėjo metu – nuo 63 proc. iki 71 proc. Visgi geriausiai savo žinias gyventojai vertino gaisro atvejais – 2024 m. net 74 proc. apklaustųjų nurodė žinantys, kaip elgtis tokioje situacijoje (žr. 2.10 lentelę).

Įdomu pastebėti, kad Vilniaus ir Utenos apskričių gyventojai – t. y. tie, kurių kaimynystėje yra Astravo atominė elektrinė – gerokai dažniau nei kitų apskričių gyventojai nurodė žinantys, kaip reikėtų elgtis Astravo AE avarijos atveju. Šis skirtumas leidžia daryti prielaidą, kad žinojimas yra susijęs su potencialios grėsmės suvokimu: gyventojai, kurie jaučiasi esantys arčiau galimos rizikos šaltinio, labiau domisi ir įsisavina atitinkamą informaciją apie veiksmus ekstremalios situacijos metu.

ATASKAITA APIE VIEŠOJO SAUGUMO BŪKLĘ LIETUVOJE

2.10. lentelė. Ar jūs žinotumėte, kaip elgtis nurodytų stichinių ar žmogaus sukeltų nelaimių metu?
2022–2024 m. (proc.)

	2022	2023	2024
Gaisro atveju	71	73	74
Stipraus vėjo (viesulo) metu	63	67	71
Potvynio atveju	51	53	54
Karo pavojaus atveju (šaudymo, sprogimų metu)	40	44	45
Evakuacijos atveju (gyventojų perkėlimas į saugesnę vietovę)	44	47	45
Astravo atominės elektrinės avarijos atveju	37	39	40

Panaši tendencija pastebima ir vertinant žinojimo pokyčius kitų grėsmių atžvilgiu. Pavyzdžiui, per trejus metus 8 procentiniais punktais padidėjo gyventojų, žinančių, kaip reikėtų elgtis stipraus vėjo atveju, dalis. Šį pokytį galima sieti su pastaraisiais metais dažniau pasitaikančiais stipraus vėjo atvejais, kai įvairiose šalies vietovėse dėl audrų buvo laikinai nutrauktas elektros tiekimas. Tokie patirti iššūkiai tikėtina paskatino gyventojus labiau domėtis pasirengimo ekstremalioms oro sąlygoms rekomendacijomis ir praktiniais veiksmais.

Vienas iš pagrindinių būdų didinti gyventojų žinias apie veiksmus, kurių reikėtų imtis atsidūrus ekstremaliose situacijose, yra mokymai. Analizuojant duomenis matyti, kad 2022–2024 m. laikotarpiu gyventojų, dalyvavusių ekstremaliųjų situacijų valdymo mokymuose, dalis padidėjo nuo 21 proc. iki 25 proc. Nors šis augimas nėra didelis, jis rodo teigiamą tendenciją – vis daugiau žmonių įsitraukia į praktinius pasirengimo veiksmus ir domisi saugaus elgesio principais. Vis dėlto didžioji dalis gyventojų (62 proc.) vis dar nėra dalyvavę tokiuose mokymuose, o 13 proc. teigė nežinantys, kad tokie mokymai apskritai vyksta.

Palyginti su visa šalies populiacija, mokymuose dalyvavę asmenys savo žinias apie elgesį ekstremaliųjų situacijų metu vertino gerokai pozityviau. Tai leidžia daryti prielaidą, kad praktiniai užsiėmimai reikšmingai prisideda prie gyventojų pasirengimo stiprinimo. Tuo tarpu prasčiausiai savo žinias vertino vyresnio amžiaus žmonės bei tie, kurie gyvena mažesniuose miesteliuose ar kaimo vietovėse. Didmiesčių gyventojai taip pat dažniau nurodė dalyvavę mokymuose, kuriuos organizavo jų darbovietės, o mažesnių miestelių ir kaimo vietovių gyventojai dažniau dalyvavo savivaldybių ar Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento organizuojuose mokymuose (žr. 2.11. lentelę).

2.11. lentelė. Ar kada nors dalyvavote mokymuose kaip elgtis ekstremaliosios situacijos metu?
2022–2024 m. (proc.)

	2022	2023	2024
Dalyvavo	21	25	25
Nedalyvavo	59	62	62
Nežinojo, kad tokie mokymai vyksta	20	13	13

Gyventojai informaciją apie stichines ar žmogaus sukeltas nelaimes gali rasti specialiai tam sukurtoje interneto svetainėje LT72.lt. Per pastaruosius metus žinomumas apie šią svetainę reikšmingai išaugo – nuo 39 proc. 2023 m. iki 49 proc. 2024 m. Toks pokytis rodo, kad visuomenės informuotumas apie valstybinių institucijų teikiamus šaltinius didėja. Svarbu, kad žmonės, kurie dalyvavo mokymuose kaip elgtis ekstremaliųjų situacijų atveju, gerokai dažniau nurodė žinantys šią svetainę nei tie, kurie mokymuose nedalyvavo (atitinkamai 65 proc. ir 46 proc.).

ATASKAITA APIE VIEŠOJO SAUGUMO BŪKLĘ LIETUVOJE

Tarp skirtingų amžiaus grupių išsiskiria jaunimas – būtent jauni žmonės dažniausiai teigė žinantys apie LT72.lt svetainę. Mažiausias informuotumo lygis stebimas tarp vyresnio amžiaus žmonių, taip pat tarp mažesnių miestelių ir kaimo vietovių gyventojų. Šie skirtumai leidžia daryti prielaidą, kad informacijos sklaida šiuo kanalu yra efektyvesnė tarp jaunesnio, aktyviau internetą naudojančio visuomenės segmento, tačiau dar išlieka poreikis stiprinti komunikaciją vyresnio amžiaus ir regionuose gyvenančių žmonių grupėse (žr. 2.12. lentelę).

2.12. lentelė Ar jūs žinote interneto svetainę LT72.lt? (proc.)

	2023	2024
Taip, žinau ir lankiausi	12	15
Taip, žinau, bet nesilankiau	27	34
Ne, nežinau	61	51

Papildomai vertinant gyventojų informuotumą apie perspėjimus nelaimių metu, galima pastebėti, kad pastaraisiais metais reikšmingai išaugo gyventojų, gaunančių pranešimus į savo mobilųjį telefoną, dalis. 2022–2024 m. laikotarpiu šis rodiklis padidėjo nuo 80 iki 90 proc. Nepaisant bendros teigiamos tendencijos, rečiausiai tokius pranešimus gauna vyresnio amžiaus žmonės bei tie, kurie gyvena mažesniuose miesteliuose ar kaimo vietovėse. Vis dėlto per vienerius metus šiose grupėse taip pat stebimas akivaizdus pagerėjimas – 66–80 metų amžiaus gyventojų, gaunančių perspėjamuosius pranešimus, dalis išaugo nuo 74 iki 84 proc. (žr. 2.13 lentelę).

2.13. lentelė Ar į savo mobilųjį telefoną gaunate pranešimus, perspėjančius apie nelaimes? (proc.)

	2022	2023	2024
Taip	82	84	90
Ne	15	13	8
Neturi mobiliojo telefono, nežino	3	3	2

2021–2024 m. laikotarpiu Lietuvos gyventojai vis aktyviau ėmė ruoštis stichinėms ir žmogaus sukeltoms nelaimėms. Pastebimas itin spartus pasirengimo priemonių turinčių žmonių skaičiaus augimas. 72 valandų atsargas turinčių žmonių dalis išaugo nuo 36 iki 53 proc., jodo tablečių – nuo 28 iki 35 proc., kvėpavimo apsaugos priemonių – nuo 15 iki 28 proc., o turinčių pritaikytą slėptuvę ar saugią vietą rūsyje – nuo 8 iki 26 proc. Augo ir gyventojų informuotumas apie pasirengimą ekstremalioms situacijoms: nuo 47 iki 52 proc. padidėjo dalis tų, kurie žino, kur ieškoti informacijos apie nelaimes; nuo 31 iki 36 proc. – gyventojų, žinančių artimiausios priedangos vietą; o turinčių veiksmų planą nelaimės atveju dalis pakilo nuo 15 iki 20 proc. Tuo pat metu šiek tiek sumažėjo išvykimo krepšį turinčių gyventojų dalis – nuo 18 iki 15 proc. (žr. 2.14 lentelę).

Ypatingas dėmesys pasirengimo kontekste skirtinas jodo tabletėms – apsaugos priemonei branduolinės avarijos atveju. Jodo tablečių turinčių gyventojų dalis Lietuvoje pamažu didėja, tačiau galimybės jas įsigyti nėra vienodos visoje šalyje. Pagal Sveikatos apsaugos ministerijos nustatytą tvarką, nemokamai jodo tablečių, gydytojo paskirtu receptu, vaistinėse gali įsigyti tik Vilniaus ir Utenos apskričių gyventojai, gyvenantys arčiausiai Astravo atominės elektrinės. Ši aplinkybė tikėtina ir prisideda prie didesnio šių regionų gyventojų pasirengimo bei informuotumo lygio.

ATASKAITA APIE VIEŠOJO SAUGUMO BŪKLĘ LIETUVOJE

2.14. lentelė. Ar jūs ką nors padarėte, kad apsaugotumėte savo artimuosius ir savo turtą stichinių ar žmogaus sukeltų nelaimių metu? Jei taip, kokių priemonių jūs ėmėtės? Galimi keli atsakymai (proc.)

	2021	2022	2023	2024
Turi būtinausių atsargų 72 val. (maisto, vandens, vaistų, higienos priemonių)	36	50	50	53
Žino, kur ieškoti informacijos apie pasiruošimą nelaimėms	-	-	47	52
Namuose yra įrengti autonominiai dūmų detektoriai	41	49	51	52
Žino, kur yra artimiausia priedanga prie mano namų ir (ar) darbovietės	-	-	31	36
Turiu jodo tablečių	28	30	33	35
Turi namuose gesintuvą	20	28	29	30
Turi namuose dujokaukę, respiratorių ar vatos ir marlės raiščiams pasiruošti	15	29	29	28
Turi pritaikytą namo rūsį, jei reiktų slėptis	8	29	28	26
Turi veiksmų planą kaip elgtis nelaimės atveju	-	15	17	20
Turi išvykimo krepšį su būtiniausiais daiktais ir dokumentais	-	18	15	15

Palyginti su visos šalies vidurkiu, prasčiau pasiruošę galimoms stichinėms ar žmogaus sukeltoms nelaimėms yra vyresnio amžiaus žmonės, taip pat mažesnių miestelių ir kaimo vietovių gyventojai. Tai gali būti siejama tiek su ribotesnėmis materialinėmis galimybėmis, tiek su menkesniu informacijos pasiekiamumu ar mažesniu grėsmės suvokimu.

Apskritai, šio laikotarpio duomenys rodo teigiamą pokytį: vis daugiau gyventojų imasi konkrečių veiksmų, kad būtų geriau pasirengę ekstremalioms situacijoms, rūpinasi būtiniausiomis atsargomis, apsaugos priemonėmis ir informacijos šaltiniais. Tai leidžia daryti išvadą, kad visuomenės atsparumas grėsmėms palaipsniui stiprėja.

Gyventojų požiūris į evakuaciją nelaimės atveju 2022–2024 m. laikotarpiu išliko gana stabilus. Dauguma respondentų visais tyrimo metais nurodė, kad sutiktų evakuotis: 2022 m. tokių buvo 63 proc., 2023 m. – 64 proc., o 2024 m. – 62 proc. Tuo pat metu nesutinkančiųjų evakuotis dalis šiek tiek sumažėjo – nuo 14 proc. 2022 m. iki 12 proc. 2023 ir 2024 m. Vis dėlto, nežinančių arba neatsakiusių respondentų dalis per trejus metus padidėjo – nuo 23 proc. iki 26 proc., kas rodo tam tikrą neapsisprendimo tendenciją visuomenėje.

Evakuotis labiau linkę gyventojai, gyvenantys daugiabučiuose, o rečiau – tie, kurie gyvena nuosavuose namuose. Tai galima aiškinti tuo, kad individualių namų savininkai dažniau turi galimybę likti vietoje, jaustis saugiau savo aplinkoje ar manyti, kad galėtų apsisaugoti savarankiškai. Geografiškai didžiausia ketinančių evakuotis dalis fiksuota Kaune ir Klaipėdoje, o mažiausiai linkę evakuotis – mažesnių miestelių ir kaimo vietovių gyventojai (žr. 2.15 lentelę). Tai leidžia manyti, kad miestų gyventojai dažniau pasitiki instituciniu reagavimu ir evakuacijos organizavimu, o kaimo vietovėse gyvenantys žmonės dažniau linkę pasikliauti savo jėgomis ir ištekliais, todėl evakuaciją gali vertinti kaip mažiau būtiną priemonę.

2.15. lentelė Ar sutiktumėte evakuotis nelaimės atveju? (proc.)

	2022	2023	2024
Sutiktų	63	64	62
Nesutiktų	14	12	12
Nežino / neatsakė	23	24	26

Ruošiantis gyventojų evakuacijai svarbu įvertinti ne tik jų apsisprendimą evakuotis, bet ir numatomą elgesį – ypač transporto priemonės pasirinkimą. Duomenys rodo, kad dauguma apklaustųjų nelaimės atveju rinktųsi evakuaciją nuosavu ar artimųjų transportu: 2022 m. – 63 proc., 2023 m. –

ATASKAITA APIE VIEŠOJO SAUGUMO BŪKLĘ LIETUVOJE

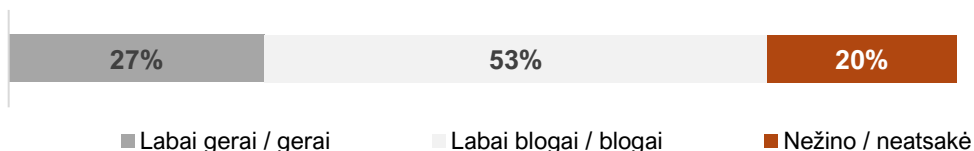
66 proc., o 2024 m. – 62 proc. Savivaldybės organizuojamą transportą kaip evakuacijos priemonę pasirinktų gerokai mažesnė dalis gyventojų – per trejus metus šis rodiklis svyravo nuo 15 iki 12 proc.

Tuo pat metu nežinančių arba neatsakiusių respondentų dalis didėjo 23 proc. (2022 m.) iki 26 proc. (2024 m.) (žr. 2.16 lentelę). Tai rodo, kad dalis visuomenės vis dar neturi aiškaus evakuacijos plano arba nėra susipažinusi su savivaldybių numatytais evakuacijos mechanizmais. Ši tendencija pabrėžia informavimo kampanijų ir aiškių veiksmų planų poreikį, siekiant užtikrinti, kad nelaimės atveju gyventojai žinotų, kaip ir kokiomis priemonėmis būtų evakuojami.

2.16. lentelė Koku transportu evakuotumėtės nelaimės atveju? (proc.)

	2022	2023	2024
Nuosavu arba artimųjų	63	66	62
Savivaldybės	14	15	12
Nežino / neatsakė	23	19	26

Vertinant gyventojų nuomonę apie valstybės ir savivaldybių institucijų pasirengimą ekstremalioms situacijoms, 2024 m. duomenys atskleidžia gana kritiškas visuomenės nuostatas. Tik 27 proc. gyventojų šį pasirengimą vertino teigiamai, daugiau nei pusė (53 proc.) – neigiamai, o penktadalis (20 proc.) respondentų neturėjo nuomonės arba į šį klausimą neatsakė (žr. 2.15 pav.).

2.15. pav. Kaip Jūs vertinate valstybės ir savivaldybių įstaigų pasirengimą ekstremalioms situacijoms? 2024 m. proc.

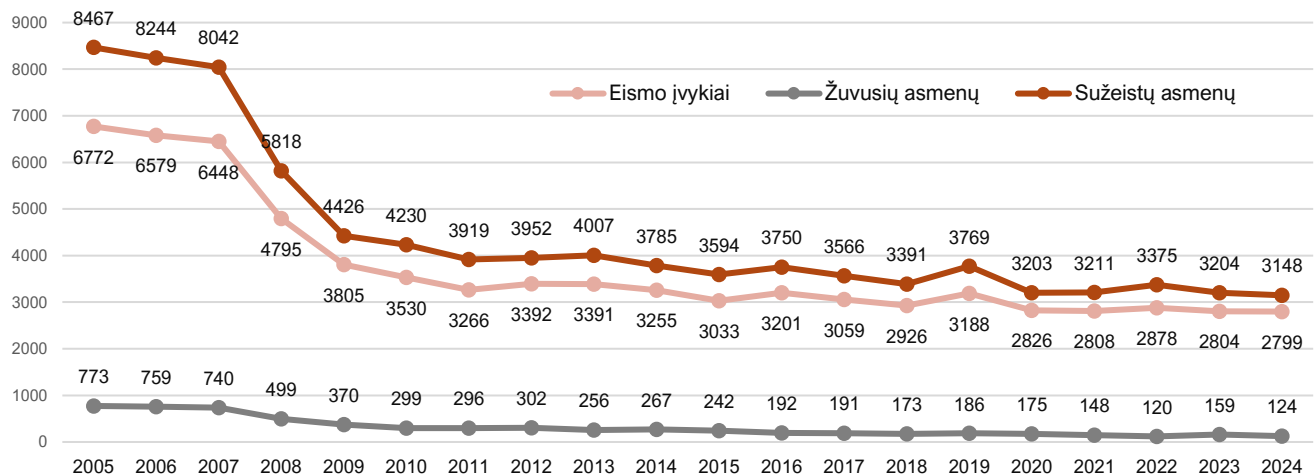
Pozityvesnį institucijų pasirengimo vertinimą pateikė jaunesni respondentai, o vyresni gyventojai dažniau buvo kritiški arba abejojantys. Tai gali būti siejama su tuo, kad jaunesni asmenys dažniau susiduria su informacija apie civilinę saugą skaitmeninėje erdvėje, geriau išmano institucijų komunikacijos priemones ar labiau pasitiki jų veiksmais ekstremalių situacijų metu. Tuo tarpu vyresni gyventojai, galimai turėdami mažiau tiesioginės informacijos arba remdamiesi ankstesne patirtimi, išlieka skeptiškesni institucijų pasirengimo vertinimams.

3. Eismo saugumo analizė

3.1. Pagrindiniai eismo saugumo rodikliai

Remiantis pastarųjų dešimtmečių gyventojų apklausų duomenimis, matyti (žr. 2.6. lentelę), kad eismo saugumo problemą gyventojai įvardijo kaip vieną iš trijų svarbiausių šalies viešojo saugumo problemų ir didžiausią grėsmę jų gyvenamojoje vietovėje keliančią problemą (2.5. pav.). 2007 m. net 69 proc. apklaustųjų šią problemą nurodė svarbiausia, tuo metu antroje ir trečioje vietoje buvusias nepilnamečių nusikaltimų ir korupcijos problemas svarbiausiomis įvardijo trečdaliu mažiau apklaustųjų. Atkreiptinas dėmesys, kad nuo 2008 m. pradėjo mažėti eismo saugumo aktualumas, tačiau 2018–2019 m. apklausų duomenys rodo, kad šios problemos svarba vėl auga – ji gyventojų manymu yra antroji pagal svarbą viešojo saugumo problema po korupcijos. Pastaraisiais metais eismo saugumas nebėra įvardinamas kaip vienas iš pagrindinių viešojo saugumo iššūkių (2022 m. – 20 proc., o 2023-2024 m. 15 proc. Lietuvos gyventojų eismo saugumą priskyrė pagrindinėms problemoms).

Panašios mažėjimo tendencijos matyti ir analizuojant Lietuvos kelių policijos tarnybos duomenis apie eismo įvykius, kurių metu nukentėjo žmonės. 2024 m. Lietuvoje iš viso užregistruoti 2799 eismo įvykiai, jų metu žuvo 124 žmonės, dar 3148 buvo sužeisti (žr. 3.1 pav.). Lyginant su 2023 m. pastebima, kad 2024 m. 22 proc. sumažėjo žuvusių skaičius (2023 m. – 159, 2024 m. – 124). Teigiama, kad 2023 m. išsiskyrė sudėtingais eismo įvykiais, per kuriuos dalyvavo daug žmonių ir žuvo daugiau eismo dalyvių, todėl bendras žuvusiųjų skaičius išaugo. Tuo tarpu 2024 m., nesant masinių avarijų, žuvusiųjų skaičius buvo panašus į 2022 m. fiksuotą rodiklį⁶⁵. Lyginant pastarųjų penkerių metų duomenis, pastebima teigiama tendencija – nuo 2020 m. žuvusiųjų skaičius sumažėjo 29 proc.

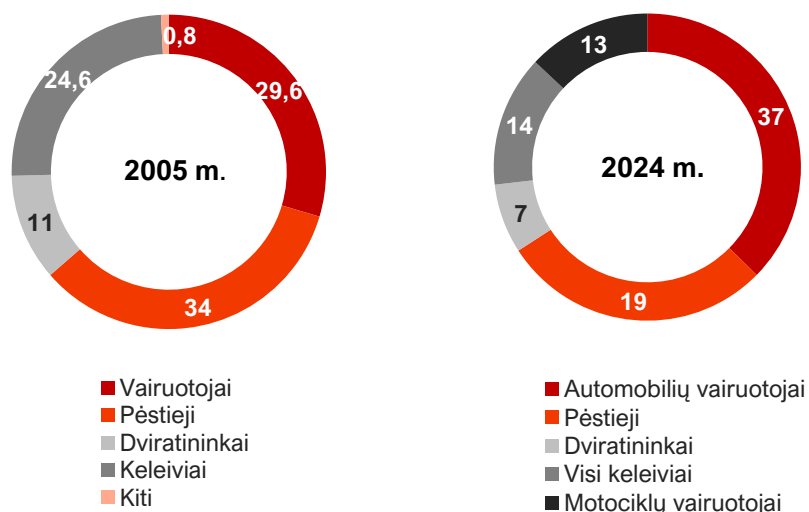
3.1. pav. Eismo įvykiai, jų metu žuvę ir sužeisti žmonės (2005–2024 m.)

⁶⁵ Transporto kompetencijų agentūra. (2024). Eismo įvykių statistika 2024 [PDF]. Transporto kompetencijų agentūra. Prieiga per https://tka.lt/wp-content/uploads/2023/03/Eismo-ivykiu-statistika-2024_compressed.pdf

Sužeistųjų skaičius išliko panašus, tačiau pastebima teigiama tendencija – 2024 m. fiksuotas mažiausias sužeistųjų eismo dalyvių skaičius per visą lyginamąjį laikotarpį (3148). Per pastaruosius dvidešimt metų matyti akivaizdžios teigiamos tendencijos – palyginti su 2005 m., eismo įvykių skaičius sumažėjo 59 proc., žuvusiųjų – net 84 proc., o sužeistųjų – 63 proc.

3.2. Eismo įvykiuose nukentėję eismo dalyviai

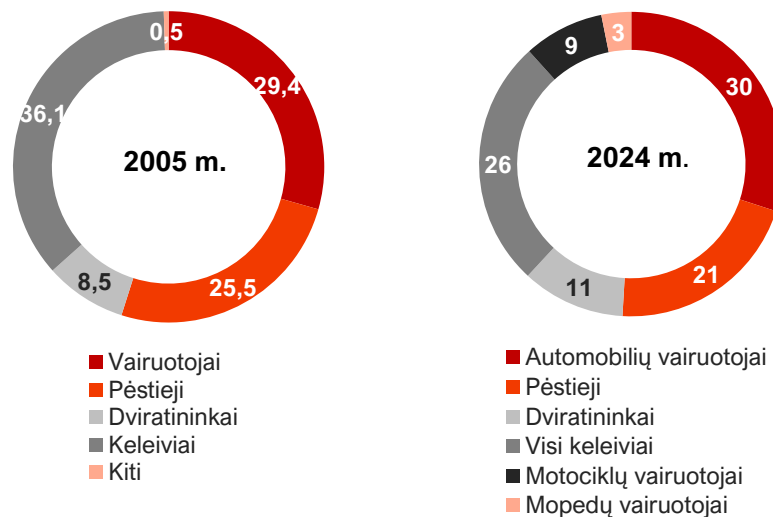
Detaliau panagrinėsime, kaip kito žuvusių ir sužeistų žmonių kiekis pagal jų statusą eismo įvykiuose. Nemaža dalis žuvusiųjų buvo automobilių vairuotojai (2005 m. jie sudarė 30 proc., o 2024 m. – 37 proc.), pėstieji (2005 m. jie sudarė 34 proc., o 2024 m. – 19 proc.) ir keleiviai – atitinkamai 25 ir 14 proc. (žr. 3.2. pav. ir priedo 3. pav.).

3.2. pav. Eismo įvykiuose žuvę žmonės 2005 ir 2024 m. (proc.)

Lyginant 2005 ir 2024 metų duomenis, matyti, kad pagrindinės eismo įvykiuose sužeistųjų grupės iš esmės nepasikeitė – kaip ir anksčiau, daugiausia nukentėjo automobilių vairuotojai bei keleiviai. 2005 m. keleiviai sudarė 36 proc., o vairuotojai – 29 proc. visų sužeistųjų. 2024 m. šių dviejų grupių pasiskirstymas šiek tiek pakito: vairuotojai sudaro 30 proc., o keleiviai – 26 proc. Tuo tarpu pėsčiųjų dalis sumažėjo nuo 26 iki 21 proc., dviratininkų padidėjo nuo 9 iki 11 proc. (žr. 3.3. pav. ir priedo 4. pav.).

ATASKAITA APIE VIEŠOJO SAUGUMO BŪKLĘ LIETUVOJE

3.3. pav. Eismo įvykiuose sužeisti žmonės 2005 ir 2024 m. (proc.)

2024 m. Lietuvoje iš viso užregistruoti 582 eismo įvykiai, kurių metu nukentėjo vaikai: žuvo 4, 598 buvo sužeisti. Eismo įvykiai, kuriuose nukentėjo vaikai sudaro 21 proc. tarp visų eismo įvykių, vaikai sudaro 3 proc. visų žuvusiųjų ir 19 proc. visų sužeistųjų. Pastaraisiais metais matyti akivaizdžios teigiamos tendencijos – palyginti su 2005 m., eismo įvykių, kurių metu nukentėjo vaikai, skaičius sumažėjo nuo 1527 iki 582, t. y. 62 proc., žuvusiųjų – 95 proc., o sužeistųjų – 64 proc. Atkreiptinas dėmesys, kad per dvidešimt metų laikotarpį nuolat mažėjo eismo įvykių, kuriuose žuvo vaikai, o 2022 m. ir 2024 m. – šis rodiklis buvo mažiausias. Išimtis buvo 2023 m., kai žuvusių vaikų skaičius reikšmingai išaugo (žr. 3.1. lentelę).

3.1. lentelė. Eismo įvykiai, kurių metu nukentėjo vaikai 2005–2024 m.

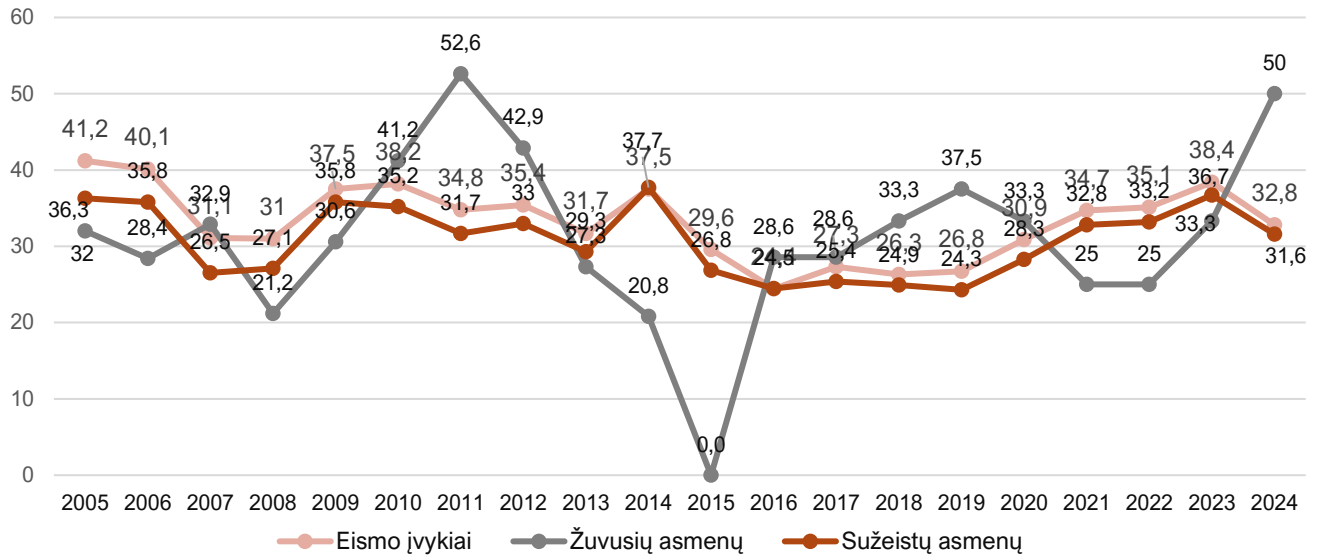
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Eismo įvykiai	1527	1446	1419	1021	857	761	676	659	681	621	548
Žuvę	74	65	70	33	36	17	19	14	11	23	12
Sužeisti	1672	1581	1584	1142	899	815	719	697	738	613	611

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Eismo įvykiai	573	567	517	557	450	521	526	538	582
Žuvę	7	7	9	8	6	8	4	15	4
Sužeisti	605	607	554	609	492	552	569	561	598

Svarbu ir tai, kad trečdalis visų eismo įvykių, kurių metu nukentėjo vaikai, kilo dėl jų pačių neatsargaus elgesio: 2005 m. tokių įvykių buvo net 41 proc., po to keletą metų mažėjo, o 2010 m. jų dalis išaugo iki 38 proc., po to dar kartą išaugo 2014 m., 2019 m. sumažėjo iki 27 proc., tačiau per pastaruosius keturis metus vėl pakilo (2021 m. - 35 proc.; 2022 m. - 35 proc.; 2023 – 38 proc.; 2024 – 33)

Dėl pačių vaikų neatsargumo 2024 m. žuvusiųjų dalis buvo 50 proc. (2 vaikai iš 4). Per pastaruosius dvidešimt metų ši dalis mažiausia buvo 2015 m. (nebuvo nė vieno dėl savo kaltės žuvusio vaiko), o 2011 m. ji išaugo net iki 53 proc., t. y. 10 vaikų iš 19 žuvo dėl pačių neatsargaus elgesio. Atitinkamai sužeistųjų dalis kito nuo 36 proc. 2005 m. iki 32 proc. 2024 m. (žr. 3.4. pav.).

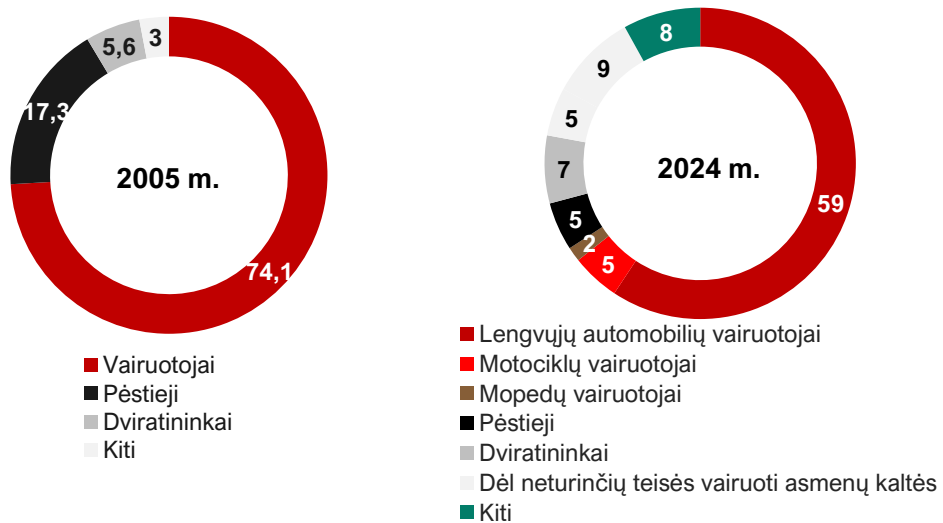
ATASKAITA APIE VIEŠOJO SAUGUMO BŪKLĘ LIETUVOJE

3.4. pav. Dėl pačių vaikų neatsargumo kilę eismo įvykiai (dalis nuo visų įvykių, kuriuose nukentėjo vaikai, proc.) 2005–2024 m.

3.3. Eismo įvykių kaltininkai

Dauguma eismo įvykių, kurių metu nukentėjo žmonės, kilo dėl vairuotojų kaltės. 2005 m. vairuotojai sukėlė 74 proc. eismo įvykių, o 2024 m. jų dalis sumažėjo iki 66 proc., tuo pačiu laikotarpiu nuo 17 iki 5 proc. sumažėjo eismo įvykių, kurių kaltininkai buvo pėstieji (žr. 3.5 pav. ir priedo 4 lentelę).

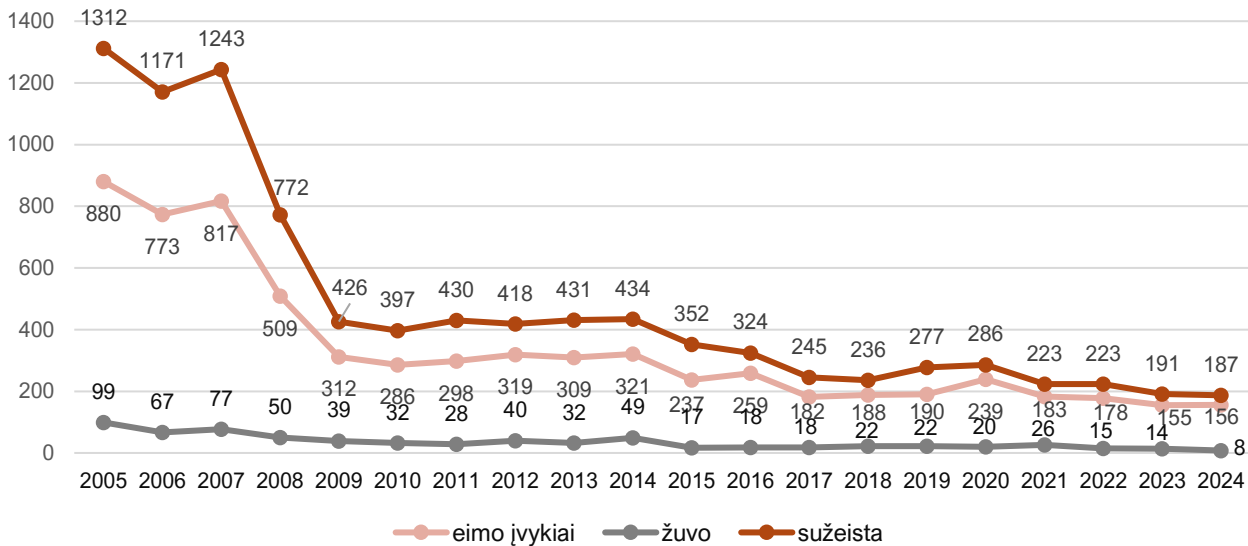

3.5. pav. Eismo įvykių kaltininkai⁶⁶ (dalis nuo visų kaltininkų, proc.) 2005 ir 2024 m.

⁶⁶ Nuo 2015 m. teikiama detalesnė informacija apie eismo įvykių kaltininkus.

3.3.1. Eismo įvykiai kilę dėl neblaivių vairuotojų kaltės

2024 m. dėl neblaivių vairuotojų kaltės įvyko 156 eismo įvykiai (t. y. 7 proc. visų eismo įvykių kilusių dėl vairuotojų kaltės), jų metu žuvo 8 žmonės (t. y. 8 proc. visų žuvusiųjų), dar 187 asmenys (t. y. 7 proc. visų sužeistųjų) buvo sužeisti. Lyginant pastarųjų dvidešimties metų statistinius duomenis, matyti akivaizdžios teigiamos tendencijos – nuo 2005 m. dėl neblaivių vairuotojų kaltės įvykusių eismo įvykių sumažėjo 82 proc., jų metu žuvusiųjų – 92 proc., o sužeistųjų – net 86 proc. (žr. 3.6. pav.).

3.6. pav. Dėl neblaivių vairuotojų kaltės kilę eismo įvykiai, jų metu žuvę ir sužeisti žmonės (2005 – 2024 m.)

Analizuojant pastarųjų dešimtmečių tendencijas, matyti, kad šioje srityje svarbūs 2007–2008 metai. Iki 2007 m. minėti rodikliai, susiję su eismo įvykiais, kilusiais dėl neblaivių vairuotojų kaltės, blogėjo. Nuo 2008 m. visi eismo saugumo rodikliai pradėjo gerėti. Tikėtina, kad tam turėjo įtakos socialinės reklamos kampanijos „Karas keliuose“, parodančios neblaivių vairuotojų sukeltų eismo įvykių padarinius.

Šalia palyginimo absoliučiais skaičiais, kur matomos akivaizdžios teigiamos tendencijos, galimas ir kitas palyginimas santykiniais dydžiais. Svarbu išsiaiškinti, ar tiriamuoju laikotarpiu kito santykis tarp neblaivių vairuotojų sukeltų eismo įvykių bei jų metu žuvusių ir sužeistų asmenų skaičiaus. Per pastaruosius dvidešimt metų 100–tui eismo įvykių tenkanti žuvusių ir sužeistų žmonių dalis mažai pakito: vidutiniškai kasmet dėl šimto neblaivių vairuotojų kaltės žūva 10 ir sužalojami 136 žmonės (žr. 3.2 lentelę).

Žuvusiųjų skaičius, tenkantis 100-ui tokių įvykių, pirmojo laikotarpio dešimtmetyje svyravo tarp 9–15 asmenų, o 2014 m. pasiekė aukščiausią reikšmę (15,3). Nuo 2015 m. ryškėja nuosekli mažėjimo tendencija: rodikliai stabiliai krito, o 2024 m. fiksuotas mažiausias per visą analizuojamą laikotarpį žuvusiųjų skaičius – 5,1. Sužeistųjų skaičiaus dinamika yra kitokia – nors 2005–2008 m. siekė apie 150 asmenų, vėliau sumažėjo ir svyravo tarp 120–145. Pastaruosius penkerius metus stebima mažėjimo tendencija, 2024 m. rodiklis taip pat pasiekė žemiausią reikšmę (119,9). Taigi, per du dešimtmečius žuvusiųjų skaičius ženkliai sumažėjo, o sužeistųjų skaičius kito mažiau nuosekliai, tačiau ilgainiui taip pat rodo mažėjimo tendenciją.

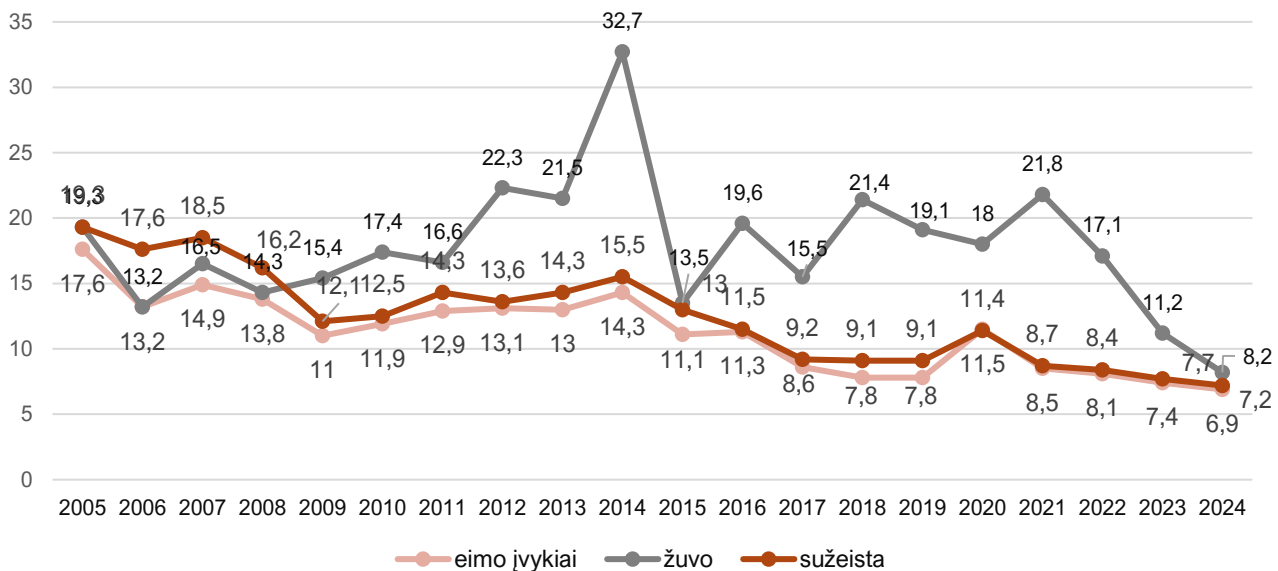
ATASKAITA APIE VIEŠOJO SAUGUMO BŪKLĘ LIETUVOJE

3.2. lentelė. 100–tui eismo įvykių, kilusių dėl neblaivių vairuotojų kaltės, tenkantis žuvusių ir sužeistų asmenų kiekis 2005–2024 m.

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Žuvusiųjų	11,3	8,7	9,4	9,8	12,5	11,2	9,4	12,5	10,4	15,3
Sužeistųjų	149,1	151,5	152,1	151,7	136,5	138,8	144,3	131	139,5	135,2

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Žuvusiųjų	7,2	6,9	9,9	11,7	11,6	8,4	14,2	8,4	9,03	5,1
Sužeistųjų	148,5	125,1	134,6	125,5	145,8	119,7	121,9	125,3	123,2	119,9

Kitas svarbus dalykas – visuomenėje vyrauja nuomonė, kad pagrindiniai eismo įvykių kaltininkai yra neblaivūs vairuotojai. Išanalizavus pastarųjų dvidešimties metų duomenis, matyti, kad šis teiginys yra klaidingas. 2024 m. neblaivūs vairuotojai sukėlė tik 6,9 proc. visų dėl vairuotojų kaltės kilusių eismo įvykių. Įprastai neblaivių vairuotojų sukeltų eismo įvykių pasekmės gan sunkios – dėl jų kaltės kiekvienais metais žūsta nuo penktadalio ir trečdalis visų žuvusiųjų per eismo įvykius dėl vairuotojų kaltės. Tiriamuoju laikotarpiu buvo teigiamų tendencijų, pvz., 2024 m. šis rodiklis smarkiai nukrito iki 8,2 proc. (žr. 3.7 pav.).

3.7. pav. Dėl neblaivių vairuotojų kaltės kilusių eismo įvykių ir jų metu nukentėjusių dalis, (2005–2024 m.) proc.

Lyginant pastarųjų dvidešimties metų duomenis, matyti dar kelios teigiamos tendencijos: nuo 17,6 iki 6,9 proc. sumažėjo eismo įvykių, kilusių dėl neblaivių vairuotojų kaltės, dalis, palyginti su visais dėl vairuotojų kaltės kilusiais eismo įvykiais, ir nuo 19,3 iki 7,2 proc. sumažėjo sužeistų asmenų dalis, palyginti su visais nukentėjusiais asmenimis. Iki 2023 – 2024 m. pastebimo teigiamo poslinkio žuvusiųjų atveju nėra: 2015 m. šis rodiklis buvo 19,3 proc., o 2021 m. – 21 proc., tačiau 2023 – 2024 m. rodiklis sumažėjo iki 11,2 – 8,2 proc.

3.3.2. Eismo įvykiai kilę dėl neblaivių pėsčiųjų ir dviratininkų kaltės

2024 m. užregistruoti 27 eismo įvykiai dėl neblaivių pėsčiųjų kaltės (t. y. 18,5 proc. visų eismo įvykių dėl pėsčiųjų kaltės), jų metu žuvo 3, sužeisti 29. Ilguoju laikotarpiu stebimos mažėjimo tendencijos – palyginti su 2005 m., eismo įvykių dėl neblaivių pėsčiųjų kaltės sumažėjo nuo 151 iki 27, t. y. 82 proc., žuvusiųjų – nuo 16 iki 3, t. y. net 81 proc., sužeistųjų – nuo 145 iki 29, t. y. net 80 proc. (žr. 3.3 lentelę)

3.3. lentelė. Eismo įvykiai, kilę dėl neblaivių pėsčiųjų kaltės 2005–2024 m.

	2005	2010	2015	2020	2022	2023	2024
Eismo įvykiai	151	118	50	38	27	25	27
Žuvę	16	19	4	8	3	4	3
Sužeisti	145	104	47	33	24	22	29
Neblaivių pėsčiųjų dalis nuo visų atvejų, proc.							
	2005	2010	2015	2020	2022	2023	2024
Eismo įvykiai	13	22,6	18,9	23,5	18,5	13,4	18,5
Žuvę	8,4	26	15,4	32	23,1	22,2	15
Sužeisti	14,3	21,7	18,9	23	16,7	12,2	21,5

Palyginti su pėsčiaisiais, dviratininkai 2024 m. rečiau tapo eismo įvykio kaltininkais. 2024 m. užregistruoti 22 eismo įvykiai (t. y. 11,8 proc. visų eismo įvykių dėl dviratininkų kaltės), jų metu nežuvo nė vienas žmogus žuvo, bet 22 buvo sužeisti. Šiuo atveju taip pat matyti teigiamos tendencijos – palyginti su 2005 m., eismo įvykių dėl neblaivių dviratininkų kaltės sumažėjo nuo 55 iki 22, sužeistųjų – nuo 55 iki 22, o žuvusiųjų – nuo 3 iki 0 (žr. 3.4. lentelę).

3.4. lentelė. Eismo įvykiai, kilę dėl neblaivių dviratininkų kaltės 2005–2024 m.

	2005	2010	2015	2020	2022	2023	2024
Eismo įvykiai	55	48	28	31	32	26	22
Žuvę	3	3	2	0	1	1	0
Sužeisti	55	47	27	32	33	25	22
Neblaivių dviratininkų dalis nuo visų atvejų, proc.							
	2005	2010	2015	2020	2022	2023	2024
Eismo įvykiai	10,5	20,4	20,1	17,3	14,9	12,1	11,8
Žuvę	6	16,7	20	0	25	14,3	0
Sužeisti	10,8	21	19,4	18,2	14,5	11,1	11,2

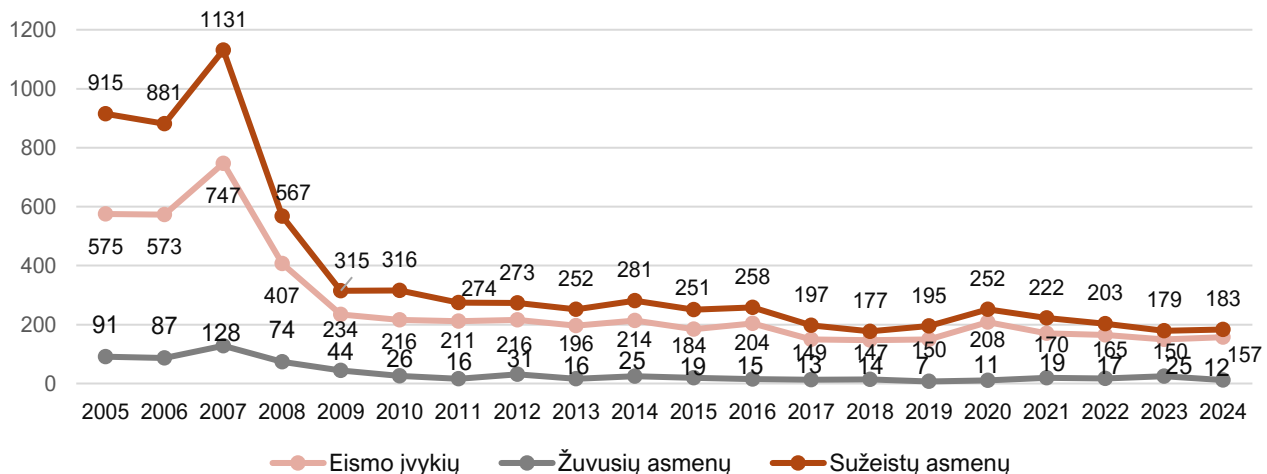
3.3.3. Eismo įvykiai, kilę dėl pradedančiųjų vairuotojų ir neturinčių teisės vairuoti transporto priemonę asmenų kaltės

Pastaruoju metu vis dažniau atkreipiamas dėmesys į dėl jaunų (amžiumi ir vairavimo stažu) vairuotojų bei asmenų, neturinčių teisės vairuoti transporto priemonės, kaltės kilusius eismo įvykius ir jų sukeltas pasekmes. 2024 m. užregistruoti 246 eismo įvykiai dėl pradedančiųjų vairuotojų kaltės (t. y. 11 proc. visų eismo įvykių kilusių dėl vairuotojų kaltės), jų metu žuvo 10 žmonių (t. y. 10,3 proc. visų žuvusiųjų dėl vairuotojų kaltės), sužeisti 284 žmonės (t. y. 10,9 proc. visų sužeistųjų dėl vairuotojų kaltės). Per pastaruosius devynerius⁶⁷ metus buvo stebimos teigiamos tendencijos – palyginti su 2016 m., eismo įvykių dėl tokių asmenų kaltės sumažėjo nuo 278 iki 246, sužeistųjų – nuo 354 iki 284. Žuvusiųjų skaičius išliko panašus (žr. 3.5. lentelę).

3.5. lentelė. Eismo įvykiai, kilę dėl pradedančiųjų vairuotojų kaltės 2016–2024 m.

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Eismo įvykiai	278	285	279	260	238	221	198	236	246
Žuvę	12	16	19	13	13	8	14	16	10
Sužeisti	354	362	346	395	305	281	237	275	284

2024 m. užregistruoti 157 eismo įvykiai dėl neturinčiųjų teisės vairuoti transporto priemonės kaltės, jų metu žuvo 12 žmonių, dar 183 buvo sužeisti. Pažymėtina, kad 2023 metais eismo įvykiuose, kuriuos sukėlė neturintys teisės vairuoti asmenys, žuvo daugiausiai žmonių nuo 2014 metų, nors pačių eismo įvykių nepadaugėjo. Visgi tiriamuoju laikotarpiu buvo stebimos teigiamos tendencijos – palyginti su 2005 m., eismo įvykių dėl tokių asmenų kaltės sumažėjo nuo 575 iki 157, t. y. net 73 proc., žuvusiųjų – nuo 91 iki 12, t. y. net 87 proc., sužeistųjų – nuo 915 iki 183, t. y. 80 proc. Svarbu ir tai, kad visi šie rodikliai beveik kasmet mažėjo (žr. 3.8. pav.).

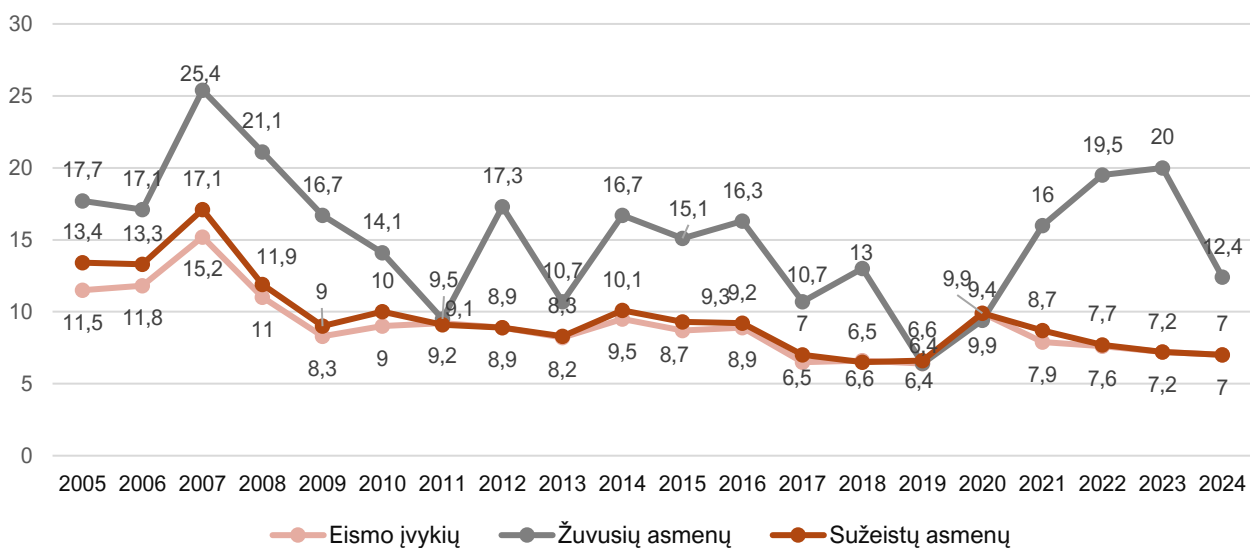

3.8. pav. Eismo įvykiai kilę dėl neturinčiųjų teisės vairuoti transporto priemonės, jų metu žuvę ir sužeisti žmonės (2005–2024 m.)

⁶⁷ Ši informacija Lietuvos kelių policijos tarnybos suvestinėse skelbiama nuo 2016 m.

ATASKAITA APIE VIEŠOJO SAUGUMO BŪKLĘ LIETUVOJE

2024 m. asmenys, neturėję teisės vairuoti transporto priemonės, sukėlė 7 proc. visų eismo įvykių kilusių dėl vairuotojų kaltės, jų metu žuvo 12,4 proc. visų žuvusiųjų, buvo sužaloti 7 proc. visų sužeistųjų. Taip pat domėtasi, kaip ši dalis kito tiriamuoju laikotarpiu. Šiuo atveju matyti panašios mažėjimo tendencijos kaip ir lyginimo absoliučiais skaičiais atveju. Palyginti su 2005 m. tokių asmenų sukeltų eismo įvykių dalis sumažėjo nuo 11,5 iki 7 proc., sužeistųjų – nuo 13,4 iki 7 proc., o žuvusiųjų – nuo 17,7 iki 12,4 proc. (žr. 3.9. pav.). Svarbu paminėti, kad nors neturinčių teisės vairuoti asmenų sukelti eismo įvykiai sudaro santykinai mažą dalį nuo visų eismo įvykių kilusių dėl vairuotojų kaltės, tačiau jų žala padaroma didelė. Pvz., 2007 m. dėl tokių vairuotojų kaltės žuvo ketvirtadalis visų eismo įvykiuose žuvusiųjų, 2008 m. – penktadalis. Taigi per visą lyginamąjį laikotarpį 2007 m. rodikliai buvo patys didžiausi, o 2019 m. – patys mažiausi, o 2021 m. matomas ryškus rodiklio augimas ir jis tęsiasi 2022 – 2023 m., 2024 m. sumažėjo iki 12,4.

3.9. pav. Neturinčių teisės vairuoti transporto priemonės asmenų sukelti eismo įvykiai, jų metu žuvę ir sužeisti asmenys, palyginti su visais atvejais dėl vairuotojų kaltės 2005–2024 m. (proc.)

Svarbus ir dar vienas rodiklis – santykis tarp neturinčių teisės vairuoti transporto priemonės asmenų sukeltų eismo įvykių bei jų metu žuvusių ir sužeistų asmenų skaičiaus. Skirtingai nei anksčiau aptartų eismo įvykių, kilusių dėl neblaivių asmenų, atveju, čia per pastaruosius dvidešimt metų 100-tui eismo įvykių tenkantis žuvusių ir sužeistų asmenų skaičius nebuvo toks stabilus: vidutiniškai kasmet dėl šimto neturinčių teisės vairuoti transporto priemonės asmenų kaltės žuvo 12 žmonių ir sužaloti 133 žmonės (žr. 3.6. lentelę). Prasčiausia situacija buvo 2007–2009 m., o nuo 2016 m. ji pastebimai pagerėjo. Remiantis 2019–2024 m. duomenimis, žuvusiųjų skaičius, tenkantis 100-ai eismo įvykių, kilusių dėl neturinčių teisės vairuoti asmenų kaltės, pasižymi dideliais svyravimais. 2019–2020 m. jis buvo vienas mažiausių per analizuotą laikotarpį (4,7–5,2), tačiau 2021–2023 m. vėl padidėjo, 2023 m. pasiekdamas aukščiausią reikšmę (16,7). 2024 m. rodiklis sumažėjo iki 7,6. Tuo tarpu sužeistųjų skaičius šiuo laikotarpiu kito nuosaikiau – svyravo tarp 116,6 ir 130,6, išlaikydamas bendrą mažėjimo tendenciją.

ATASKAITA APIE VIEŠOJO SAUGUMO BŪKLĘ LIETUVOJE

3.6. lentelė. 100–tui eismo įvykių, kilusių dėl neturinčių teisės vairuoti transporto priemonės asmenų kaltės, tenkantis žuvusių ir sužeistų asmenų kiekis 2005–2024 m.

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Žuvusiųjų	15,8	15,2	17,1	18,2	18,8	12,0	7,6	14,4	8,2	11,7
Sužeistųjų	159,1	153,8	151,4	139,3	134,6	146,3	129,9	126,4	128,6	131,3

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Žuvusiųjų	10,3	7,4	8,7	9,5	4,7	5,2	11,2	10,2	16,7	7,6
Sužeistųjų	136,4	126,5	132,2	120,4	130,0	121,2	130,6	122,9	119,3	116,6

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad per pastaruosius dvidešimt metų sumažėjo eismo įvykių, jų metu žuvusių ir sužeistų asmenų dėl neblaivių, neturinčių teisės vairuoti transporto priemonės asmenų kaltės.

2024 m. įvyko 61 eismo įvykiai (t. y. 38,9 proc. visų eismo įvykių dėl neturinčių teisės vairuoti asmenų kaltės), jų metu 5 žmonės žuvo (t. y. 41,7 proc. visų žuvusiųjų dėl neturinčių teisės vairuoti asmenų kaltės). Aptariamais metais taip pat buvo sužeisti 75 asmenys (t. y. 41 proc. visų sužeistųjų dėl neturinčių teisės vairuoti asmenų kaltės) (žr. 3.7. lentelę).

3.7. lentelė. Eismo įvykiai, kilę dėl neblaivių neturinčių teisės vairuoti transporto priemonės asmenų kaltės 2005–2024 m

	2005	2010	2015	2020	2022	2023	2024
Eismo įvykiai	262	98	92	94	74	65	61
Žuvę	26	8	6	8	9	7	5
Sužeisti	410	146	140	112	84	75	75

Neblaivių vairuotojų dalis nuo visų atvejų, proc.

	2005	2010	2015	2020	2022	2023	2024
Eismo įvykiai	45,7	46,4	50	45,2	44,6	43,3	38,9
Žuvę	28	33,3	31,6	72,7	52,9	28	41,7
Sužeisti	44,9	46,2	55,8	44,4	41,2	41,8	41

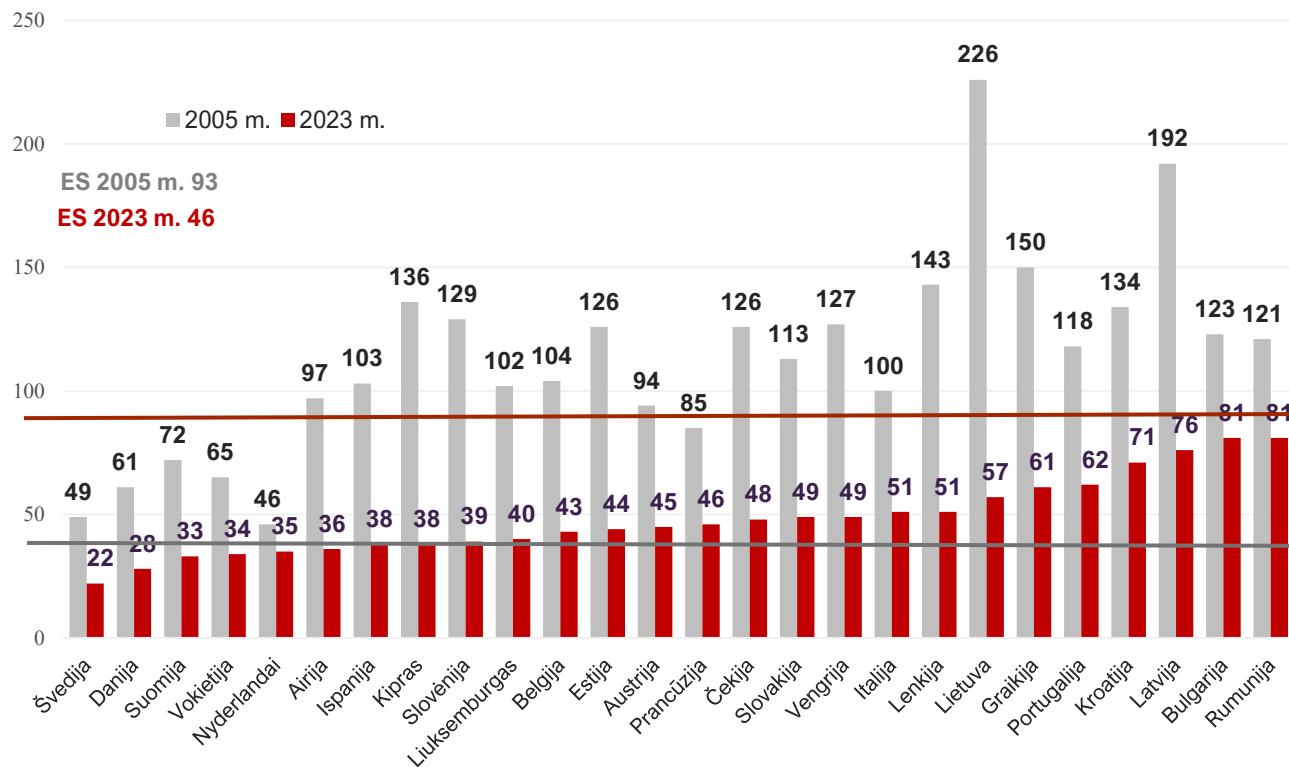
Lyginamuoju laikotarpiu matyti kelios tendencijos. Viena teigiama – daugiau nei 3 kartus sumažėjo eismo įvykių skaičius kilęs dėl neblaivių, neturinčių teisės vairuoti transporto priemonės asmenų kaltės. Palyginti su 2005 m., tokių asmenų sukeltų eismo įvykių sumažėjo nuo 262 iki 61, t. y. net 77 proc., žuvusių asmenų – nuo 26 iki 5, t. y. net 80,8 proc., sužeistų asmenų – nuo 410 iki 75 t. y. 81,7 proc.

3.4. Lietuvos eismo saugumo situacija kitų Europos Sąjungos šalių narių kontekste

Lietuvos eismo saugumo situacija nagrinėjama ir platesniame kitų Europos Sąjungos (ES) šalių narių kontekste. Analizuojami Eurostato duomenys apie skirtingose šalyse eismo įvykiuose žuvusių žmonių skaičių, tenkanti 1 mln. gyventojų. Lyginant Lietuvos ir kitų ES šalių narių eismo saugumo rodiklius matyti, kad situacija mūsų šalyje buvo viena prasčiausių. 2005 m. Lietuvoje 1 mln. gyventojų teko 226

ATASKAITA APIE VIEŠOJO SAUGUMO BŪKLĘ LIETUVOJE

eismo įvykiuose žuvusių asmenų, t. y. 2,5 karto daugiau nei lyginamų metų ES šalių narių vidurkis (93). Pastebimai prastesnis šis rodiklis buvo ir kitose kaimyninėse šalyse: Latvijoje (192), Lenkijoje (143) ir Estijoje (126), taip pat Graikijoje (150), Kipre (136) ir Kroatijoje (134) (žr. 3.10. pav.).

3.10. pav. Eismo įvykiuose žuvusių asmenų skaičius 1 mln. gyventojų ES šalyse narėse⁶⁸

Lyginant su kitomis ES šalimis narėmis, eismo saugumo situacija Lietuvoje pradėjo gerėti nuo 2008 m. Tais metais eismo įvykiuose žuvusiųjų rodiklis Lietuvoje sumažėjo iki 148, atitinkamai Kroatijoje jis buvo 150, Lenkijoje – 143, Rumunijoje – 142, Latvijoje ir Bulgarijoje – 139, o Graikijoje – 148. Pastaruosius aštuonerius metus (išskyrus 2019 m.) Lietuvoje buvo stebimos gerėjimo tendencijos, o 2022 m. eismo įvykiuose žuvusių žmonių skaičius 1 milijonui gyventojų sumažėjo iki 43, tuo metu ES vidurkis buvo 46. Per devyniolika metų tai pirmas kartas, kai Lietuvoje žuvusiųjų žmonių skaičius 1 milijonui gyventojų buvo mažesnis nei ES vidurkis. Tačiau 2023 m. žuvusiųjų skaičius pakilo iki 51 ir viršijo ES vidurkį (46).

2023 m. Lietuvoje šis rodiklis buvo žemesnis už 6 ES nares: Rumuniją (81), Bulgariją (81), Latviją (76), Kroatiją (71), Portugaliją (62), Graikiją (61), (žr. 3.8. lentelę).

Per pastaruosius devyniolika metų eismo saugumo situacija beveik visose lyginamose ES šalyse narėse gerėjo. Didžiausi teigiami pokyčiai lyginant 2005 ir 2023 m. matyti Lietuvoje (nuo 226 iki 57, t. y.

⁶⁸ Apibendrinti duomenys apie visas ES šalis nares yra tik iki 2023 m.

ATASKAITA APIE VIEŠOJO SAUGUMO BŪKLĘ LIETUVOJE

75 proc.), Kipre (nuo 136 iki 38, t.y. 72 proc.), Slovėnijoje (nuo 129 iki 39 t. y. 70 proc.), Estijoje (nuo 126 iki 44 t. y. 65 proc.), Lenkijoje (nuo 143 iki 51 t. y. 64 proc.).⁶⁹

3.8. lentelė. Eismo įvykiuose žuvusių asmenų skaičius 1 mln. gyventojų 2005–2023 m. ⁷⁰

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Airija	97	87	78	64	53	47	41	35	41	43	36
Austrija	94	88	83	82	76	66	62	63	54	51	56
Belgija	104	102	101	88	88	77	78	70	65	64	65
Bulgarija	123	135	131	139	118	105	89	82	83	90	98
Čekija	126	104	119	104	86	77	74	71	62	61	70
Danija	61	56	75	74	55	46	40	30	34	33	31
Estija	126	152	146	98	73	59	76	65	61	59	51
Graikija	150	149	144	139	129	112	103	92	79	72	73
Ispanija	103	94	86	68	59	53	44	41	36	36	36
Italija	100	96	87	79	71	70	65	62	57	52	56
Kipras	136	112	114	104	89	73	85	61	51	52	67
Kroatija	134	138	139	150	124	99	97	91	86	73	82
Latvija	192	177	184	139	112	103	86	85	88	106	95
Lenkija	143	137	146	143	120	102	109	93	87	84	77
Lietuva	226	223	219	148	110	95	97	99	86	91	83
Liuksemburgas	102	92	97	72	97	64	64	66	84	65	64
Malta	42	27	34	37	51	31	51	27	43	26	26
Nyderlandai	46	45	43	41	39	32	33	34	28	28	31
Portugalija	118	92	92	83	79	80	84	68	61	59	57
Prancūzija	85	74	73	67	66	64	61	56	51	53	54
Rumunija	121	120	130	142	130	117	100	101	93	91	95
Slovakija	113	114	124	115	70	65	60	55	46	54	57
Slovėnija	129	131	146	106	84	67	69	63	61	52	58
Suomija	72	64	72	65	52	51	54	47	48	41	49
Švedija	49	49	52	43	39	28	34	30	27	29	27
Vengrija	127	129	122	99	82	74	64	61	60	63	65
Vokietija	65	62	60	54	51	45	49	44	41	42	43
ES	93	88	86	79	70	63	61	56	51	51	58

⁶⁹ Šaltinis: CARE (EU road accidents database) duomenys https://road-safety.transport.ec.europa.eu/document/download/17d70e9c-d9c4-4273-b497-41b61194e808_en?filename=ERSOnext_AnnualReport_20250227.pdf

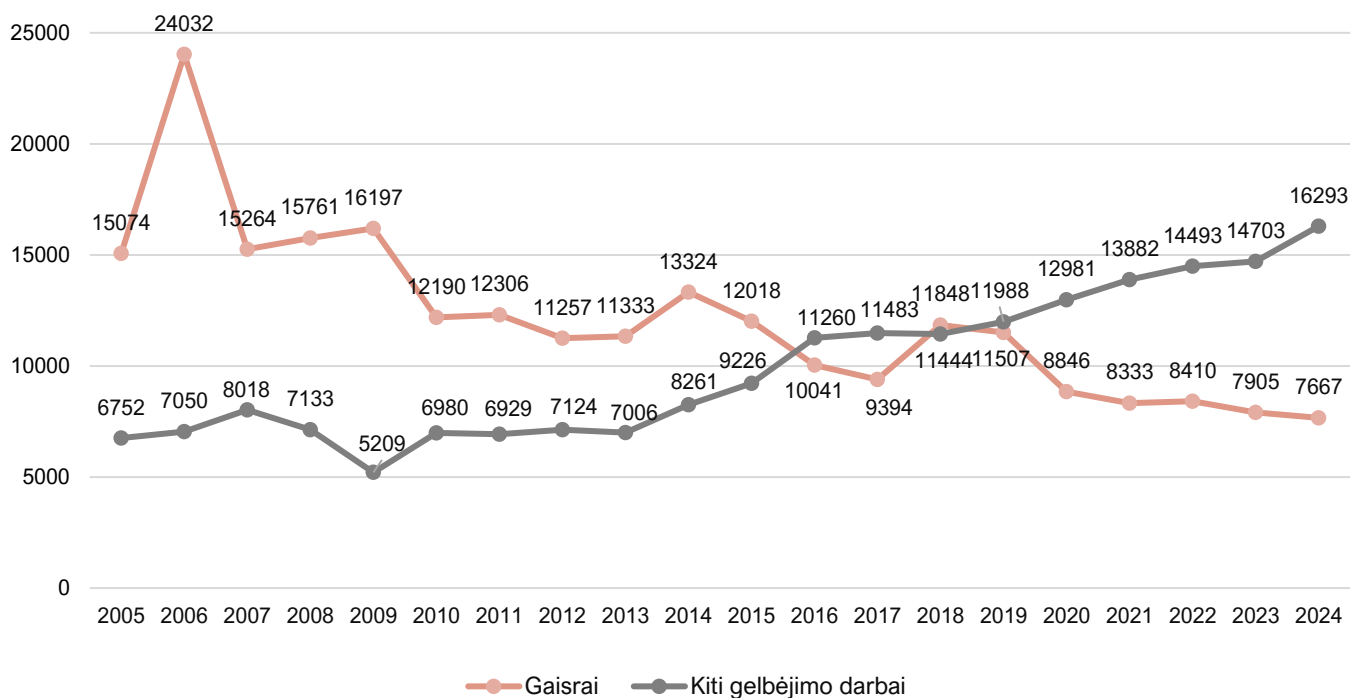
⁷⁰ Apibendrinti duomenys apie visas ES šalis nares yra iki 2023 m.

ATASKAITA APIE VIEŠOJO SAUGUMO BŪKLĘ LIETUVOJE

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	SUMAŽĖJO (proc.)
Airija	39	33	31	47	30	27	31	36	-63
Austrija	50	47	45	66	38	41	41	45	-52
Belgija	56	55	52	78	44	45	46	43	-59
Bulgarija	99	96	88	105	67	81	78	81	-34
Čekija	58	54	62	77	48	50	50	48	-62
Danija	37	32	30	46	27	22	26	28	-54
Estija	54	36	51	53	45	41	37	44	-65
Graikija	76	69	64	113	54	57	61	61	-59
Ispanija	39	40	39	53	29	32	37	38	-63
Italija	54	56	55	70	40	49	54	51	-49
Kipras	54	62	57	73	54	50	41	38	-72
Kroatija	73	80	90	99	58	72	71	71	-47
Latvija	80	70	78	103	74	78	60	76	-60
Lenkija	80	75	76	103	65	59	50	51	-64
Lietuva	66	67	61	95	63	53	43	57	-75
Liuksemburgas	56	47	60	64	42	38	56	40	-61
Malta	51	43	38	31	21	17	-	31	-26
Nyderlandai	31	31	31	32	31	29	37	35	-24
Portugalija	54	62	59	89	52	54	60	62	-47
Prancūzija	54	53	48	64	39	45	48	46	-46
Rumunija	97	98	96	117	85	92	86	81	-33
Slovakija	51	57	46	69	45	45	49	49	-57
Slovėnija	63	50	44	67	38	54	40	39	-70
Suomija	47	39	43	51	40	41	35	33	-54
Švedija	27	25	32	28	18	20	22	22	-55
Vengrija	62	64	64	74	46	56	55	49	-61
Vokietija	39	38	39	45	33	31	33	34	-48
ES	50	49	49	67	42	45	46	46	-51

4. Gaisrų ir gelbėjimo darbų analizė

Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento prie VRM statistiniai duomenys rodo, kad 2005–2019 m. laikotarpiu kasmet vidutiniškai kildavo 13 436 gaisrai. Tuo tarpu per pastaruosius penkerius metus šis vidurkis siekė tik 8232, vadinasi, gaisrų skaičius pastebimai mažėja.

4.1. pav. 2005–2024 m. kilę gaisrai ir kiti gelbėjimo darbai, į kuriuos vyko valstybinės priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo tarnybų pareigūnai

Lyginant pastarųjų dvidešimt metų duomenis, matyti teigiamos tendencijos – gaisrų šalyje sumažėjo nuo 15 074 iki 7 667, t. y. 49,1 proc. (žr. 4.1. pav.). Iš bendro konteksto išsiskiria 2006 m., kai gaisrų skaičius šoktelėjo iki 24 032. Šis augimas susijęs su labai sausringais metais ir išaugusiais žolės gaisrais. Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad nuo 2018 m. pasikeitė gaisrų skaičiavimo metodika – į gaisrų statistiką įtraukti atvejai, kuomet kaminuose užsidegė suodžiai.

Be gaisrų gesinimo, valstybinės priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo tarnybų pareigūnai atliko ir kitus gelbėjimo darbus: teikė pagalbą gyventojams buityje, talkino kitoms specialiosioms tarnyboms. Pareigūnams teko dirbti vandenyje ir ant ledo, vyko padėti į eismo įvykius patekusiems žmonėms, likvidavo cheminius incidentus, pvz., surinko išsiliejusį gyvsidabrį ir kt. Per pirmąjį dešimtmetį gelbėjimo darbų apimtis su nedideliais svyravimais buvo panaši, ekonominės krizės laikotarpiu 2009 m. sumenko iki 5209, vėliau, nuo 2010 m. stebimos augimo tendencijos. Per pastaruosius dvidešimt metų gelbėjimo darbų padaugėjo dvigubai, o 2024 m. jų buvo daugiausia – 16293.

4.1. Gaisrų padariniai

Analizuojant pastarųjų dvidešimties metų duomenis, matyti kelios teigiamos tendencijos. Be jau minėto gaisrų skaičiaus mažėjimo, matyti, kad gerėjo ir kiti rodikliai – gaisrų metu žuvusių ir traumotų žmonių skaičius (žr. 4.1. lentelę). Palyginti su 2005 m., žuvusių asmenų sumažėjo nuo 298 iki 85, t. y. net 71,5 proc., traumotų žmonių – nuo 280 iki 178, t. y. 36,4 proc., o nuo 294 iki 140, arba 52,4 proc. sumažėjo išgelbėtų žmonių skaičius. Šis sumažėjimas, lyginant su 2005 m., būtų vertintinas neigiamai tik tuo atveju, jei būtų išaugęs gaisruose žuvusių ir traumotų asmenų skaičius. Kadangi šie skaičiai taip pat mažėjo, gaisruose išgelbėtų asmenų skaičiaus mažėjimą galima laikyti labiau teigiama tendencija.

Atkreiptinas dėmesys, kad nuo 2014 m. gaisrų metu žuvusių asmenų skaičius kasmet mažėjo, o 2019 m. ir 2022 m. – buvo mažiausias per visą lyginamąjį laikotarpį. 2023 m. žuvusiųjų skaičius išaugo – gaisruose žuvo 100 žmonių, tai daugiausia nuo 2017 metų. 2024 m. šis skaičius sumažėjo iki 85.

4.1. lentelė. Gaisruose žuvę, traumuoti ir išgelbėti žmonės 2005–2024 m.

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Žuvo	298	305	297	270	203	233	135	150	160	125	125
Traumuota	280	308	270	242	211	215	234	225	226	209	206
Išgelbėta	294	263	312	281	217	223	213	209	150	181	153

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Žuvo	101	103	86	70	95	94	72	100	85
Traumuota	204	181	174	164	142	172	165	186	178
Išgelbėta	183	152	138	147	104	114	126	160	140

Kitas svarbus rodiklis – gaisrų, kuriuose žuvo žmonės, dalis nuo visų gaisrų. Per pastaruosius dvidešimt metų su nedideliais svyravimais mažėjo gaisrų, kuriuose žuvo žmonės, dalis: 2005 m. tokie gaisrai sudarė 1,7 proc. nuo visų gaisrų, 2010 m. – 1,5 proc., 2015 m. – 0,9 proc., o 2020 m. – 1 proc., 2024 m. – 1 proc. (žr. 4.2. lentelę).

4.2. lentelė. Gaisrai, kuriuose žuvo žmonės 2005–2024 m.

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Žuvo žmonės	253	255	251	233	175	186	118	132	135	104	108
Žuvo 2 ir daugiau žmonių	38	43	35	31	25	35	16	18	19	17	14
Gaisrų, dalis, proc.	1,7	1,1	1,6	1,5	1,1	1,5	1,0	1,2	1,2	0,8	0,9
Žmonės žuvo kas kelintame gaisre	50,6	78,8	51,4	58,4	79,8	52,3	91,2	75,0	70,8	106,6	96,1

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Žuvo žmonės	81	93	81	65	88	82	66	91	76
Žuvo 2 ir daugiau žmonių	16	10	5	5	7	8	5	8	8
Gaisrų, dalis, proc.	0,8	1,0	0,7	0,6	1,0	1,0	0,8	1,2	1
Žmonės žuvo kas kelintame gaisre	99,4	91,2	137,8	164,4	100,5	101,6	127	87	101

Taigi, jei 2005 m. žmonės žuvo kas 51–ame gaisre, tai 2024 m. – tik kas 101–ame gaisre. Taip pat svarbus ir gaisrų su skaudžiausiais padariniais, kuriuose žuvo du ir daugiau žmonių, kiekis. Šiuo atveju

ATASKAITA APIE VIEŠOJO SAUGUMO BŪKLĘ LIETUVOJE

taip pat matyti teigiamos tendencijos. 2005 m. kilo 38 gaisrai, kuriuose žuvo du ir daugiau žmonių, 2006 m. – tokių gaisrų buvo net 43. Vėlesniais metais tokių gaisrų kiekis mažėjo, o 2018–2024 m. jis buvo pats mažiausias per visą laikotarpį – vos 5–8 atvejai.

Dar viena pastarojo laikotarpio teigiama tendencija – nuolat mažėjantis gaisruose žuvusių ir traumotų vaikų skaičius, pvz., 2005 m. gaisruose žuvo 10 ir traumoti 22 vaikai, dar prastesnė situacija buvo 2006–2007 m. Tačiau 2010, 2013, 2014 ir 2019 m. nežuvo nė vienas vaikas. 2024 m. žuvo du vaikai ir dar 5 vaikai patyrė traumų (žr. 4.3. lentelę).

4.3. lentelė. Gaisruose žuvę ir traumoti vaikai 2005–2024 m.

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Žuvo	10	12	12	7	3	0	2	1	0	0	6
Traumuota	22	40	34	11	9	12	23	15	14	4	12

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Žuvo	5	3	2	0	2	3	1	2	2
Traumuota	9	11	11	3	3	3	7	7	5

4.2. Gaisrų priežastys

Visu tiriamuoju laikotarpiu pagrindinės gaisrų priežastys išliko tos pačios, tačiau kai kuriais metais vienų dalis buvo didesnė, kitais – mažesnė. 2005–2015 m. maždaug pusė (nuo 49,9 iki 57,2 proc.) gaisrų kilo dėl neatsargaus žmonių elgesio su ugnimi (žr. 4.4. lentelę). Atkreiptinas dėmesys į kelis gaisrų statistikos pakeitimus. Pirmas – nuo 2016 m. pasikeitus gaisrų priežasčių kvalifikacijai atsirado nauja kategorija – pašalinis ugnies šaltinis⁷¹. Antra, nuo 2018 m. į gaisrų statistiką įtraukiami suodžių gaisrai kaminuose.

2016–2024 m. gaisrai, kilę dėl neatsargaus žmonių elgesio su ugnimi, išliko viena iš pagrindinių priežasčių – jų dalis svyravo nuo 16,5 proc. (2021 m.) iki 28,1 proc. (2016 m.) visų gaisrų. Panašią dalį sudarė gaisrai, kilę dėl pašalinio ugnies šaltinio – nuo 18,8 proc. (2021 m.) iki 29,6 proc. (2019 m.). Pažymėtina, kad 2016–2022 m. ir 2024 m. dažniausiai įvardijama gaisrų priežastis buvo pašalinis ugnies šaltinis, o 2023 m. dominavo neatsargus žmonių elgesys su ugnimi (20,1 proc.). Be šių dviejų, nemažą dalį gaisrų per šį laikotarpį sukėlė ir krosnių, židinių bei dūmtraukių eksploatavimo taisyklių pažeidimai – jų dalis nuo 4,8 proc. (2016 m.) išaugo iki 16,2 proc. (2022 m.), o 2024 m. sudarė 14 proc.

⁷¹ Pašalinis ugnies šaltinis apibrėžiamas kaip iš pašalies įneštas ugnies šaltinis ar toje vietoje nebūdingas atviras ugnies šaltinis (pvz., degtukas, žiebtuvėlis, žvakė ir pan.) kai nenustatytos pašalinio ugnies šaltinio atsiradimo aplinkybės. Dažniausiai šia priežastimi įvardijami sausos žolės gaisrai kai nepavyksta nustatyti nuo ko žolė užsidegė. Jeigu tyrimo metu nustatoma, kad degtukas buvo numestas dėl neatsargumo, tuomet gaisro priežastis koreguojama į „neatsargus žmogaus elgesys“. Jeigu tyrimo metu nustatoma, kad padegta dėl keršto ar chuliganizmo, tuomet gaisro priežastis koreguojama į „tyčinę žmonių veiką“ (padegimą).

ATASKAITA APIE VIEŠOJO SAUGUMO BŪKLĘ LIETUVOJE

4.4. lentelė. Pagrindinės gaisrų priežastys 2005–2024 m. (dalis nuo visų gaisrų, proc.)

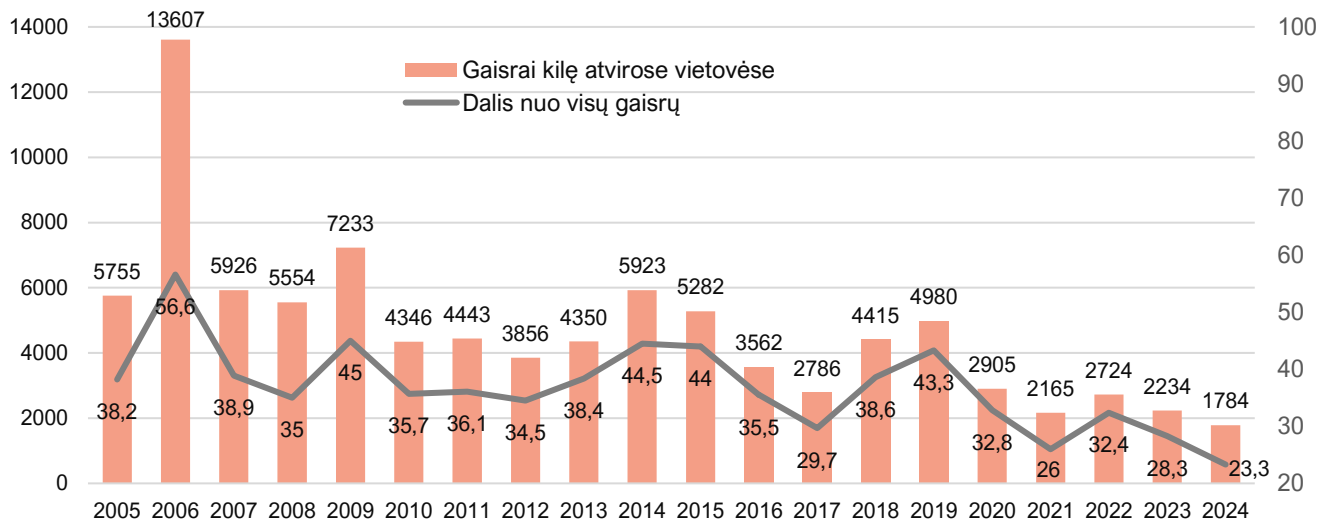
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Neatsargus žmonių elgesys su ugnimi	49,9	52,3	53,5	53,7	57,2	52,4	54,6	52,4	54	55,2
Krosnių, židinių bei dūmtraukių eksploatavimo taisyklių pažeidimai	5,8	4,1	5,6	4,6	5,6	7,7	6,5	8,1	6,7	6,4
Elektros įrenginių, prietaisų, elektros instaliacijos gedimai	5,5	3,5	5,1	4,4	4,1	6,4	6,1	6,4	5,9	5
Neatsargus rūkymas	5	4	4,9	5,4	4	4,4	4,1	3,8	3,4	2,4
Žolės deginimas	4,8	12,2	5,9	6,7	9,7	7	6,5	6,7	7	6,4
Transporto priemonių elektros įrangos gedimai	4,2	3,1	4,6	3,9	3,8	5,5	5,1	5,4	5,3	4,6
Tyčiniai padegimai	3,6	1,8	2,9	2,8	5	5,4	6	5,5	6,2	5,4
Kitos priežastys	21,2	19	17,5	18,5	10,6	11,2	11,1	11,7	11,5	14,6

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Neatsargus žmonių elgesys su ugnimi	55,5	28,1	26,3	19	18,1	18,6	16,5	17,6	20,1	17,9
Krosnių, židinių bei dūmtraukių eksploatavimo taisyklių pažeidimai	5,7	4,8	10,7	11,3	9,3	12	14,9	16,2	14,8	14
Elektros įrenginių, prietaisų, elektros instaliacijos gedimai	5,5	7,1	7,8	6,6	6,7	8,2	10,9	9,8	9,9	10,3
Neatsargus rūkymas	3	2,8	2,6	2,4	2,5	2,7	2,4	2,1	2,8	3,1
Žolės deginimas	7,1	5,3	4,5	5,8	9	6,4	4,5	6,9	4,5	3,9
Transporto priemonių elektros įrangos gedimai	4,5	6,2	6,4	5,6	5,6	5,3	7,2	6,1	6,4	7,3
Tyčiniai padegimai	4,6	4,4	3,8	3	2,7	3,1	2,6	2,6	3,4	3,4
Pašalinis ugnies šaltinis	–	25,1	26,5	29,1	29,6	23,4	18,8	22,9	18,9	19,2
Kitos priežastys	14,1	16,2	11,4	17,2	16,5	20,3	22,2	15,8	19,2	20,9

Detaliau analizuotinas atvirose vietose kilusių gaisrų skaičius ir jų priežastys, kadangi tai iš dalies paaiškina staigų gaisrų skaičiaus išaugimą 2006 m. Tiriamuoju laikotarpiu atvirose vietose kilusių gaisrų dalis, palyginti su bendru gaisrų skaičiumi, svyravo nuo 23,3 proc. (2024 m.) iki 45 proc. (2009 m.). Išimtis buvo 2006 metai, kai ši dalis išaugo net iki 56,6 proc. (žr. 4.2 pav.). 2024 m. atvirose vietose kilo 1784 gaisrai, t. y. 23,3 proc. visų tais metais kilusių gaisrų – tai mažiausia reikšmė per visą tiriamąjį laikotarpį.

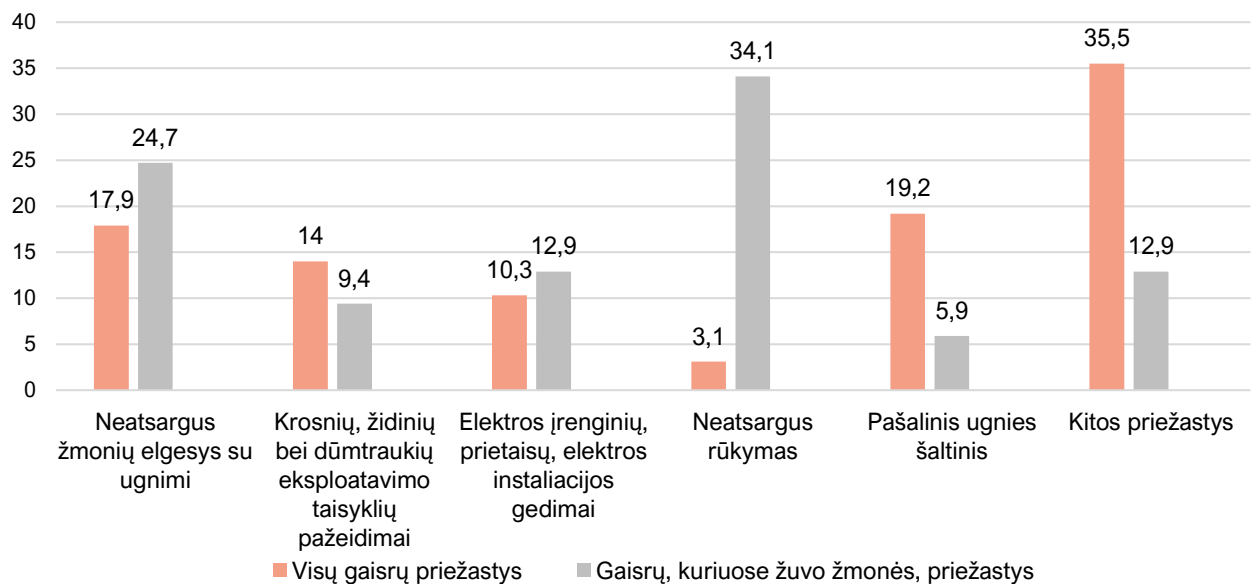
2024 m. gyvenamuosiuose, viešbučių paskirties pastatuose kilo 2108 (t. y. 27,5 proc.) gaisrai, transporto priemonėse – 934 (12,2 proc.), pagalbinio ūkio paskirties pastatuose – 678 (8,8 proc.) gaisrai, gamybos ir pramonės paskirties pastatuose – 88 (1,1 proc.), kituose objektuose – 2075 (27,1 proc.).

ATASKAITA APIE VIEŠOJO SAUGUMO BŪKLĘ LIETUVOJE

4.2. pav. Atvirose vietose kilę gaisrai 2005–2024 m.

Beveik visu lyginamuoju laikotarpiu pagrindinė gaisruose žuvusių žmonių priežastis buvo neatsargus rūkymas, išimtis buvo tik 2013 m. Žymus mažėjimas buvo matomas 2021 m., dėl neatsargaus rūkymo žuvo beveik dvigubai mažiau žmonių nei ankstesniais metais (2020 m. – 40 proc., 2021 m. – 22,3 proc. visų žuvusių). 2023 m. dalis išaugo iki 42 proc. visų žuvusių, o 2024 m. šiek tiek sumažėjo (34,1 proc.). Atkreiptinas dėmesys, kad 2024 metais dėl šios priežasties kilo 236 gaisrai (t. y. vos 3,1 proc. visų gaisrų), bet jų pasekmės labai skaudžios (žr. 4.3. pav.).

4.3. pav. Pagrindinės visų gaisrų ir gaisrų, kuriuose žuvo žmonės priežastys 2024 m. (dalis nuo visų gaisrų, proc.)

ATASKAITA APIE VIEŠOJO SAUGUMO BŪKLĘ LIETUVOJE

Antroji dažniausiai pasitaikanti žmonių žuvimo priežastis – neatsargus žmonių elgesys su ugnimi. 2010 m. ji sudarė 22,2 proc. visų gaisrų, 2013 m. išaugo iki 41,9 proc., o vėliau stebimos mažėjimo tendencijos – 2019 m. ji tesudarė 15,7 proc., o 2020 – 2021 m. 20 proc. ir 2024 m. dalis išliko panaši (24,7 proc.) (žr. 4.5. lentelę).

4.5. lentelė. Pagrindinės gaisrų, kuriuose žuvo žmonės, priežastys (dalis nuo visų gaisrų, proc.)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Neatsargus rūkymas	36,1	42,2	34,7	36,9	40,8	33,9	30,7	36,7
Neatsargus žmonių elgesys su ugnimi	36,9	29,6	34	41,9	32,8	21,3	29,7	18,4
Krosnių, židinių bei dūmtraukių eksploatavimo pažeidimai	8,6	8,1	14	7,5	7,2	8,7	8,9	11,7
Elektros įrenginių, prietaisų, elektros instaliacijos gedimai	5,2	4,4	7,3	8,1	9,6	12,6	7,9	12,3
Pašalinis ugnies šaltinis	–	–	–	–	–	–	9,9	13,6
Kitos priežastys	13,2	15,7	10	5,6	9,6	14,8	12,9	7,3

	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Neatsargus rūkymas	31,4	38,6	40	22,3	36	42	34,1
Neatsargus žmonių elgesys su ugnimi	20,9	15,7	20	20,2	22,2	27	24,7
Krosnių, židinių bei dūmtraukių eksploatavimo pažeidimai	20,9	5,7	15,8	21,3	16,7	8	9,4
Elektros įrenginių, prietaisų, elektros instaliacijos gedimai	8,1	12,9	9,5	11,7	13,9	8	12,9
Pašalinis ugnies šaltinis	7	10	7,4	8,5	4,2	6	5,9
Kitos priežastys	11,7	17,1	7,3	16	7	9	12,9

4.3. Lietuvos gaisrų situacija kitų Europos Sąjungos šalių kontekste

Situacija Lietuvoje nagrinėjama ir platesniame kitų Europos Sąjungos (ES) šalių narių kontekste. Skirtingai nuo ankščiau aptartų tarptautinių duomenų palyginimų, nėra oficialios duomenų bazės, kurioje būtų renkami visų ES šalių narių statistiniai duomenys apie gaisrus ir juose žuvusius žmones. Šioje ataskaitoje naudojami Tarptautinės priešgaisrinės ir gelbėjimo tarnybų asociacijos CTIF duomenys⁷². Vis tik korektišką duomenų palyginimą apsunkina tai, kad ne visos šalys pateikia savo statistiką, bei tai, kad skiriasi statistikos skaičiavimo metodikos. Tikėtina, kad kitos šalys neįtraukia tam tikrų rūšių gaisrų, kurie patenka į Lietuvos gaisrų statistiką. Labiau patikimas yra lyginimas su kaimyninių šalių – Latvijos, Estijos ir Lenkijos – duomenimis.

2010 m. gaisrų skaičius tenkantis 100 000 gyventojų Lietuvoje buvo – 360,1, nedaug skyrėsi situacija Latvijoje (359,6) ir Lenkijoje (352), o Estijoje tuo metu buvo net 480,5 (žr. 4.6. lentelę). Palyginti su kitomis kaimyninėmis šalimis, Lietuvoje geriausia situacija buvo 2011, 2012, 2015 ir 2017 m., tačiau

⁷² CTIF <https://www.ctif.org/world-fire-statistics>

ATASKAITA APIE VIEŠOJO SAUGUMO BŪKLĘ LIETUVOJE

2019 m. šis rodiklis išaugo iki 411,9. Viena iš šio augimo priežasčių – pasikeitusi gaisrų skaičiavimo metodika Lietuvoje.

Laikotarpiu nuo 2020 m. iki 2024 m. gaisrų skaičius, tenkantis 100 000 gyventojų, Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje pasižymi mažėjimo tendencija. Lietuvoje 2020 m. rodiklis siekė 316,6, tačiau iki 2024 m. sumažėjo iki 274,3. Latvijoje per tą patį laikotarpį gaisrų skaičius taip pat nuosekliai mažėjo – nuo 365,4 (2020 m.) iki 280,8 (2024 m.). Estijoje kritimas buvo dar ryškesnis: 2020 m. užfiksuota 300,2 gaisro, o 2022 m. – tik 229,8, nors 2024 m. stebimas nežymus padidėjimas iki 262,1.

4.6. lentelė. Gaisrų skaičius tenkantis 100 000 gyventojų Lietuvoje, Latvijoje, Estijoje ir Lenkijoje⁷³ 2010–2024 m.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Lietuvoje	360,1	363,6	332,5	378,5	445,3	401,7	335,6	321,6
Latvijoje	359,6	426,1	420,6	485,3	608,3	519,2	471,7	446,8
Estijoje	480,5	471,6	384,2	446,6	521,5	420	374,3	346,1
Lenkijoje	352	445,6	481,4	331	380,2	483,8	328,5	327,6

	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Lietuvoje	405,6	411,9	316,6	298,2	300,9	282,2	274,3
Latvijoje	472,2	468	365,4	352,8	361,3	339,9	280,8
Estijoje	396,3	347,1	300,2	278,7	229,8	228,3	262,1
Lenkijoje	–	–	–	–	–	–	–

Palyginti su kitomis kaimyninėmis šalimis, 2010 m. gaisruose žuvusių žmonių skaičius tenkantis 100 000 gyventojų Lietuvoje buvo pats didžiausias – net 7, šiek tiek mažesnis Latvijoje (6,8), Estijoje (5,1), o Lenkijoje – vos 1,4 (žr. 4.7. lentelę). Vis tik situacija palaiapsniui gerėjo visose keturiose šalyse, Lietuvoje gaisruose žuvusių žmonių skaičius tenkantis 100 000 gyventojų buvo mažiausias 2019 m. (2,5), Latvijoje mažiausias 2024 m. (3,5), Estijoje taip pat 2024 m. (2,5).

4.7. lentelė. Gaisruose žuvusių žmonių skaičius tenkantis 100 000 gyventojų Lietuvoje, Latvijoje, Estijoje ir Lenkijoje⁷⁴ 2010–2024 m.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Lietuvoje	7	4	4,4	5,3	4,2	4,2	3,4	3,5	2,9	2,5
Latvijoje	6,8	5,9	4,9	5,1	4,6	4,5	4,8	4,1	4,2	4
Estijoje	5,1	5,4	4,2	3,6	4,1	3,7	2,9	3	3,8	3,2
Lenkijoje	1,4	1,5	1,5	1,4	1,3	1,3	1,3	1,2	–	–

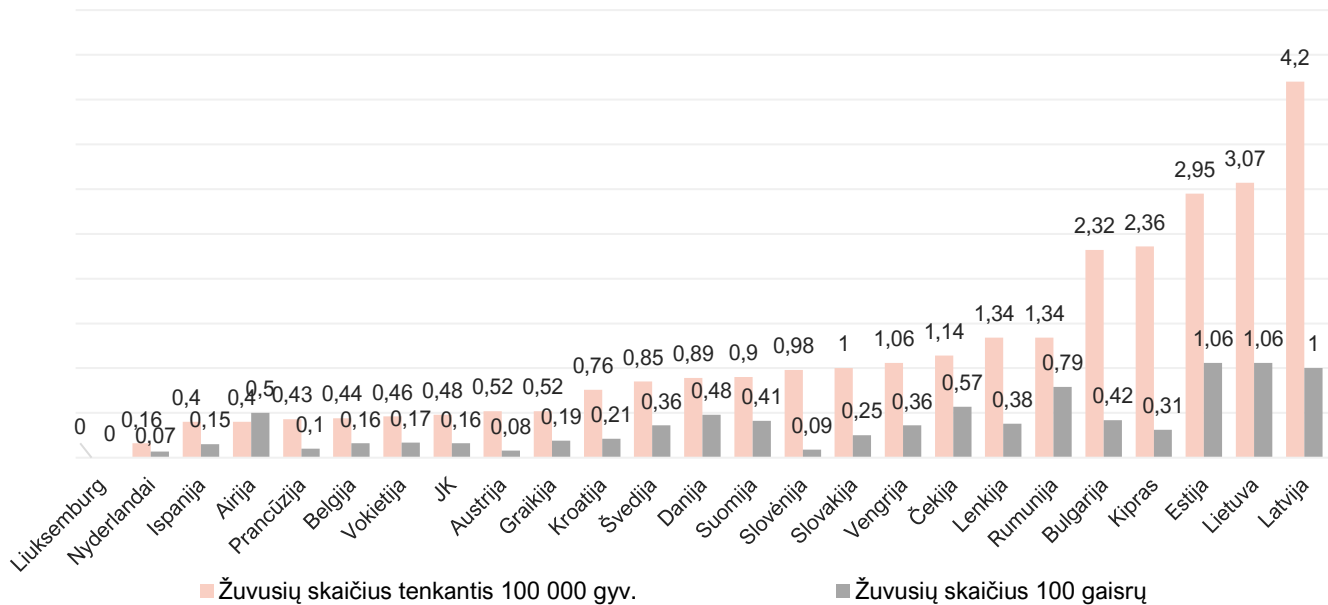
	2020	2021	2022	2023	2024
Lietuvoje	3,4	3,4	2,6	3,6	3
Latvijoje	4,4	5,4	3,9	3,6	3,5
Estijoje	2,7	2,9	3,6	2,6	2,5
Lenkijoje	–	–	–	–	–

⁷³ Duomenų šaltinis – Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento prie VRM ataskaitos. Nėra 2018–2024 m. Lenkijos duomenų.

⁷⁴ Duomenų šaltinis – Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento prie VRM ataskaitos. Nėra 2018–2024 m. Lenkijos duomenų.

ATASKAITA APIE VIEŠOJO SAUGUMO BŪKLĘ LIETUVOJE

4.4. pav. pateikiami Tarptautinės priešgaisrinės ir gelbėjimo tarnybų asociacijos CTIF statistiniai duomenys, tačiau juos dėl skirtingų skaičiavimo metodikų reikėtų vertinti atsargiai. Pagal CTIF duomenis⁷⁵, 2019–2023 m. gaisruose žuvusių žmonių skaičiaus tenkančio 100 000 gyventojų vidurkis didžiausias buvo Latvijoje (4,2), Lietuvoje (3,07), Estijoje (2,95) ir Kipre (2,36), o mažiausias – Olandijoje (0,16) ir Liuksemburge (0).

4.4. pav. Gaisruose žuvusių žmonių skaičius tenkantis 100 000 gyventojų Europos Sąjungoje 2019 – 2023 m. vidurkis⁷⁶

4.4. Gelbėjimo darbų apžvalga

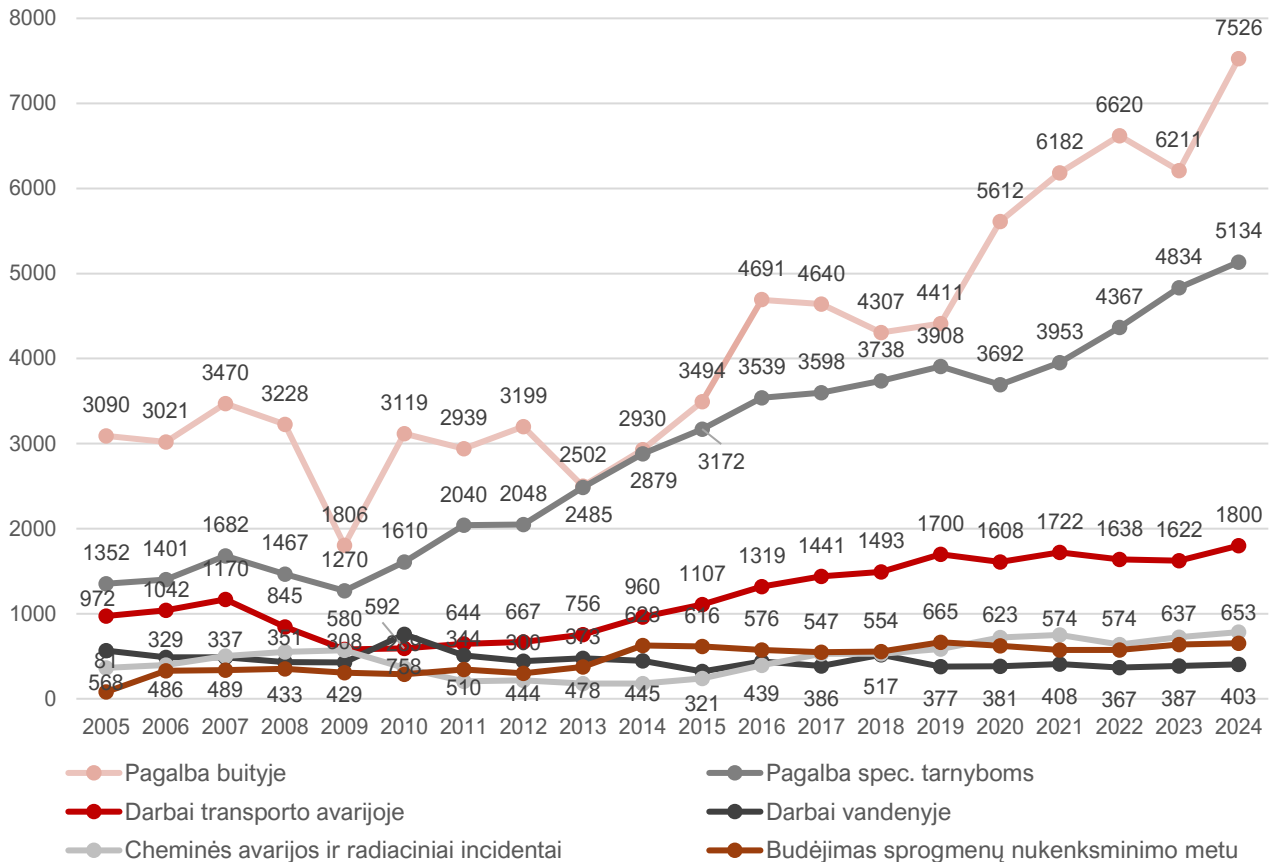
Visu tiriamuoju laikotarpiu didžiausią dalį gelbėjimo darbų sudarė valstybinės priešgaisrinės gelbėjimo tarnybos pareigūnų pagalba butyje. Šiuo atveju ugniagesiai gelbėtojai kviečiami, kai yra smarkus laiptinės ar kitų patalpų uždūninimas, esant netvarkingiems dūmtraukiams ar krosnims, kai reikia surinkti išsiliejusį gyvsidabrį ir kt. Taip pat, kai tenka išsiurbti iš gyvenamųjų namų rūsių vandenį dėl smarkaus lietaus ar potvynių. Teikiama pagalba, kai vaikai įkiša rankas tarp radiatorių, užstringa skalbyklėse ir kt. Kartais nuo gyvenamųjų namų valomas sniegas, jeigu jis gali įlaužti stogą ir kt. Per dvidešimt metų šių darbų kiekis augo – 2005 m. pagalba butyje buvo suteikta 3090 kartų, o 2024 m. jau dvigubai daugiau – 7256 (žr. 4.5. pav.).

Pagalbos specialiosioms tarnyboms atvejų išaugo nuo 1352 (2005 m.) iki 5134 (2024 m.), t. y. beveik keturis kartus. Stebint darbų transporto avarijose skaičius, matome, kad jų nuo 2007 m. mažėjo, o nuo 2010 m. pradėjo augti ir toliau augs.

⁷⁵ CTIF duomenų bazėje pateikiami 2019–2023 m. vidurkis. https://www.ctif.org/sites/default/files/2025-08/CTIF_Report30.pdf

⁷⁶ Ten pat.

ATASKAITA APIE VIEŠOJO SAUGUMO BŪKLĘ LIETUVOJE

4.5. pav. 2005–2024 m. gelbėjimo darbai, kuriuos atliko valstybinės priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo tarnybų pareigūnai

Lyginant šių pagrindinių gelbėjimo darbų apimtį, matyti, kad jų kiekis išaugo 2007 m., o sumažėjo 2009 m. Tikėtina, kad viena iš šių pokyčių priežasčių galėjo būti susijusi su ekonominės krizės padariniais – sumažėjusiu valstybinės priešgaisrinės gelbėjimo tarnybos finansavimu. Kartais taupydami lėšas ugniagesiai gelbėtojai turėdavo paskirstyti prioritetus ir negalėdavo vykti padėti gyventojams atidaryti durų ar gelbėti gyvūnų.

Per dvidešimt metų pagrindiniai gelbėjimo darbai išliko tie patys, tačiau kai kuriais metais vienu dalis buvo didesnė, kitais – mažesnė. Pagalba buitijoje visą laikotarpį buvo dažniausia veikla – 2005 m. ji sudarė 45,8 proc., o mažiausia dalis fiksuota 2009 m. – 34,7 proc. Vėliau ši dalis vėl augo ir 2022 m. pasiekė 45,7 proc. Pagalba specialiosioms tarnyboms dažniausiai užėmė antrą vietą – nuo 19,9 proc. 2006 m. iki 35,5 proc. 2013 m., tačiau pastaraisiais metais sumažėjo iki 31,5 proc. 2024 m. Darbai transporto avarijose keitėsi nedaug, o darbai vandenyje ir aukštyje su laiku tapo retesni. Cheminės avarijos ir radiaciniai incidentai bei budėjimas sprogmenų nukenksminimo metu sudarė mažesnę visų darbų dalį, tačiau kai kuriais metais jų buvo daugiau – pavyzdžiui, budėjimas sprogmenų nukenksminimo metu 2006 m. siekė 4,7 proc., o 2014 m. – 7,6 proc. Demerkurizacija ir kiti gelbėjimo darbai visada sudarė labai mažą dalį, o paskutiniaisiais metais jų beveik nebebuvo.

ATASKAITA APIE VIEŠOJO SAUGUMO BŪKLĘ LIETUVOJE

4.8. lentelė. Atliktų gelbėjimo darbų kitimo tendencijos 2005–2024 m. (dalis nuo visų atliktų darbų, proc.)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Pagalba buityje	45,8	42,9	43,3	45,3	34,7	44,7	42,4	44,9	35,7	35,5
Pagalba specialiosioms tarnyboms	20,0	19,9	21,0	20,6	24,4	23,1	29,4	28,7	35,5	34,9
Darbai transporto avarijoje	14,4	14,8	14,6	11,8	11,1	8,5	9,3	9,4	10,8	11,6
Darbai vandenyje	8,4	6,9	6,1	6,1	8,2	10,9	7,4	6,2	6,8	5,4
Cheminės avarijos ir radiaciniai incidentai	5,4	5,7	6,2	7,7	11,0	5,2	3,0	3,1	2,8	2,2
Budėjimas sprogmenų nukenksminimo metu	1,2	4,7	4,2	4,9	5,9	4,1	5,0	4,2	5,3	7,6
Demerkurizacija ⁷⁷	2,4	2,9	2,4	1,8	2,9	1,4	1,0	1,4	1,4	0,9
Darbai aukštyje	1,3	1,1	1,2	0,7	0,7	1,0	1,1	0,7	0,3	0,3
Kiti gelbėjimo darbai	1,1	1,3	1,1	1,2	1,1	1,2	1,4	1,5	1,7	1,7

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Pagalba buityje	37,9	41,7	40,4	37,6	36,8	43,2	44,5	45,7	42,2	44,5
Pagalba specialiosioms tarnyboms	34,4	31,4	31,3	32,7	32,6	28,4	28,5	30,1	32,9	31,5
Darbai transporto avarijoje	12,0	11,7	12,5	13,0	14,2	12,4	12,4	11,3	11	11
Darbai vandenyje	3,5	3,9	3,4	4,5	3,1	2,9	2,9	2,5	2,6	2,5
Cheminės avarijos ir radiaciniai incidentai	2,6	3,5	4,6	4,6	4,9	5,6	5,4	4,4	4,9	4,8
Budėjimas sprogmenų nukenksminimo metu	6,7	5,1	4,8	4,8	5,5	4,8	4,1	4	4,3	4
Demerkurizacija	1,2	1,2	1,4	1,3	1,2	0,9	0,5	0,6	0,6	0,5
Darbai aukštyje	0,5	0,4	0,3	0,2	0,3	0,2	0,2	0,3	0,2	0,2
Kiti gelbėjimo darbai	1,3	1,2	1,2	1,1	1,3	1,5	1,4	1,1	1,1	0,5

⁷⁷ Išsiliejusio gyvsidabrio surinkimas.

Išvados

1. Lyginant pastarųjų dvidešimties metų statistinius duomenis, matyti, kad sumažėjo užregistruotų nusikalstamų veikų skaičius, atitinkamai išaugo ištirtų užregistruotų nusikalstamų veikų dalis.

- Nuo 41,9 proc. (2005 m.) iki 52,1 proc. (2024 m.) išaugo ištirtų nusikalstamų veikų dalis. 2020 m. ištirtų nusikalstamų veikų dalis buvo pati didžiausia nuo nepriklausomybės atkūrimo – 56,9 proc. Aukšti rodikliai pasiekti ir 2014 (55,6 proc.), 2015 ir 2021 (55 proc.).
- Per pastaruosius dvidešimt metų nuolat mažėjo užregistruotų tyčinių nužudymų (net 76,4 proc.), sunkių sveikatos sutrikdymų (67,8 proc.), išžagininimų (67,5 proc.) ir plėšimų (93,4 proc.). Tolygiai mažėjo ir jų lyginamoji dalis, palyginti su visomis užregistruotomis veikomis.
- Nepaisant palankių nužudymų skaičiaus mažėjimo tendencijų, palyginti su kitomis ES šalimis narėmis, Lietuvoje situacija yra viena prasčiausių. Remiantis Eurostato duomenimis, 2023 m. mūsų šalyje 100 000 gyventojų teko 2,41 nužudymo (be pasikėsinimų), tuo metu visoje ES jis buvo du kartus mažesnis – 1,03. Svarbu ir tai, kad nužudymų skaičiaus mažėjimo tendencijos yra būdingos ir daugeliui ES šalių, o tai reiškia, kad per artimiausius metus mažai tikėtina, kad šis skirtumas pastebimai sumažėtų.
- Įsigaliojus Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymui nuo 2012 m. stebimas staigus užregistruotų nusikalstamų veikų pagal BK 140 str. („Fizinio skausmo sukėlimas ir nežymus sveikatos sutrikdymas“) augimas. 2005 m. pagal šį BK straipsnį buvo užregistruotos 1373, o 2024 m. – 6564 nusikalstamos veikos, t. y. beveik penkis kartus daugiau. Atitinkamai išaugo iš šių nusikalstamų veikų lyginamoji dalis: 2005 m. jos sudarė 1,3 proc., o 2024 m. – 13,9 proc.
- Per pastaruosius dvidešimt metų vagysčių lyginamoji dalis smarkiai sumenko nuo 48,4 iki 26,5 proc. Tiriamuoju laikotarpiu vagysčių skaičius sumažėjo 71 proc. Viena iš priežasčių, dėl kurios sumažėjo vagysčių skaičius ta, kad nuo 2015 m. pakeista nedidelės turto vertės riba iš prieš tai buvusios „nuo 1 MGL“ į „daugiau nei 3, bet neviršijant 5 MGL“. Nepaisant tam tikrų užregistruotų vagysčių skaičiaus svyravimų, jų ištyrimo dalis mažai keitėsi, nors pastaruoju metu stebimas augimas – pastarųjų trijų metų vidurkis siekia 38 proc., kai iki tol buvo 25 proc.
- Per dvidešimt metų nuo 3614 iki 4800, arba 32,8 proc., išaugo užregistruotų sukčiavimo atvejų. Šiuo atveju matyti dvi tendencijos: iki 2014 m. – augimo, o nuo 2015 m. – užregistruotų sukčiavimo atvejų mažėjimo ir nuo 2021 m. vėl augimas. Panašiai kaip ir vagysčių atveju 2015 m. mažėjimui įtakos turėjo pakeista nedidelės turto vertės riba, o augimą 2021 m. galėjo lemti gausėjantis sukčiavimo atvejų pasireiškimas elektroninėje erdvėje.
- Sumažėjo viešose vietose padaromų nusikalstamų veikų skaičius. Taip pat sumažėjo ir jų dalis, lyginant su visomis užregistruotomis nusikalstamomis veikomis.

2. Tiriamuoju laikotarpiu pagerėjo gyventojų nuomonė daugeliu klausimų, susijusių su viešojo saugumo būklės ir teisėsaugos institucijų vertinimu.

- Dauguma nukentėjusių asmenų linkę pranešti teisėsaugos institucijoms apie nusikaltimus, nuo kurių jie nukentėjo: 2021 m. į policiją kreipėsi 44 proc. nukentėjusių asmenų. Lyginamuoju laikotarpiu prasčiausia situacija buvo 2011 m. – net trečdalis nukentėjusių asmenų (35 proc.) nebuvo linkę pranešti policijai apie nusikaltimą, nuo kurio jie nukentėjo.

ATASKAITA APIE VIEŠOJO SAUGUMO BŪKLĘ LIETUVOJE

- Viena pagrindinių priežasčių, dėl kurios nukentėję asmenys nesikreipė į policiją, tai įsitikinimas, kad padaryta žala nėra reikšminga, antroji – netikėjimas, kad nusikaltimas bus ištirtas, trečioji – netikėjimas, kad nusikaltėlis bus nubaustas. Pastaruoju metu matyti teigiami pokyčiai – beveik ketvirtadalis nurodė, kad konfliktą pavyko išspręsti be policijos.
- Gyventojų apklausų duomenys rodo, kad skiriasi įvairių nusikaltimų latentiško lygis. Beveik visais atvejais (8 iš 10) gyventojai pranešė apie vagystę, panaši gyventojų dalis (7 iš 10 atvejų) pranešė apie plėšimo atvejus, iš 7 asmenų nukentėjusių nuo seksualinių nusikaltimų įskaitant atvejus, kai nukentėjo artimoje aplinkoje, teisėsaugai pranešė 5 asmenys. Daugiau nei pusė gyventojų (6 iš 10), nukentėjusių nuo fizinio smurto ar turto sunaikinimo ar sugadinimo, buvo linkę pranešti policijai, pusė gyventojų, susidūrusių su nusikaltimais elektroninėje erdvėje, pranešė apie nusikaltimą. Kiek rečiau gyventojai kreipėsi dėl viešosios tvarkos pažeidimų ir neapykantos kurstymo.
- 2024 m. tyrimo rezultatai parodė, kad gyventojai svarbiausiomis viešojo saugumo problemomis nurodė korupciją (40 proc.), nusikaltimus, susijusius su narkotikais (28 proc.), smurtinius nusikaltimus (28 proc.), nusikaltimus elektroninėje erdvėje (28 proc.) ir nelegalią migraciją (25 proc.). Per pastaruosius trejus metus ženkliai išaugo nusikaltimų susijusių su nusikaltimais elektroninėje erdvėje svarba.
- Per dvidešimt metų smarkiai išaugo savo gyvenamojoje vietoje (mieste ar rajone) saugiai besijaučiančių (nuo 47 iki 92 proc.), gerai kriminogeninę situaciją vertinančių (nuo 29 iki 80 proc.) ir manančių, kad rizika tapti nusikaltimo auka maža (nuo 40 iki 77 proc.), gyventojų dalis. Tai yra vieni geriausių rodiklių tiriamuoju laikotarpiu.
- Per pastaruosius devyniolika metų nuo 63 proc. 2006 m. iki 96 proc. 2024 m. padaugėjo žmonių, kurie ką nors darė, kad apsaugotų save ir savo turtą. Pastebimai (nuo 29 iki 39 proc.) padaugėjo tų, kurie bendradarbiauja su kaimynais saugodami vieni kitų turtą bei tų, kurie apdraudė savo turtą (nuo 20 iki 44 proc.) ir net 68 proc. respondentų teigia, kad saugo savo asmeninius duomenis (asmens kodą, sąskaitos numerį, prisijungimo kodą ir pan.) Visa tai rodo augantį žmonių sąmoningumą ir kartu atsakomybę už savo saugumą.
- Iš visų VRM pavaldžių institucijų gyventojai dažniausiai susiduria su Bendruoju pagalbos centru ir policija. Per pastaruosius penkerius metus su policija reikalų turėjo beveik trečdalis apklaustų asmenų, tuo metu su VPGT, VSAT, FNTT ar VST reikalų turėjo vos keli procentai apklaustų asmenų.
- Smarkiai išaugo visų VRM pavaldžių institucijų darbo vertinimas. Palyginti su 2005 m., VPGT veiklą teigiamai vertinančių gyventojų padaugėjo nuo 77 iki 90 proc. (t. y. 13 proc. punktu), policijos – beveik dvigubai – nuo 43 iki 81 proc. (t. y. net 38 proc. punktais), VSAT – nuo 43 iki 74 proc. (t. y. net 31 proc. punktu).
- Remiantis 2024 m. Eurobarometro duomenimis, Lietuvoje policija pasitiki net 81 proc. gyventojų, o tai viršija ES vidurkį (visoje ES policija pasitiki 72 proc.). Palyginti su kitomis ES šalimis, Lietuvos gyventojų pasitikėjimas policija išaugo labiausiai – 2007 m. pagal pasitikėjimo rodiklius buvome ketvirti nuo sąrašo galo, o 2024 m. esame šešti iš 27 šalių – po Suomijos, Švedijos, Danijos, Nyderlandų ir Liuksemburgo.
- Lyginant 2016–2024 m. duomenis matyti, kad keičiasi informacijos šaltinių apie viešąjį saugumą prioritetai: mažėja televizijos ir spaudos, didėja asmeninės patirties, artimosios aplinkos, interneto (internetinių naujienų portalų) ir socialinių tinklų svarba.

- Per 2021–2024 m. laikotarpį Lietuvos gyventojų pasirengimas stichinėms ir žmogaus sukeltoms nelaimėms nuosekliai gerėjo. Žmonės vis dažniau kaupia būtinausias 72 valandų atsargas, įsigyja jodo tablečių ir kvėpavimo apsaugos priemonių, o dalis netgi įsirengia pritaikytas slėptuves rūsiuose. Be to, daugėja žmonių, kurie žino, kur rasti informaciją apie nelaimes, kur yra artimiausia priedanga ar kokių veiksmų reikėtų imtis ekstremalios situacijos atveju. Šie duomenys leidžia teigti, kad per pastaruosius kelerius metus visuomenės atsparumas grėsmėms ir savisaugos įgūdžiai nuosekliai stiprėjo.

3. Per pastaruosius dvidešimt metų akivaizdžiai pagerėjo eismo saugumo situacija šalyje. Tai yra viena iš geriausių viešojo saugumo srities tendencijų.

- Palyginti su 2005 m., eismo įvykių skaičius sumažėjo 58,6 proc., žuvusiųjų – 84 proc., o sužeistųjų – 62,8 proc.
- 37 proc. žuvusiųjų buvo automobilių vairuotojai, 19 proc. – pėstieji ir 14 proc. keleiviai. Šiek tiek kitokia situacija matyti eismo įvykiuose sužeistųjų atveju. 2024 m. vairuotojai sudaro 30 proc., o keleiviai – 26 proc. Tuo tarpu pėsčiųjų dalis 21 proc.
- Pastaraisiais metais matyti akivaizdžios teigiamos tendencijos – palyginti su 2005 m., eismo įvykių, kurių metu nukentėjo vaikai, skaičius sumažėjo 62 proc., žuvusiųjų – net 95 proc., o sužeistųjų – 64 proc. Atkreiptinas dėmesys, kad per dvidešimt metų nuolat mažėjo eismo įvykių, kuriuose žuvo vaikai.
- Dauguma eismo įvykių, kurių metu nukentėjo žmonės, kilo dėl vairuotojų kaltės. 2005 m. vairuotojai sukėlė 74 proc. eismo įvykių, o 2024 m. jų dalis sumažėjo iki 66 proc., tuo pačiu laikotarpiu nuo 17 iki 5 proc. sumažėjo eismo įvykių, kurių kaltininkai buvo pėstieji.
- Nuo 2005 m. smarkiai sumažėjo dėl neblaivių vairuotojų kaltės įvykių eismo įvykių – 82 proc., jų metu žuvusiųjų – net 92 proc., ir sužeistųjų asmenų – net 86 proc. Nors neblaivūs vairuotojai nėra pagrindinė eismo įvykių, kurių metu nukentėjo žmonės, priežastis, tačiau paprastai jų sukeltų eismo įvykių pasekmės gan sunkios. Vyrauja tendencija, kad dėl neblaivių vairuotojų kaltės žūsta apie penktadalis visų žuvusiųjų. Išskirtiniai yra 2022 – 2024 m., kai dėl neblaivių vairuotojų kaltės žuvo nuo 17 iki 7,7 proc. visų žuvusiųjų.
- Žymus pagerėjimas matyti eismo įvykių, kilusių dėl neturinčių teisės vairuoti transporto priemonės asmenų kaltės, atveju. Net 73 proc. sumažėjo dėl neturinčių teisės vairuoti transporto priemonės asmenų kilusių eismo įvykių skaičius. Antra, pastebimai sumažėjo santykinė jų padaroma žala – palyginti su 2005 m., 87 proc. sumažėjo žuvusių bei 80 proc. sumažėjo sužalotų žmonių skaičius. Taip pat sumažėjo eismo įvykių, jų metu žuvusių ir sužeistųjų dėl neblaivių, neturinčių teisės vairuoti transporto priemonės asmenų kaltės.
- 2005-2023 metų laikotarpyje eismo saugumo situacija beveik visose Europos Sąjungos šalyse narėse gerėjo, tačiau Lietuvoje šis rodiklis labiausiai sumažėjo. 2005 m. Lietuvoje, palyginti su kitomis ES šalimis narėmis, eismo įvykiuose žuvusių asmenų skaičius, tenkantis 1 mln. gyventojų buvo didžiausias, tačiau 2023 m. Lietuvoje šis rodiklis buvo žemesnis už 6 ES šalių nares.

4. Lyginant pastarųjų dvidešimties metų duomenis, matyti teigiamos tendencijos – gaisrų šalyje sumažėjo 49,1 proc., t. y. beveik puse.

- Nuo 2014 m. gaisrų metu žuvusių asmenų skaičius kasmet mažėjo, o 2019 m. ir 2022 m. – buvo mažiausias per visą lyginamąjį laikotarpį. Bendra tendencija – nuo 2005 m. 71,5 proc. sumažėjo

žuvusiųjų skaičius, 36,4 proc. traumotų asmenų. Mažėjo ir išgelbėtų žmonių skaičius, tačiau traumotų ir žuvusių žmonių mažėjimas rodo, kad išgelbėtų asmenų skaičiaus mažėjimą galima laikyti labiau teigiama tendencija.

- Beveik visu lyginamuoju laikotarpiu (nuo 253 iki 76, t. y. net 70 proc.) mažėjo gaisrų, kuriuose žuvo žmonės. Dar viena pastarojo laikotarpio teigiama tendencija – nuolat mažėjantis gaisruose žuvusių ir traumotų vaikų skaičius. 2024 m. 2 vaikai žuvo ir 5 buvo traumuoti.
- Maždaug penktadalis gaisrų kilo dėl pašalinio ugnies šaltinio, kiek mažiau dėl neatsargaus žmonių elgesio su ugnimi bei panaši dalis dėl krosnių, židinių, dūmtraukių, elektros įrangos eksploatavimo taisyklių pažeidimų.
- Beveik visu lyginamuoju laikotarpiu pagrindinė gaisruose žuvusių žmonių priežastis buvo neatsargus rūkymas. 2024 m. dėl šios priežasties žuvo 3 iš 10 visų žuvusių žmonių, dėl neatsargaus rūkymo kilo vos 3,1 proc. visų gaisrų. Antroji dažniausiai pasitaikanti žmonių žuvimo priežastis – neatsargus žmonių elgesys su ugnimi.
- Per dvidešimt metų beveik dvigubai išaugo gelbėjimo darbų apimtis. Pagrindiniai gelbėjimo darbai išliko tie patys, tačiau kai kuriais metais vienu dalis buvo didesnė, kitais – mažesnė. Didžiausią dalį gelbėjimo darbų sudarė pagalba buityje ir pagalba specialiosioms tarnyboms, dešimtadalį – darbai transporto avarijose. Kitų darbų apimtis buvo daug mažesnė.
- Nors gaisruose žuvusių žmonių skaičius, tenkantis 100 tūkst. Lietuvos gyventojų, per 2019 - 2023 m. sumažėjo daugiau nei tris kartus, tačiau šis rodiklis vis dar lieka vienas aukščiausių tarp kitų ES šalių narių – didesnis buvo tik Latvijoje.

Bendra išvada

Išanalizavus 2005–2024 m. viešojo saugumo būklę Lietuvoje apibūdinančius pagrindinius rodiklius – užregistruotų nusikalstamų veikų, eismo įvykių ir gaisrų statistinius duomenis bei gyventojų apklausos rezultatus, darytina išvada, kad bendra viešojo saugumo situacija šalyje pagerėjo. Tačiau bendrame ES šalių narių kontekste pagal kai kuriuos rodiklius (nužudymų ir žuvusių gaisruose) viešojo saugumo situacija Lietuvoje yra prastesnė.

ATASKAITA APIE VIEŠOJO SAUGUMO BŪKLĘ LIETUVOJE

Priedas

Ištirtų nusikalstamų veikų statistinio rodiklio skaičiavimo formulė

Iki 2016 m. buvusi formulė

$$\left(\frac{x}{y}\right) \times 100 \text{ proc.}$$

Nuo 2016 m. taikoma formulė

$$\left(\frac{x}{(y+z)}\right) \times 100 \text{ proc.}$$

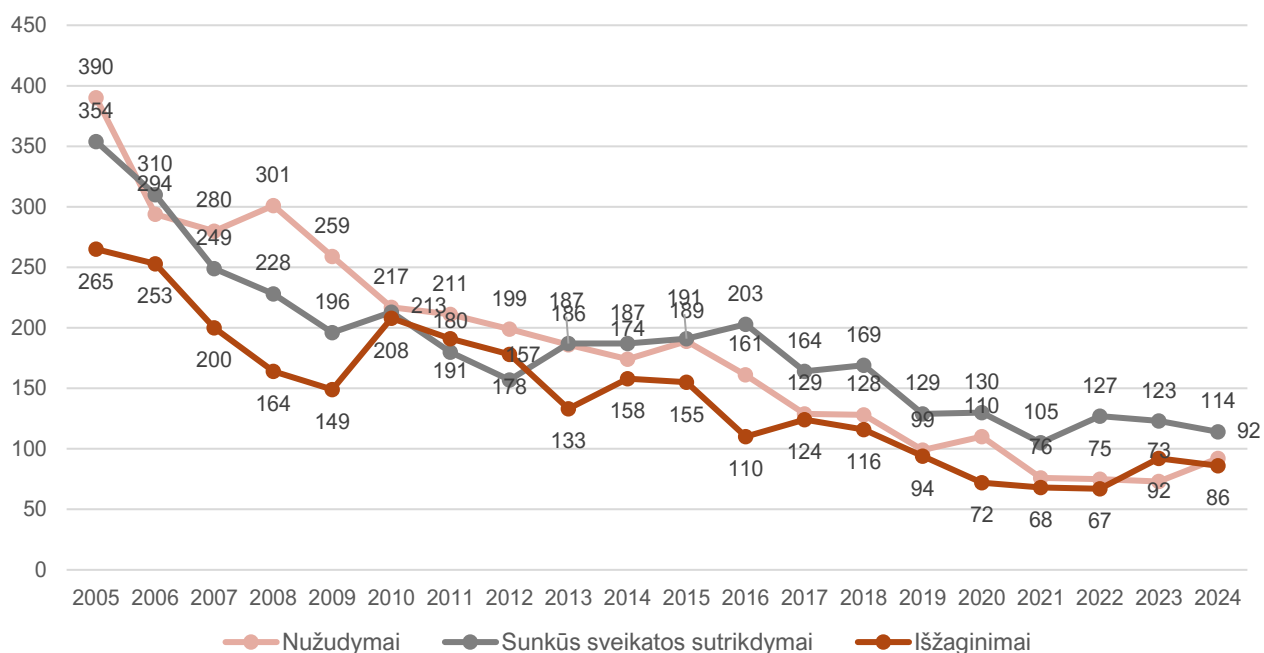
Nuo 2020 m.

$$\left(\frac{x}{(x-z+y)}\right) \times 100 \text{ proc.}$$

x – per ataskaitinį laikotarpį ištirtų nusikalstamų veikų skaičius;

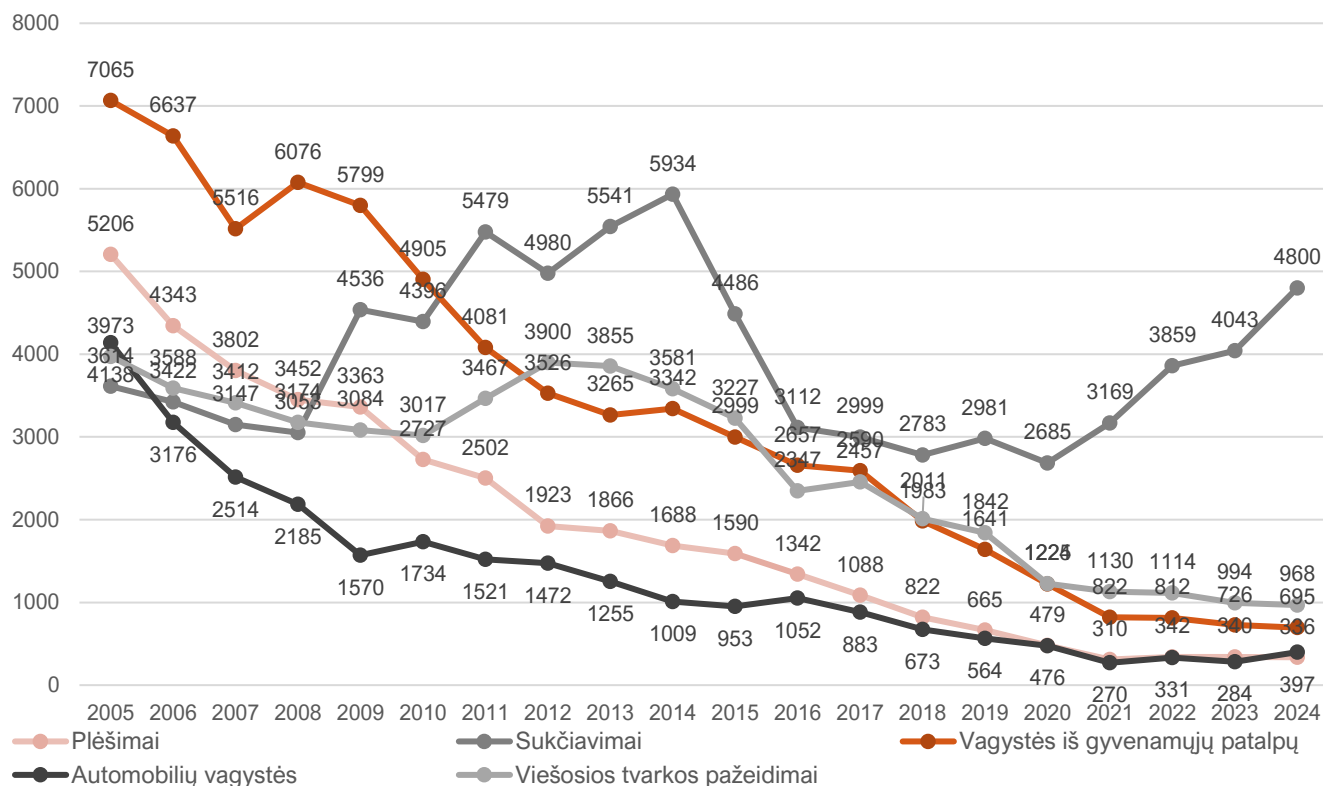
y – per ataskaitinį laikotarpį užregistruotų nusikalstamų veikų skaičius;

z – ištirta nusikaltimų iš ataskaitinio laikotarpio užregistruotų nusikalstamų veikų.

1 pav. Lietuvoje užregistruoti nužudymai, sunkūs sveikatos sutrikdymai ir išžaginimai 2005–2024 m.

ATASKAITA APIE VIEŠOJO SAUGUMO BŪKLĘ LIETUVOJE

2 pav. Lietuvoje užregistruoti plėšimai, sukčiavimai, vagystės ir viešosios tvarkos pažeidimai 2005–2024 m.

1 lentelė. Užregistruotos ir ištirtos vagystės iš gyvenamųjų patalpų 2005–2024 m.

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Užregistruota	7065	6637	5516	6076	5799	4905	4081	3526	3265	3342	2999
Ištirta	2079	1671	1345	1659	1464	1333	1263	1033	981	956	936
Ištirta, proc.	29,4	25,2	24,4	27,3	25,2	27,2	27,2	29,3	30	28,6	31,2

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Užregistruota	2657	2590	1983	1641	1224	822	812	729	695
Ištirta	717	573	518	419	438	280	292	136	177
Ištirta, proc.	24,1	19,9	23,5	23,2	31,2	29,8	31	28,7	23

2 lentelė. Užregistruotos ir ištirtos automobilių vagystės 2005–2024 m.

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Užregistruota	4138	3176	2514	2185	1570	1734	1521	1472	1255	1009	953
Ištirta	889	664	625	644	516	495	417	469	435	377	424
Ištirta, proc.	21,5	20,9	24,9	29,5	32,9	28,5	27,4	31,9	34,7	37,4	44,5

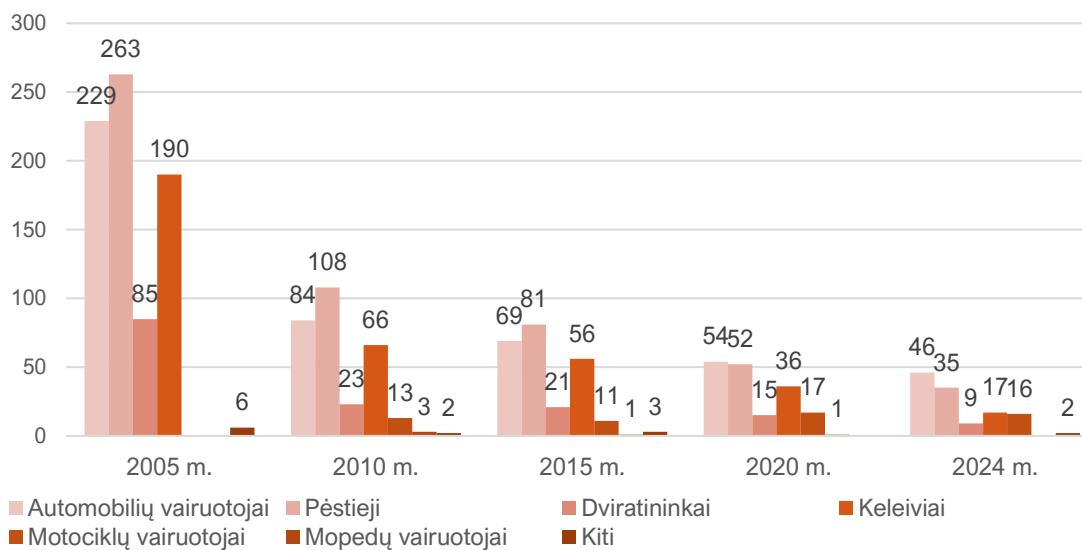
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Užregistruota	1052	883	673	564	476	270	331	284	397
Ištirta	329	294	306	198	188	99	137	139	136
Ištirta, proc.	27,8	28,7	38,1	31,4	33,9	31,2	35,1	38	28,9

ATASKAITA APIE VIEŠOJO SAUGUMO BŪKLĘ LIETUVOJE

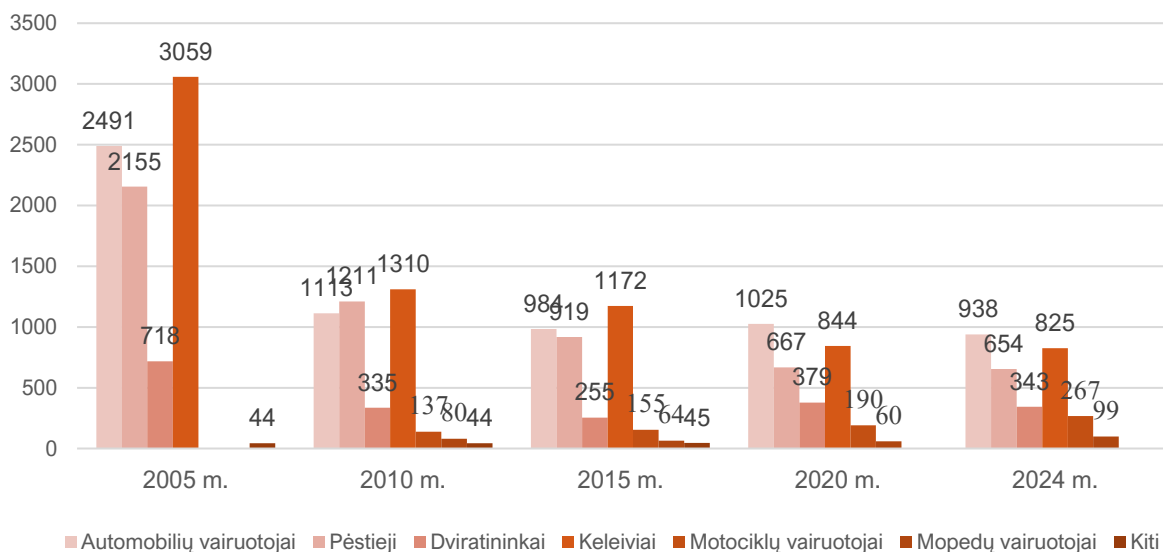
3 lentelė. Užregistruotos ir ištirtos vagystės iš transporto priemonių 2005–2024 m.

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Užregistruota	7478	6697	6035	6439	5322	5400	5245	3597	3457	2889	3976
Ištirta	1127	1130	789	820	691	631	680	456	396	325	277
Ištirta, proc.	15,1	16,9	13,1	12,7	13,0	11,7	13,0	12,7	11,5	11,2	7

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Užregistruota	1887	1316	1366	906	678	1276	1130	865	640
Ištirta	113	109	106	131	104	120	106	120	79
Ištirta, proc.	5,8	8	7,5	13,7	14,3	9,1	9,1	13	11,6

3 pav. Eismo įvykiuose žuvę žmonės (2005–2024 m.)

4 pav. Eismo įvykiuose sužeisti žmonės (2005–2024 m.)

ATASKAITA APIE VIEŠOJO SAUGUMO BŪKLĘ LIETUVOJE

4 lentelė. Eismo įvykių kaltininkai⁷⁸ (dalis nuo visų kaltininkų, proc.) 2005–2024 m.

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2012	2014
Vairuotojai	74,1	74,7	76,1	76,9	73,6	68	70,5	71,5	70,1	68,9
Pėstieji	17,3	15,6	14,5	14,1	11,8	15	11,2	11,3	10,3	9,1
Dviratininkai	5,6	6,1	5,9	6,3	6,8	7	7,2	6,1	5,8	5,7
Kiti	3	3,2	3,5	2,7	7,8	10	11,1	11,1	13,8	17,3

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Lengvųjų automobilių vairuotojai	53,1	58,5	62,4	61,7	57,5	60,8	59,9	61,1	57	59,1
Motociklų vairuotojai	3,2	3,5	2,8	3,6	3,8	5,4	5,5	4,8	4	5,2
Mopedų vairuotojai	1,4	1,4	1,3	1,0	1,2	1,4	1,3	1,2	2	2,2
Kiti vairuotojai	13,8	9,3	10,1	11,3	16,9	20,9	20,1			
Pėstieji	8,7	8,1	7,5	7,8	5,7	5,8	5,0	5,2	7	5,1
Dėl neturinčių teisės vairuoti										5,5
Dėl pradedančiųjų vairuoti										8,6
Dviratininkai	4,6	4,0	4,9	5,4	4,6	6,4	9,3	7,7	8	6,5
Kiti	15,2	15,2	11,0	9,3	17,1	10,4	11,5	20	22	7,9

5 lentelė. Nužudymų skaičius 100 000–čių gyventojų ES šalyse narėse 2008–2023 m.

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Belgija	1,91	1,76	1,74	1,95	1,86	1,83	1,88	2,06	1,55	1,74	1,67
Bulgarija	2,29	2,01	1,99	1,74	1,92	1,50	1,55	1,75	1,10	1,34	1,30
Čekija	1,09	1,01	1,00	0,79	0,90	0,86	0,77	0,84	0,62	0,38	0,52
Danija	0,96	1,01	0,89	0,88	0,77	0,73	1,10	0,92	0,93	1,06	0,93
Vokietija	0,80	0,88	0,85	0,86	0,77	0,77	0,80	0,81	0,91	0,89	0,76
Estija	6,28	5,24	5,25	4,89	4,75	3,94	3,12	3,80	2,51	2,20	1,90
Airija	1,14	1,17	1,21	0,92	1,13	1,11	1,15	0,64	0,72	0,82	0,81
Graikija	1,29	1,36	1,58	1,65	1,49	1,28	0,96	0,79	0,75	0,72	0,88
Ispanija	0,89	0,89	0,86	0,82	0,78	0,65	0,69	0,65	0,63	0,66	0,62
Prancūzija	1,52	1,25	1,23	1,35	1,25	1,22	1,16	1,32	1,33	1,22	1,16
Kroatija	1,65	1,14	1,44	1,14	1,19	1,08	0,85	0,88	1,05	1,11	0,58
Italija	1,05	1,00	0,89	0,93	0,89	0,85	0,80	0,77	0,67	0,62	0,59
Kipras	1,16	2,38	0,85	0,95	2,20	1,27	1,17	1,42	1,30	0,82	1,62
Latvija	4,52	4,99	3,30	3,33	4,74	3,41	3,85	4,08	5,64	5,59	5,22
Lietuva	8,90	7,54	6,33	6,19	6,03	5,79	5,27	5,75	4,92	3,97	3,45
Liuksemburgas	1,45	1,01	1,59	0,78	0,57	0,37	0,73	0,89	0,87	0,34	0,50
Vengrija	1,46	1,39	1,33	1,42	1,14	1,39	1,31	2,05	0,93	0,87	0,85
Malta	1,47	0,97	0,97	0,72	2,39	1,42	1,41	0,93	1,11	1,96	1,26
Nyderlandai	0,91	0,93	–	–	–	0,88	0,86	0,71	0,64	0,92	0,69
Austrija	0,70	0,61	0,73	0,96	1,05	0,75	0,51	0,49	0,56	0,70	0,83
Lenkija	1,21	1,29	1,15	1,18	0,99	0,78	0,74	0,76	0,67	0,73	0,70
Portugalija	1,17	1,23	1,17	1,08	1,16	1,37	0,88	0,96	0,64	0,74	0,79
Rumunija	2,28	1,94	1,88	1,56	1,88	1,68	1,49	1,46	1,25	1,30	1,37
Slovėnija	0,55	0,64	0,54	0,83	0,68	0,58	0,82	0,97	0,48	0,92	0,48
Slovakija	1,75	1,56	1,65	1,78	1,39	1,44	1,33	0,89	1,11	1,47	1,23
Suomija	2,51	2,25	2,22	2,05	1,63	1,64	1,61	1,50	1,35	1,22	1,56
Švedija	0,89	1,00	0,97	0,86	0,72	0,91	0,90	1,15	1,08	1,13	1,07
ES	1,92	1,79	1,68	1,60	1,70	1,46	1,40	1,45	1,31	1,31	1,23

⁷⁸ Nuo 2015 m. teikiama detalesnė informacija apie eismo įvykių kaltininkus.

ATASKAITA APIE VIEŠOJO SAUGUMO BŪKLĘ LIETUVOJE

	2019	2020	2021	2022	2023
Belgija	1,27	1,23	1,26	1,54	1,38
Bulgarija	1,14	0,95	1,27	1,11	1,15
Čekija	0,76	0,53	0,43	0,75	0,63
Danija	0,91	0,88	0,72	1	0,89
Vokietija	0,71	0,86	0,76	0,74	0,8
Estija	1,74	2,78	1,35	1,35	1,32
Airija	0,71	0,68	0,44	0,87	0,64
Graikija	0,71	0,68	0,83	0,76	0,73
Ispanija	0,71	0,63	0,61	0,69	0,69
Prancūzija	1,28	1,31	1,08	1,21	1,3
Kroatija	0,81	0,99	0,82	0,8	0,68
Italija	0,53	0,48	0,51	0,55	0,57
Kipras	1,48	1,69	1,56	0,77	1,05
Latvija	4,74	4,88	5,18	4,05	4,2
Lietuva	3,01	3,54	2,50	2,21	2,41
Liuksemburgas	0,65	0,32	0,47	1,39	0,61
Vengrija	0,59	0,79	0,69	0,88	0,72
Malta	0,81	1,17	0,39	1,54	0,37
Nyderlandai	0,72	0,70	0,72	0,81	0,7
Austrija	0,84	0,61	0,66	0,72	0,82
Lenkija	0,54	0,69	0,70	0,69	0,8
Portugalija	0,71	0,79	0,80	0,72	0,7
Rumunija	1,31	1,32	0,99	0,91	0,73
Slovėnija	0,48	0,52	0,43	0,62	0,61
Slovakija	1,39	1,15	1,01	0,77	1,14
Suomija	1,59	–	1,70	1,5	1,15
Švedija	1,09	1,20	1,09	1,11	1,15
ES	1,16	1,21	1,07	1,11	1,03